Historische en godgeleerde verhandeling over de sprinkhanen, derzelver Aert, Eigenschappen en Verwoestinger, in oude en latere Tyden, tot in de Jaren 1748 en 1749. Met een aenhangsel over de spyze der Israëliten in de woestyne, gemeenlyk kwakkelen geheeten / Uit het Hoogduitsch van den Heere Ernst Ludewig Rathlef vertaelt en eenigszins vermeerdert door Pieter Adriaen Verwer. Met nauekeurige Afbeeldingen der Sprinkhanen.

Contributors

Rathlef, Ernst Ludewig, 1709-1768.
Verwer, Adriaen, approximately 1655-

Publication/Creation

Amsterdam : K. van Tongerlo, 1750.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/a8sxna3c

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

Lot 633

43019/B

RATHLEF, E. L.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30504673

75470

HISTORISCHE EN GODGELEERDE VERHANDELING OVER DE SPRINKHANEN;

Derzelver Aert, Eigenſchappen en Verwoeſtingen, in Oude en Latere Tyden; tot in de Jaren 1748 en 1749.

Met een

AENHANGSEL

OVER DE

SPYZE DER ISRAËLITEN IN DE WOESTYNE,

Gemeenlyk *KWAKKELEN* geheeten.

Uit het Hoogduitſch van den HEERE

ERNST LUDEWIG RATHLEF,

Opper-Paſtoor der Lutherſche Kerke te Diepholts,

Vertaelt en eenigszins vermeerdert

door

PIETER ADRIAEN VERWER.

Met naeukeurige Afbeeldingen der SPRINKHANEN.

Te AMSTERDAM,
By KORNELIS VAN TONGERLO. 1750.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

A E N

DEN HEERE

JAKOB ROETERS,

KOMMISSARIS DER ZYDE MANUFACTUREN TE AMSTERDAM.

MYN HEER,

Niets is 'er gering in de hant des Almagtigen; het zy de milde Gunſt van dien Algenoegzamen den Menſch wil zegenen, het zy de Oordeelen zyner geduchte Rechtvaerdigheit den Volkeren, op Aerde, Gerechtigheit leeren.

Dit laetſte hebben onlangs verſcheidene Geweſten van Duitſchlant te deerlyk ondervonden in de Plage der SPRINKHANEN: geringe Dieren, indien men ze enkel op zich zelven beſchouwt; maer wier verſchrikkelyke Menigte Menſch en Vee, door 't verwoeſten aller Veltvruchten en Gewaſſen, van het noodigſte Voedſel kan berooven.

Zulk een ongewoone Bezoeking bewoog, met reden, de Oplettendheit van een aendachtigen Beſchouwer in Duitſchlant, om den Aert dezer Dieren, en welke elenden zy van Outs en in deze Dagen veroorzaekten, met iever na te ſporen en zyne Lantgenooten mede te deelen.

Dit hielt ik ook der Opmerking van ons Nederlant niet onwaerdig, en deze weinige Bladeren ſchroome ik niet aen UW ED. aen te bieden, tot een openbaer Bewys van een erkennend harte, dat zich altoos ten diepſte gehouden zal rekenen in de onverdiende blyken eener ware Vrientſchap, die naer

gee-

geenen Lof dingt, om hare Weldaden breedvoerig te hooren uitmeten.

Ongevoeglyk zou ik het oordeelen, voor een Werkje van zoo kleinen omſlag, omſtandig de redenen bloot te leggen, waerom eene dergelyke Verhandeling de Beſchouwing UWER ED. in 't byzonder verdient. Genoeg is het te erinneren, dat het Lantleven 't welk UW ED. op het deftig TROMPENBURG, het ſieraed van 's Gravelant, met een uitgebreiden Koophandel en een der edelſte en nutſte Hantwerken van ons Vaderlant, in zyne grootſte Koopſtad, weet te paren, UW ED. van der jeugt af geleert heeft, welk een Heil den Lantzaten bejegent, wanneer Vee en Akkers gezegent zyn en door geene Plagen gedrukt worden.

Het behage den Allerhoogſten UW ED. met UWE minnelyke en deugtzame Echtgenoote, noch lang de dierbare Zegeningen van den Koophandel en Akkerbouw, in een ongeſtoorden Welſtant, te doen genieten ten ſteun van velen, die hunne Welvaert

in het wel gelukken UWER Oogmerken gewoon zyn te vinden.

Met deze Wenſchen zal altoos myn hart vervult zyn, terwyl ik, met alle hoogachting, blyve

MYN HEER,

UW ED. OOTMOEDIGE
DIENAER,

PIETER ADRIAEN VERWER.

VOORBERICHT.

ZOo ras ik de volgende Verhandeling van den Heer RATHLEF *over de* SPRINKHANEN *ontfing, dacht ik dat men aen ons Nederlant geen ondienſt zou doen met derzelver Vertaling; dewyl het gerucht, 't welk deze Dieren, ſedert de Twee laetſte Zomers, door hunne Verwoeſting in Europa, verwekt hebben, velen reets begeerig gemaekt had om ze te zien, en als iets zeldazems te bewaren; waer uit ik oordeelde, dat de Beſchouwing van hunnen Aert en Eigenſchoppen en wat men verder van dezelve kon te weten komen niet onbevallig zyn kan.*

Indien de tyt het had willen toelaten, zou ik mogelyk eene gebeele andere ſchikking aen het Werkje gegeven en met de Uitgave gewacht hebben, tot dat ik in Engelant en elders had kunnen naſporen, of 'er noch eenige andere byzonderheden te vinden waren, die men aen 't Gemeen kon mededeelen. Maer ik oordeelde dat de genegenheit tot deze Beſchouwing door den tyt merkelyk kon verſlaeuwen, zoo ras de Plage gebeel en al opbielt; het welk met reden te wenſchen is, en waer toe de Algenoegzame zynen zegen vergunne!

In de behandeling hebbe ik echter den Heere RATHLEF *niet volkomen gevolgt; maer aen den eenen kant by het Werk iets bygedaen, ten aenzien der later Berichten van de Verwoeſting door deze Dieren, en van 't gene 'er na de Hoogduitſche Uitgave gebeurt is. Aen den anderen kant, hebbe ik 'er wederom wat afgelaten, 't gene ik oordeelde te wydloopig te zyn, en waer ontrent my voorkwam dat de Schryver het doel niet getroffen had, het welk hy beoogde.*

Het was my aengenaem by den Eerw. Heere JACOBUS KRIGHOUT, Hoogleeraer in de Godgeleertheit onder de Remonſtranten, *gelegenheit te vinden om eene nette Afbeelding der* SPRINKHANEN *by dit Werkje te voegen. Deze zyn afgeteekent, volgens de juiſte Grootte, zoo als ze ſedert het Najaer des Jaers* 1748. *bewaert zyn: doch men heeft ons bericht dat ze ook grooter, en volgens de Figuur, uit* LUDOLF *getrokken, hier te Lande gezien zyn.*

Behalven 't gene ik in de Aenwyzing der Figuren wegens deze Dieren gezegt hebbe, moet ik noch melden, dat de Heer KRIGHOUT *dezelve maer Veertien dagen of uiterlyk Drie Weken in het leven kon houden en dat ze weinig aten, ſchoon men hun alle Voedſel aenbood,*

waer

waer op men verwachtte dat ze gretig zouden azen. Van andere dergelyke, welke deze Heer niet in hun volkomenheit kon bewaren, heeft hy Proeven gehad, dat ze ſterker en niet alleen Groente, maer ook Broot aten. Alle ſchenen zy zeer begeerig naer Drank en zwolgen gulzig allerlei Vochten in. Tot bewys dat het Eieren *zyn, die als zoodanig in de Figuur zyn afgeteekent, dient dat dit Uitwerpſel zeer veel van de gewoone vuiligheit verſchcelde, en ook zeer zorgvuldig door het Dier hier van was afgeſcheiden en, of aen het Glas of aen het Grasje gehegt was. Wat 'er aen ontbroken heeft, dat hier uit, ſedert langer dan een Jaer, geen Jongen voortgekomen zyn, weet men niet; doch gewigtiger bezigheden hebben verhindert om hier eenige moeite toe te doen; ſchoon men anders niet ongenegen was de Geboorte en Verandering dezer Dieren na te gaen.*

Het Aenhangſel *over de* Selaven, *die den Israëliten in de Woeſtyne Tweemael tot Spyze verſtrekten, en welke door de Overzetters gemeenlyk* Kwakkelen *genoemt worden, hebbe ik den Nederduitſchen Lezer niet willen onthouden; te meer dewyl de Heer* Rathlef *aen den Heere* Joan Jakob Wetstein, Hoogleeraer in de Filozofie onder de Remonſtranten, *aen wien ik de mededeeling van dit Hoogduitſche Werkje verſchuldigt ben, verzocht heeft het zelve, ware het mogelyk, gemeen te maken, om 'er het oordeel van de Nederlantſche Geleerden over te mogen weten. Kan de Heer* Rathlef, *door deze myne Vertaling, tot zyn oogmerk geraken, het zal my lief zyn. Mogelyk zou het ook tot vervulling zyner Verhandeling niet ondienſtig zyn, dat men netter wiſt te zeggen, welke Vogelen de* Seleukiden *zyn, waer voor de Heer* Rathlef *de* Selavim *houd. Want het ſchynt niet genoeg enkel te bewyzen, dat de* Selavim *geen* Kwakkelen *en ook geen* Sprinkhanen, *maer wel* Seleukiden *zyn; zoo lang men niet weet welke Vogelen, door deze laetſte benaming moeten verſtaen worden. Dit Onderzoek ſchynt de Heer* Rathlef *voor anderen over te laten.*

Meer achte ik niet noodig mynen Lezer te berichten of hem met langer Voorreden te vervelen.

VER-

VERHANDELING
OVER DE
SPRINKHANEN.

§ 1. HOewel men menigmael, zonder onderſcheid, den Naem van SPRINKHANEN geeft aen de Dieren, welke de Latynen *Locuſta* en *Cicada* noemen, en deze beiden ook veel overeenkomſt met malkander hebben, zyn zy echter dezelfde niet; maer in ſoort van malkander verſchillende. De *Cicada*, die by de Franſchen *Cigale* en by de Nederlanders *Stapel* of *Kreekel* genoemt wort, is in de warme Lantſchappen van Vrankryk, als Provence en Langedok zeer gemeen en in de Nederlanden wort dit Dier meeſt in den tyd van den Hooibouw gevonden. In Duitſchlant ſchynt het minder bekent, immers de Duitſchers hebben 'er geenen byzonderen Naem voor, en zyn gewoon het Latynſche Woort *Cicada* en het Franſche *Cigale* met den gemeenen Naem van *Heuſchrekken* te beteekenen. Deze *Cicada* of *Kreekel* is een zingend of immers geluidmakend *Inſect*, 't welk veel naer een Vlieg gelykt; maer ongelyk grooter is. Zy hebben een groene kleur,

zyn langwerpig van Lyf, en dewyl derzelver achterſte Pooten veel langer zyn dan alle de anderen, en zy met dezelve, naer gelang van hun Lichaem, groote ſprongen doen, ſchynen zy den Naem van Sprinkhanen gekregen te hebben. Wy zullen ons in derzelver Beſchryving hier niet verder inlaten; naerdien wy in deze Verhandeling alleen den rechten Sprinkhaen op 't oog hebben, die ſedert het Jaer 1748, in Europa, zoo groote Verwoeſtingen heeft aengerecht. Deze wert by de Latynen *Locuſta*, by de Grieken *Akris*, by de Joden, Perſen en Arabieren *Arbeh* geheeten. De Franſchen noemen hem *Sauterelle*, de Italianen *Cavallette*, de Hongaren *Torrents* en de Hoogduitſchen *Heuſchrekke*. Van zeer oude Tyden af zyn deze *Sprinkhanen* bekent geweeſt; waer van wy verſcheide voorbeelden zullen bybrengen, doch meeſt waren zy 't altoos in de Zuidelyke Geweſten en warme Landen; en ſchoon zy zich tegenwoordig als iets nieuws en iets vreemts in Europa vertoonen, kunnen echter oude luiden van 't zeſtig of 't zeventig Jaren geheugen, dat zy dezelve voormaels in Duitſchlant gezien of ten minſten van deze Dieren gehoort hebben. In de outſte Schriften, vint men Beſchryvingen van deze *Inſecten*, en het blykt, uit vele voorbeelden, dat het gewoone en bekende Dieren zyn in de warme Landen, die van alle tyden her in die Plaetſen geweeſt zyn, en dat zy in de meeſte Landen van Duitſchlant nu en dan zich vertoont hebben. Dit is myn voornemen om in deze Verhandeling te bewyzen; waer uit wy tevens gelegenheit zullen vinden om den Aert, het Va-

der-

derlant en de Overtogten dezer Dieren naer Europa aen te toonen. Eindelyk zal dit alles ons aenleiding geven om derzelver Nut en Nadeel te beſchouwen, als mede tot de Middelen, die tegen de Sprinkhanen gebruikt zyn, of welke men noch nader zou kunnen uitdenken.

§ 2. Buiten allen twyfel is ARISTOTELES de Eerſte, die iets van belang wegens de Sprinkhanen gemelt heeft. Hy had, door de Hulpmiddelen, die Alexander hem verſchafte, gelegenheit om den Aert der Dieren naeukeurig te onderzoeken, en onder dezen handelt hy ook van de Sprinkhanen, en wel van die, welke in zyne warme Landen gevonden werden, en by ſommige tyden naer Europa overkomen. Indien deze Filozoof in onze tyden leefde, waer in zyne Navolgers en Leerlingen den weg tot het Onderzoek der Natuur gebaent hebben, of indien hy de Hulpmiddelen gehad had, waer van zich de groote Onderzoeker der *Inſecten*, de Heer REAUMUR te Parys bedient heeft, zouden wy ongetwyfelt netter berigten van de Sprinkhanen, in zynen tyt, kunnen vinden. ARISTOTELES verhaelt 'er het volgende van: „ Deze ſprin-
„ gende *Inſecten* hebben van achteren lan-
„ ger Pooten dan van vooren, en die tot
„ ſpringen bekwaem gemaekt zyn. Het Eer-
„ ſte Lit dezer Achterſte Pooten, dat aen
„ het Lichaem vaſt is, gaet te rug naer de
„ hoogte, en het tweede gaet naer om
„ laeg. Uit kracht dezer Geſtalte, kunnen
„ zy, wanneer zy deze Pooten recht op en

„ neer zetten, zich opheffen en in de hoog-
„ te ſpringen (*a*). De Sprinkhanen brengen
„ hun geſlagt door Eieren voort, welke de
„ Wyfjes drie Maenden, namelyk in Mei,
„ Juny en July by zich hebben. De kleinſte
„ dezer Eieren zyn zoo groot als een Vygen-
„ korl. Met ter tyt beginnen zy zich te be-
„ wegen als Wormen, en allengs beginnen
„ zy te groeien tot de langte van een Vinger.
„ De Sprinkhanen leggen gaerne hunne Eie-
„ ren aen ſteenachtige Plaetſen en myden hier
„ toe een kleiachtigen gront. Hierom vint
„ men ze veel by Signum (*b*) en by den Berg (*c*)
„ Athos (*d*). Deze gevleugelde *Inſecten*,
„ ſterven gewoonlyk in den Herfſt (*e*).
„ De Mannetjes zyn kleiner dan de Wyfjes.
„ Deze laetſte booren met het achterdeel
„ van haer Lyf in de aerde en leggen hier hare
„ Eieren in, daer de jongen zoo ras dezelve
„ ryp zyn, uitkruipen: deze jongen zyn zoo
„ teer en week, dat zy, wanneer ze maer
„ even worden aengeraekt, terſtont ſter-
„ ven Z leggen de Eieren niet op den vlak-
„ ken gront; maer zo diep als zy met het
„ Achterlyf in de aerde kunnen booren. Zy
„ zyn in den beginne Zwart van kleur, en
groe-

(*a*) ARISTOT. *de Natura Animalium.* Lib IV c. 7.

(*b*) Voorheen een Stad in Azie, en eigenlyk in Natolie aen de Zeekuſt

(*c*) *Athos* is een hooge Berg aen de Kuſt van Macedonie, die tegen Signum over legt en ſedert de Heilige Berg genaemt is.

(*d*) ARISTOT. *de Natura Animalium.* Lib. V. c. 17 Wy zullen echter vervolgens zien dat deze plaets niet van de Sprinkhanen handelt (§ 43.)

(*e*) *Ibid.* c. 20,

„ groeien zeer ſchielyk. Na dat de Wyfjes
„ hare Eieren, in 't einde van den Zomer
„ geleid hebben, ſterven zy, want dan groe-
„ ien 'er kleine Wormen aen hare halzen,
„ waer door zy verworgt worden. De Man-
„ netjes ſterven ter zelfder tyt. De Eieren
„ blyven den geheelen Winter in den gront,
„ en in 't begin van den Zomer komen 'er
„ de jongen uit voort (*a*). Het achterſte
„ gedeelte van het Lichaem der *Inſecten* in 't
„ algemeen is langer dan het voorſte: Hier
„ door kunnen zy beter gaen, en zich in de
„ hoogte opheffen, wanneer zy willen vlie-
„ gen. Dit beſpeurt men ook inzonderheit
„ aen ſpringende *Inſecten*, en aldus ook aen de
„ Sprinkhanen: want zo ras zy hunne inge-
„ bogene Pooten in de hoogte recht op-en
„ nederbrengen, moeten zy nootwendig hun
„ Lichaem van den gront lichten. Hunne
„ vier voorſte Pooten zyn met de achterſte
„ t'eenemael verſchillende (*b*).

§ 3. Ontrent de tyden van den Zaligmaker vinden wy drie Schryvers, die van de Sprinkhanen meer bericht gegeven hebben; namelyk DIODORUS SICULUS, STRABO en den Ouden PLINIUS. De Twee Eerſten ſpreken van een *Ethiopiſch* Volk, dat by *Mauritanie* woont, 't welk men *Sprinkhaenëters* genoemt heeft (*c*), om dat hun gewoonlyk voedſel in Sprinkhanen beſtont. DIODORUS SICULUS ſchryft van de-

(*a*) *Ibid.* B. V. H. 20.
(*b*) ARISTOT. *de Partibus Animalium* Lib. IV. c. 5.
(*c*) Ακριδοφαγοι.

dezelve aldus (*a*): „ Hierontrent en dicht „ aen de Woeſtyne, wonen de Sprinkhaen- „ eters, die eenigszins kleinér, magerer en „ en ongemeen Zwart zyn. Wanneer de „ Wint in 't Voorjaer over Libye uit den „ Weſten waeit, voert hen deze eene on- „ eindige menigte van Sprinkhanen toe. Zy „ zyn groot en hebben vervaerlyke Vleugels. „ Deze Ethiopiers zyn gewoon vroeg tyts „ vele brantſtoffen uit de naburige Landen by „ een te verzamelen en ze in een lange ry op „ een hoop te brengen, zy geven vlytig acht „ tegen den tyt wanneer de Sprinkhanen ko- „ men. Wanneer deze nu als Wolken door „ den Wint derwaerts gedreven worden en „ hier dicht ontrent zyn, ſteken zy deze hoopen „ in brant. De Sprinkhanen, als zy hier over „ heen vliegen, moeten van den Rook „ verſtikken, en by geheele hoopen ontrent „ het vuur nedervallen, waer door zy aen dit „ Volk hun voedſel verſchaffen. Zy leggen „ ze in hoopen en ſtrooien 'er zout over, 't „ welk hun Geweſt ryklyk uitlevert, en „ waer door hun wiltbraet tegen 't bederf „ bewaert en deszelfs ſmaek behouden wort. „ Deze Sprinkhanen zyn hun gewoone Spy- „ ze; want zy hebben Vleeſch noch Viſch, „ noch andere Levensmiddelen". Uit STRABO, die ontrent in den zelfden tyt leefde, zal ik weinig aenhalen, dewyl hy met DIODORUS SICULUS overeenſtemt. Hy ſchryft (*b*): „ hier „ le-

(*a*) STRABO. Lib. III. c 29.

(*b*) Lib. XVI. Pag. 531. SOLINUS in *Polybiſtor.* c. 43. beveſtigt dit en voegt 'er by, dat deze Luiden by Mauritanie wonen.

„ leven de Menſchen van Sprinkhanen, die „ hun door ſterke Weſte winden uit Libye „ worden toegevoert. Zy brengen in de Va- „ leien vele Brantſtoffen, die een ſterken „ Rook maken, by een, waer door de Sprink- „ hanen, die 'er over henen vliegen, verſtik- „ ken en nedervallen. Zy ſnyden ze klein, „ beſprengen ze met pekel, en maken 'er een „ deeg van, 't welk zy eten". Mogelyk han- delen zy 'er mede, gelyk eenige Arabieren en Libyers, die volgens 't Bericht van Leo van Afrika, de Sprinkhanen ten deele kooken, en ten deele in de Zon laten droogen, tot Meel ſtampen en tot Spyze bereiden.

§ 4. Wy gaen over tot Plinius, by wien wy meer beſcheid aentreffen, dewyl hy meer Hulpmiddelen en vele Boeken bezat. Deze belezene Beſchouwer der Natuur ſchryft aldus (*a*): „ De Sprinkhanen leggen, in den „ Herfſt, hunne Eieren in de aerde. Hier „ in blyven deze den geheelen Winter leggen; „ en in de Lente komen hunne Jongen te „ voorſchyn. Wanneer men derhalven een „ nat Voorjaer heeft, bederven de Eieren; „ maer hoe drooger het Voorjaer is, hoe de „ Sprinkhanen menigvuldiger voortkomen. „ . . . . De Moeders ſterven, wanneer zy „ hare Eieren kwyt zyn. . . . . Deze Dieren „ komen ook op een andere manier om 't le- „ ven. Zy worden by geheele hoopen door den „ wint voortgedreven, in Zee en in de ſtille „ Wateren gevoert, waer in zy verdrinken.

(*a*) Plinii *Hiſtoria Naturalis*, Lib. XII. c. 29.

„ . . . . . Zy vliegen over de wydſte Zee-
„ ën, en kunnen op die Reize vele dagen
„ zonder Spyze overbrengen, tot dat zy ein-
„ delyk hun voedſel, naer 't welk zy zogten,
„ gevonden hebben. De Toorn der Goden
„ brengt deze Plaeg over de Menſchen. Zy
„ ſchynen groot, wanneer zy vliegen, en
„ maken met hunne Vleugels een gedruiſch,
„ als dat der Vogelen. Zy vliegen in zulke
„ groote Zwermen, dat zy het Aertryk onder
„ zich verduiſteren. Alle Menſchen wenden
„ hun oogen met bekommering naer de Lucht,
„ of zy ook hunne Akkers zullen bedek-
„ ken. Zy zwerven wyd en zyd overal he-
„ nen, en dreigen den geheelen Oogſt, waer
„ op de Lantman gehoopt had, met een gewiſ-
„ ſe vernieling. Zy knagen alles af en daer
„ zy zich nederzetten, verdorren alle de Ge-
„ waſſen. Ja zelfs dringen zy in de Huizen.
„ Voor het meeſte gedeelte komen zy uit
„ Afrika naer Italie en verwoeſten hier alles
„ zoo vreeſlyk, dat men zyne toevlucht
„ neemt tot de Boeken der Sibyllen, en hier
„ in raed zoekt. Ontrent Cyrene is een Ge-
„ bod om de Sprinkhanen jaerlyks driemael
„ te beoorlogen. Eerſt worden hunne Eieren
„ opgezocht en aen ſtukken gevreven: nader-
„ hant valt men op hunne Jongen aen; en
„ eindelyk trekt men tegen de Grooten te
„ velde. Die dit Gebod overtreden worden
„ zwaerlyk geſtraft. Op het Eilant Lemnos
„ moet ieder Onderdaen aen de Overheid een
„ bepaelde Maet Sprinkhanen leveren. Men
„ houd hier derhalven veel van de Kraenvo-
„ gels, om dat zy tegen de Sprinkhanen in-

„ vlie-

„ vliegen en ze by heele Hoopen dooden, in
„ Syrie trekken de Inwoners en Soldaten te-
„ gen hen te velde. In zoo vele Landen
„ vint men deze Plage. By de Parthen wor-
„ den ze tot Spyze gebruikt.

§ 5. Met deze oude Verhalen komen ook de nieuwe overeen. Het Eerſte, dat wy 'er onder later Schryvers van vinden, is van den Karmeliet ANGELUS VAN St. JOZEF, die zich van den Jare 1664, tot in den jare 1678 in Perſie heeft opgehouden, en na zyne te rug komſt een Perſiſch Woordenboek (*a*) heeft uitgegeven. Hy heeft by eenige Woorden zyne Ophelderingen gevoegt, en by het Woort MELACH, dat een Sprinkhaen beteekent, heeft hy het volgende aengemerkt (*b*).
„ Ik heb dikwyls in de Lente zulke groote
„ zwermen Sprinkhanen gezien, die, als ik het
„ zeggen mag, als dikke Wolken, de Zon
„ verduiſteren. Deze nu komen uit de Arabi-
„ ſche Woeſtynen naer Perſie en overal, waer
„ zy nedervallen, verderven zy alle de Vruch-
„ ten. De Perſianen begeven zich derhal-
„ ven, wanneer zy ze zien aenkomen, naer
„ 't velt en maken velerlei Geraes. Zy
„ klimmen ook op de Daken hunner Hui-
„ zen en maken een groot Geſchreeuw; hier
„ ſlaen zy veelal op Ketels en andere klinken-
„ de Vaten, roeren de Trom, en maken noch
„ menigvuldigerlei ander Gerucht, ten ein-

 „ de

(*a*) *Gazophylacium Linguæ Perſarum.* Amſt. 1684. in Folio,
(*b*) Pag. 201.

„ de hunne vliegende Vyanden niet op hun-
„ ne Landen mogen nedervallen. In het Lant-
„ ſchap *Lengio* tuſſchen *Sciras* en *Ispahan* is een
„ Bron, wier Water voor zekere Vogelen
„ hier te Lande zoo aengenaem is, dat zy
„ het zelve overal volgen. Men giet der-
„ halven van dat Water op de Sprinkhanen, op
„ welken deze Vogelen zeer ſchielyk toeſchie-
„ ten, de Sprinkhanen met hunne bekken doo-
„ den en een groote menigte derzelver verwor-
„ gen. Men noemt hier dit Water *Ab Mur-*
„ *gon*, of het *Vogelwater*, en de Vogel heeft
„ den Naem van *Adſer Melach*, 't welk *Sprink-*
„ *hanenverworger* beteekent. Ik heb deze
„ *Sprinkhanen*, als een Gerecht, met de Arabie-
„ ren gegeten: zy worden met Zout in Water
„ gekookt, wanneer zy ſmaken als die ſoort
„ van Zeekreeft, die men in het Latyn
„ *Gammarus* noemt. Men erinnere zich hier
„ by het Derde Hooftſtuk van den Hei-
„ ligen Mattheus.". De Karmeliet heeft hier
„ de Spyze van Joannes den Dooper op 't oog,
„ die van Sprinkhanen en wilden Honig
„ leefde.

§ 6. In 't byzonder zyn de Berichten van den voortreffelyken JOB LUDOLF merkwaerdig, welke hy van de Ethiopiſche en Indiſche Sprinkhanen by een verzamelt heeft (*a*). „ Ongemeen nadeeliger", aldus ſchryft hy van de Ethiopiſche, „ zyn de Sprinkhanen, „ die geene woeſte, zandige Landſtreken „ zoe-

(*a*) J. LUDOLFI *Hiſt. Æthiop.* Lib. I. c. 13, § 16. *Franof.* 1681. in Folio.

„ zoeken, gelyk de Slangen," (van welke hy te voren gehandelt had) „ maer Landen, „ die ryk van Boomen en Vruchten zyn. In „ eene onuitſprekelyke menigte, die als ge- „ heele Wolken zich vertoonen, verduiſte- „ ren zy de Zon. Zy verſchoonen geen „ Gras, geene Kruiden, geene Gewaſſen „ of eenige Boomen. Al wat Groen is kna- „ gen zy af en verderven 't, als of het van 't „ Vuur verzengt geworden was. Zelfs beder- „ ven zy de Baſten en Schorſen der Boomen, en „ veroorzaken aldus eene ſchade voor vele „ Jaren, dewyl deze Boomen hier door ver- „ dorren en ſterven. Hier op volgt een Sterf- „ te onder Menſchen en Dieren, en het „ Lant is, wanneer zy aldus woeden, voor „ vele Jaren woeſt en onbruikbaer. Zy zou- „ den dit onheil, of deszelfs gevolgen, eenigs- „ zins kunnen verhoeden; want zy zouden „ 'er Hooi (*a*) kunnen maken en opleggen; „ ook zouden zy vele Granen kunnen opleg- „ gen in Pakhuizen; doch dit doen zy niet. „ By tyden vinden zy hun onderhoud zelfs in „ hunne Vyanden, de Sprinkhanen, welke „ zy om zich te verzadigen, en als uit wraek „ opëten. Deze Dieren ſmaken zeer aenge- „ naem en zyn ganſch niet ongezont. Men „ heeft derhalven geene reden van twyfeling, „ dat het geene Sprinkhanen zouden geweeſt „ zyn, die aen Joannes in de Woeſtyne tot Spy- „ ze verſtrekt hebben". Meer melt de Heer LUDOLF niet in zyn Ethiopiſche Hiſtorie.

Doch

(*a*) Hier wort geen Hooi gemaekt, om dat de Landen altyt groen zyn.

Doch wanneer hy naderhant eene Verzameling van Aenmerkingen (*a*) op deze Hiſtorie uitgaf, geeft hy noch breeder Bericht van de Ethiopiſche Sprinkhanen. In 't byzonder zal ik dat gene bybrengen, 't welk hy uit de Reisbeſchryving van Ethiopie van den Portugeeſch ALFONSUS ALVAREZ (*b*) verhaelt (*c*).

„ In het ganſche Ryk van den Prieſter Jo-
„ hannes, wort men van de Sprinkhanen ge-
„ plaegt . . . . . Het is onmogelyk zich
„ derzelver groote menigte te kunnen ver-
„ beelden. Zy bedekken den Aertbodem,
„ zy vervullen de geheele Lucht, zy bene-
„ men het Daglicht. Ik moet het herhalen;
„ men kan het naeulyks gelooven, indien men
„ zelve dit niet gezien heeft . . . . . Overal,
„ waer zy geweeſt zyn, is het eveneens als
„ of de Landen door de vlam verzengt wa-
„ ren. Zy hebben de Gedaente van onze ge-
„ woone Sprinkhanen. Hunne Vleugels
„ zyn Geel en men kan een dag van te
„ voren weten, wanneer deze Dieren zullen
„ komen . . . . . Zy beſloegen een plaets wel

van

(*a*) J. LUDOLFI *Commentarius ad ſuam Hiſtoriam Æthiopicam antehac editam. Francof.* 1691. in Folio. By deze heeft hy naderhant noch twee Aenhangſels gevoegt De Eerſte JOBI LUDOLFI, *Relatio nova de hodierno Habeſſinæ ſtatu. Francof.* 1693. in Folio. De andere, *Appendix Secunda ad Hiſtoriam Æthiopicam* JOBI LUDOLFI, *continens Diſſertationem de Locuſtis. Francof.* 1694. Folio.

(*b*) Deze *Alvarez* wert door Koning Emanuel van Portugael, in gezelſchap van zynen Afgezant naer Ethiopie gezonden by den Koning David, daer hy Zes Jaren bleef.

(*c*) J. LUDOLFI *Commentarius.* pag. 173.

„ van Acht Mylen . . . . . Zy vlogen met „ zulk een gewelt op ons los, dat het niet „ anders ſcheen, dan of wy met een zwaren „ ſlag werden overvallen . . . . . Hier na „ zag men ze als by geheele Stroomen, ter hoog- „ te van Twee Ellen, gelyk ook, die 'er rond- „ om by geheele hoopen lagen, kleine Beekjes „ ſchenen. . . . . Zy kwamen ontrent drie „ uuren na den Opgang der Zonne, en hier „ op volgden gedurig anderen tot in den Nacht, „ en deze Togt duurde Vyf dagen." Uit de Berichten der Roomſche Geeſtelyken in Ethiopie (*a*) voegt hy 'er by, dat de Sprinkhanen zoo menigvuldig op de Boomen vielen, dat 'er de Takken van braken. Naderhant verhaelt hy wat OLIVIER DAPPER van de Sprinkhanen in deze Lantſtreken melt. Dewyl hy ook in het jaer 1588, te Frankfort gelegenheit had, om RABBI ANANIAS van Fez, een Bedienden des Konings van Marokko te ſpreken; vroeg hy hem over de Sprinkhanen in dat Lant. De Jood moeſt het antwoort in geſchrift brengen, 't welk de Heer LUDOLF van woort tot woort aenhaelt (*b*) „ Ik wert", ſchryft de Jood, onder anderen, „ voor „ Acht Jaren door den Koning van Ma- „ rokko, *Mulei Ismael*, naer Salee ge- „ zonden om aldaer eenige zaken te ver- „ richten. Terwyl ik hier was, in de „ Maent *Tamuz*" (overeenkomende met het einde van de Maent Juny en het begin van July) „ wert het in den Namiddag zeer donker, waer

(*a*) Van 1607. en 1608. pag. 324.
(*b*) Pag. 176.

„ waer van wy de reden niet konden begry-
„ pen, tot dat wy eene groote menigte van
„ Sprinkhanen zagen naderen. Het Volk raep-
„ te ze, by Hoopen, van den gront, en eenigen
„ verzamelden wel Tien *Chemors*" (een zekere ſoort van een Maet). „ Ook werden ze door
„ de Joden gegeten Ik vroeg aen velen hoe
„ zy ſmaekten? Waer op my geantwoort
„ wert, dat ze lekkerder ſmaekten dan jonge
„ Duiven . . . . . Zy werden in Water ge-
„ kookt en met Zout, Azyn en Peper gege-
„ ten. De Kop, Pooten, en Vleugels wer-
„ den weggeworpen, en de reſt opgegeten.
„ Dit alles hebbe ik met myne oogen gezien
„ en verklare het tegenwoordig met myn
„ harte en penne". Dezelve Marokkiſche Jood ANANIAS verhaelde noch het volgende aen LUDOLF: „ De Sprinkhanen vliegen hoog,
„ en men vint onder hen verſcheiderhande
„ Soorten, waer van ik Vyf of Zesderlei Soor-
„ ten gezien hebbe. Eenige waren Zwart,
„ anderen Groen en wederom anderen Geel.
„ Wanneer zy nedervallen, bedekken zyin een
„ oogenblik een groote ſtreek Lants". In de Verhandeling over de Sprinkhanen, welke LUDOLF naderhant by zyn Werk gevoegt heeft, handelt hy noch breeder over den Aert dezer Dieren. Hy melt inzonderheit een Geſprek, 't welk hy over de Sprinkhanen van het Beloofde Lant gehad heeft met een Jood, die van Jeruzalem te Frankfort was gekomen: Dezes Naem was SIMEON BEN JAKOB (*a*). Uit het antwoort van dezen Jood, zien

(*a*) Pag, 5.

zien wy, „ dat de meeſte Sprinkhanen in zyn „ Lant zoo groot waren, als die waer van „ LUDOLF een afbeelding in 't Koper heeft „ laten brengen; maer dat 'er ook grooter „ en kleiner onder waren; dat de grootſte, „ welke hy immer gezien had, ontrent drie- „ mael zoo groot waren, en dezen hadden „ Drie Paer Tanden; dat alle de Soorten *Ar-* „ *beh* genoemt werden; dat de Turken en Jo- „ den dezelve eten, na dat ze in water ge- „ kookt zyn; dat hy ze zelve Tweemael in „ dat Lant gezien had; dat zy na zyn Vertrek, „ volgens de Berichten, welke hy door Brie- „ ven van Jeruzalem ontfangen had, voor „ Twee Jaren wedergekomen waren; dat zy „ derwaerts uit de Woeſtyne van Arabie kwa- „ men overvliegen; dat hy ze voor de Eerſte- „ mael in de Maent *Kiſleu* ontrent den tyt „ der Weder-inwydinge van den Tempel „ (dat is ontrent het midden van December) „ gezien had; dat zy op den Middag geko- „ men, en ontrent twee Uuren voor het val- „ len van den Nacht weder vertrokken wa- „ ren; dat zy daeglyks zulks Acht Weken „ lang gedaen hadden, nu eens by grooter „ dan by kleiner Zwermen; dat zy te dier tyt „ in den Winter waren gekomen, dewyl het „ in dat Jaer zeer droog en ganſch niet kout „ geweeſt was; dat ze, ontrent Jeruzalem „ niet, maer wel in Barbarye werden ingezou- „ ten of gedroogt; dat ze in de Eerſte Reis, „ voornamelyk by Hebron, Jeruzalem en Si- „ chem, wel ter hoogte van Twee handen „ dik, nedergevallen waren; dat zy aldaer „ de Gewaſſen verteert, en de Schorſſen der

Boo-

„ Boomen afgeknaegt hadden, waer door de-
„ zelve kael werden, en verdorren moe-
„ ſten; dat de Inwoners hieromſtreeks veel
„ Geruchts gemaekt hadden om ze te ver-
„ jagen; gelyk zy, in den beginne, hier
„ door wegvlogen, maer naderhant bleven
„ zitten". Hier op (*a*) voegt 'er LUDOLF by, dat de Sprinkhanen wel meeſt in Afrika gevonden werden en een gewoone Plaeg waren; maer dat zy zich ook in Azie en Amerika vertoonden. Dat zy by kleiner Hoopen, alle warme Landen, die hun meeſt ſchynen te gevallen, doorkruiſſen; dat zy ook onze warme Landen in Europa niet verſchoonden; ja dat zy, by tyden, ook in de kouder Geweſten van ons Werreltdeel doordrongen.

§ 7. In het Afrikaenſche Barbarye treft men ook vele Sprinkhanen aen, waer van ik Tweederlei Berichten geven kan. De outſte is van de Tweede Eeuw en luid aldus (*b*):
„ Het is in 't begin van de Lente, wan-
„ neer de jonge Sprinkhanen aenkomen en
„ groene Weiden tot hun voedſel zoeken.
„ Zy zyn in zulk een groote menigte, dat
„ men by tyden, wanneer zy vliegen, de
„ Zon niet kan beſchouwen. Zy doortrekken
„ groote Lantſtreken en eten al het Groen
„ af. In de Geweſten, waer door hun Togt
„ loopt,

(*a*) Pag, 8.
(*b*) *Bibliotheque Univerſelle*. T. 21. Pag, 23. in een Uittrekſel over een Boek genaemt *l'Eſclave*, geſchreven in den Jare 1690.

„ loopt, moet men een menigte Volks, met
„ ſchietgeweer voorzien, in lange Ryen
„ plaetſen, om zo ras zy willen nedervallen,
„ vuur te geven. Of men maekt een groot
„ Vuur, en werpt 'er vele ſtinkende, of ook
„ wel vergiftigde ſtoffen op, om ze te doen
„ ſterven. De Arabiſche Boeren in Barba-
„ rye verdienen met dezelve veel gelt. Zy
„ zoeken de eerſte Jongen der Sprinkhanen
„ vlytig op en brengen ze naer de Plaetſen,
„ die aen de Kuſt leggen, daer ze zoo aenge-
„ naem zyn als de eerſte groene Erwten in
„ Parys. Deze Boeren gebruiken ze nader-
„ hant noch vier Maenden lang tot hunne
„ gewoone Spyze, en zy hebben ook een
„ goeden ſmaek.

§ 8. Het nieuwſte Naricht van de Sprinkhanen in Barbarye vinden wy in de Reizen van den vermaerden Engelſchen Godgeleerden THOMAS SHAW (*a*). Deze bericht: „ De
„ eigenlyk genaemde Sprinkhanen, waer van
„ zoo dikwils in de gewyde en ongewyde
„ Schriften gemelt wort, onthouden zich
„ hier alle in groote Hoopen. Die, welke
„ ik, in de Jaren 1724, en 1725 zag, waren
„ veel grooter dan onze gewoone Sprinkha-
„ nen. Hunne Vleugels waren Bruin geſpreng-
„ kelt; maer hun Lyf en Pooten waren van
„ een ſchoone Geele Kleur. Op het einde
„ der Maent Maert begonnen zy zich te ver-
„ toonen, na dat de Wint eenigen tyt te vo-

(*a*) *Travels or Obſervations relating to ſeveral parts of Barbary and the Levant.* Oxford. 1738. in Folio.

„ ren uit den Zuiden gewaeit had. Tegen
„ het midden van April waren zy zoo onge-
„ looflyk vermeerdert, dat zy op den helde-
„ ren Middag een ſoort van Wolken maekten,
„ die de Zon verduiſterden. Ontrent het mid-
„ den van Mey, toen hunne Eierbedden vol
„ waren, begonnen zy zich na malkander in
„ de Velden van Mettyah, en andere nabu-
„ rige Oorden te begeven, om hier hunne
„ Eieren te leggen. Een Maent daer na be-
„ gon men jonge Sprinkhanen te zien. Het
„ is merkwaerdig, dat zy, zoo ras zy waren
„ uitgebroeit, zich by malkanderen verzamel-
„ den, en een geſlooten hoop uitmaekten,
„ die meer dan Hondert Roeden in 't Vierkant
„ bedekte. Daer zy naderhant hunnen weg
„ namen, vielen zy aen op de Boomen, Muu-
„ ren en Huizen, en aten al het Groen op,
„ 't welk zy in hunnen weg aentroffen, zoo
„ dat zy niets overlieten. Om hen af te
„ keeren, maekten de Inwoners des Lants
„ Graften door hunne Velden en Hoven, en
„ vulden die met Water. Of zy leiden in
„ een rechte ſtreek, een groote Menigte
„ van Hei, Stroo en andere Brantſtoffen,
„ welke zy by het aennaderen der Sprink-
„ hanen aenſtaken. Maer alle deze voor-
„ zorge baette niets. De Graften waren in
„ 't kort gevult, en het Vuur door de on-
„ telbare achter malkander volgende Zwer-
„ men uitgedooft. De voorſte Zwermen
„ dezer Sprinkhanen trokken voort, zonder
„ zich ergens voor vervaert te toonen, en
„ de volgende ſloten zich zoo dicht tegen de
„ eerſte, dat zy niet te rug wyken konden.

„ Een

„ Een of twee dagen daer na, wanneer ee-
„ nigen dezer groote Hoopen doorgetrokken
„ waren, volgenden 'er weêr anderen, die
„ eerſt uitgebroeit waren achter aen, om de
„ eerſten na te lezen. Zy vraten de jonge
„ Spruiten en de Baſten van de Boomen op,
„ waer van de vorigen alleen de Vruchten
„ en Bladeren hadden opgegeten. Hier door
„ wort de Uitdrukking van den Profeet Joël
„ gerechtvaerdigt, die hen by een talryk
„ Volk vergelykt, en in *Hooftſt.* II. vs. 3.
„ zegt: *Voor het zelve verteert een Vuur, en*
„ *achter het zelve brant eene Vlamme: het Lant*
„ *is voor het zelve als een Luſthof, maer achter*
„ *het zelve een woeſte Wilderniſſe, en ook is 'er*
„ *geen ontkomen van het zelve.* Na dat deze
„ Sprinkhanen aldus byna een Maent lang
„ geleeft en al het Groen, dat zy hadden
„ kunnen aentreffen, verdorven hadden,
„ waren zy eindelyk tot hunne natuurlyke
„ Grootte gekomen, en toen veranderde hun
„ kruipende ſtant door het afleggen van hun-
„ ne huid. Om deze Verandering gemakke-
„ lyk te maken, hingen zy zich met hunne
„ achterſte Pooten aen een Hek, aen een
„ Tak van een Boom, of aen een Hoek van
„ een Steen. Op deze maekten zy eene
„ beweging, eveneens als de Rupſen, wan-
„ neer zy kruipen. Eerſt kwam de Kop
„ voor den dag en naderhant het overige
„ van 't Lichaem. De geheele Verandering
„ geſchiedde in Zeven of Acht Minuten.
„ Hier op bleven zy eenigen tyt in eene
„ ſoort van vermoeitheit leggen, maer zoo
„ ras de Zon en de Lucht hunne Vleuge-

„ len hard gemaekt en de overgeblevene „ vochtigheit opgedroogt had, bekwamen „ zy weder hunne eerſte frisheit, en zelfs „ werden zy ſterker en vlugger dan te vo- „ ren. Doch zy bleven niet lang in dezen „ toeſtant, maer verſpreidden zich ras, „ zoo wel als de Ouden, na dat deze hun- „ ne Eieren gelegt hadden. Dewyl hun „ Vlugt en Weg ſteets naer het Noorden „ ging, is het waerſchynlyk, dat zy in de Zee „ zyn omgekomen, die, gelyk de Arabieren „ zeggen, het Graf van alle ſoorten van ge- „ vleugelde *Inſecten* is. De ingezouten en „ gedroogde Sprinkhanen komen in ſmaek „ over een met de Kreeften, die in zoet „ water gevangen worden. Men gelooft dat „ de Joden dezelve eten. Zie hier over „ LEVIT. XI. 22."

§ 9. Deze zyn de algemeene Narichten van de Sprinkhanen in Afrika en Azie; waer van wy door eenige byzondere Voorbeelden noch nader opheldering kunnen geven. Het outſte Voorbeelt, dat de Sprinkhanen over een Lant getrokken zyn en deszelfs Gewaſſen tot den Gront toe uitgeroeit hebben; vinden wy in de Schriften van MOZES. Dit wedervoer den Egyptenaren in het Jaer 2513 na de Schepping der Werrelt (*a*). Deze Goddelyke Man geeft 'er het volgende Verhael van (*b*). „ Daer na zeide de HEERE „ tot Mozes: Ga in tot Farao; want ik heb- „ be zyn harte verzwaert, ook het harte zy- „ ner Knechten, op dat ik deze myne tee- „ ke-

(*a*) Volgens de Tytrekening van J. USSERIUS.
(*b*) EXOD. X. 1-19.

„ kenen in het midden van hem zettede.
„ En op dat gy voor de ooren uwer Kinde-
„ ren en Kintskinderen moogt vertellen,
„ wat ik in Egyptenlant uitgericht hebbe,
„ en myne teekenen, die ik onder hen ge-
„ ſtelt hebbe: op dat gylieden weet, dat
„ ik de HEERE ben. Zoo ging Mozes en
„ Aäron tot Farao, en zeiden tot hem: Zoo
„ ſpreekt de HEERE, der Hebreen God,
„ Hoe lange weigert gy u voor myn aenge-
„ zigte te verootmoedigen? laet myn Volk
„ trekken, dat zy my dienen. Want in-
„ dien gy weigert myn Volk te laten trek-
„ ken: ziet zoo zal ik morgen Sprinkhanen
„ in uwe Lantpale brengen. En zy zullen
„ het gezigte des Lants bedekken, alzoo
„ dat men de Aerde niet zal kunnen zien:
„ en zy zullen afëten het overige van het
„ gene dat ontkomen is, het gene dat u overge-
„ bleven is van den Hagel, zy zullen ook al
„ het geboomte afëten, dat u uit het
„ Velt voorkomt. En zy zullen vervullen
„ uwe huizen, en de huizen uwer Knech-
„ ten, en aller Egyptenaren huizen, dewel-
„ ke uwe Vaders, noch uwer Vaderen Va-
„ ders niet gezien hebben, van voor dien
„ dag aen, dat zy op den Aertbodem ge-
„ weeſt zyn, tot op dezen dag: en hy keer-
„ de zich om en ging uit van Farao. En
„ de Knechten van Farao zeiden; hoe lan-
„ ge zal ons deze tot een ſtrik zyn? laet de
„ Mannen trekken, dat zy den HEERE,
„ hunnen God, dienen: weet gy noch niet
„ dat Egypten verdorven is; Toen werden
„ Mozes en Aäron weder by Farao gebracht,
„ en hy zeide tot hen; Gaet henen, dient

„ den HEERE uwen God: wie en wie zyn
„ ze, die gaen zullen? En Mozes zei-
„ de: Wy zullen gaen met onze jonge en
„ met onze oude lieden, met onze Zonen, en
„ met onze Dochteren, met onze Schapen
„ en met onze Runderen zullen wy gaen, want
„ wy hebben een Feeſt des HEERE. Toen
„ zeide hy tot hen; de HEERE zy alzoo
„ met u, gelyk ik u en uwe kleine kinderen
„ zal trekken laten: ziet toe, want daer is
„ kwaet voor ulieder aengezigte. Niet al-
„ zoo, gy mannen gaet nu henen, en dient
„ den HEERE, want dat hebt gy verzocht:
„ en men dreefze uit van Faraos aengezig-
„ te. Toen zeide de HEERE tot Mozes;
„ ſtrekt uwe hant uit over Egyptenlant, om
„ de Sprinkhanen, dat zy opkomen over E-
„ gyptenlant, en al het Kruit des Lants op-
„ eten, al het gene dat de Hagel heeft overig
„ gelaten. Toen ſtrekte Mozes zyn Staf o-
„ ver Egyptenlant, en de HEERE bracht een
„ Ooſten Wint in dat Lant, dien geheelen
„ dag en den ganſchen nacht: het geſchied-
„ de des morgens, dat de Ooſte Wint de
„ Sprinkhanen opbragt En de Sprinkhanen
„ kwamen op over het ganſche Egyptenlant,
„ en lieten zich neder aen alle plaetſen der
„ Egyptenaren, zeer zwaer: voor dezen zyn
„ dergelyke Sprinkhanen als deze noit ge-
„ weeſt, en na deze zullen 'er zulke niet
„ meer wezen. Want zy bedekten het ge-
„ zigte des ganſchen Lants, alzoo dat het
„ Lant verduiſtert wert, en zy aten al het
„ Kruit des Lants op, en alle de Vruchten
„ der Boomen, die de Hagel hadde overig

„ ge-

„ gelaten ; en daer bleef niets Groens aen
„ de Boomen , nochte aen de Kruiden des
„ Velts , in den ganſchen Egyptenlande.
„ Toen haeſtede Farao om Mozes en Aäron te
„ roepen ; en zeide : ik hebbe gezondigt tegen
„ den HEERE uwen God en tegen ulieden. En
„ nu vergeeft my doch myne zonde ditmael,
„ en bid vuurig tot den HEERE, uwen God,
„ dat hy ſlechts deze doot van my wegne-
„ me. En hy ging uit van Farao en bad
„ vuuriglyk tot den HEERE. Toen keerde
„ de HEERE een zeer ſterken Weſten Wint,
„ die hief de Sprinkhanen op, en wierp ze
„ in de Schelfzee : daer bleef niet een Sprink-
„ haen overig in alle de Landen van Egyp-
„ ten."

§. 10. Na de dagen van Mozes hebbe ik in eene lange reeks van Jaren geen Voorbeelden van Sprinkhanen aengetroffen. Wy vinden echter in de Heilige Schriften der Joden voetſtappen genoeg, dat Egypten, het Joodſche Lant en andere Ooſterſche Landen met de Plage der Sprinkhanen zyn bezogt geworden. Dit getuigt Mozes reets genoeg in de bovenaengehaelde woorden : *zy lieten zich neder aen alle de palen der Egyptenaren, zeer zwaer. Voor deze zyn dergelyke Sprinkhanen als deze noit geweeſt , en na deze zullen 'er zulke niet wezen.* 't Welk een Bewys is dat de Sprinkkanen reets voor de tyden van Mozes en ook na zyne tyden, dikwils in Egypten geweeſt zyn ; maer noit in zulk eene Menigte als in de dagen van dien Profeet. Wanneer ook naderhant deze Man Gods aen de

Lantpalen van 't Beloofde Lant, hen, die Gods Geboden zouden overtreden, met Sprinkhanen dreigen moeſt (*a*); wanneer in de Geſchiedenisſen der Joodſche Richteren en in andere deelen der Goddelyke Openbaringe, de Menigte der in aentogt zynde Vyanden by de aenkomſt van een Heir van Sprinkhanen vergeleken wort; wanneer Salomon in zyn Gebed zegt (*b*): *Als 'er Sprinkhanen in den Lande zyn zullen, alle gebed, alle ſmekinge zult gy hooren in den Hemel;* wanneer wy alle deze Plaetſen overwegen, zoo getuigen zy, dat de Sprinkhanen in de Ooſterſche Landen menigmael groote Verwoeſting hebben aengericht.

§ 11. Eindelyk vinden wy wederom Twee Voorbeelden, een in het Jaer 2900, toen de *Herakliden Sparta* belegerden. In dien tyt was 'er een Krygsheir in Libye, 't welk van Honger had moeten ſterven, indien 'er geen Wolk van Sprinkhanen genadert en nedergevallen was. Van dezen bediende men zich tegen den Honger (*c*). Het ander Voorbeelt hebben wy in de tyden der Twee Profeten Eliza en Joël, ontrent het Jaer der Werrelt 3100 (*d*). Want in dezen tyt kan men Twee gevallen, waer van deze Mannen Gods ſpreken, bekwaemlyk overeenbrengen. Van den eenen weten wy, (*e*) dat 'er Zeven Jaren

(*a*) DEUTER. XXVIII. 38.
(*b*) I. KON. VIII. 37.
(*c*) PORPHYR. *de Abſtinentia Carnis* Lib. I. p. 20.
(*d*) Volgens de Tytrekening vau J. USSERIUS.
(*e*) II. KON. VII. 1.

ren achter een in zynen tyt een zware Honger en Duurte geweeſt is. En by Joël vinden wy bericht waer deze Honger uit ontſtaen is (*f*). „ Hoort dit gy Outſten". ſpreekt de Man Gods, „ en neemt ter oo-
„ ren, alle Inwoners des Lans: Is dit ge-
„ ſchied in uwe dagen? ofte ook in de da-
„ gen uwer Vaderen? vertelt uwen Kinde-
„ ren daer van, en laet het uwe Kinderen
„ hunnen Kinderen vertellen en derzelver
„ Kinderen aen een ander geſlachte. Wat
„ de Rupſe heeft overgelaten, heeft de
„ Sprinkhaen afgegeten, en wat de Sprink-
„ haen heeft overgelaten, heeft de Kever
„ afgegeten, en wat de Kever heeft over-
„ gelaten, heeft de Kruitworm afgegeten.
„ Waekt op gy Dronkenen, en weent, en
„ huilt, alle gy Wynzuipers, om den nieu-
„ wen wyn, dewyl hy van uwen monde is
„ afgeſneden. Want een Volk is opgeko-
„ men over myn Lant; magtig en zonder
„ getal: zyne Tanden zyn Leeuwstanden,
„ en het heeft Baktanden eens ouden Leeuws.
„ Het heeft mynen Wynſtok geſtelt tot een
„ Verwoeſtinge, en mynen Vygeboom tot
„ ſchuim: het heeft hem ganſchlyk ontbloot
„ en nedergeworpen, zyne ranken zyn wit ge-
„ worden. Kermt, als een Jonkvrouwe, die
„ met eenen zak omgort is van wegen den
„ Man harer jeugt. Spysoffer en Drankoffer is
„ van den Huize des HEEREN afgeſneden:
„ De Prieſters, des HEEREN Dienaers,
„ treuren. Het Velt is verwoeſt, het Lant

 „ treurt

(*f*) JOËL I. 1.-II. 11.

„ treurt: want het Koorn is verwoeſt, de
„ Moſt is verdroogt, de Olie is flaeuw. De
„ Akkerlieden zyn beſchaemt, de Wyngaer-
„ deniers huilen, om de Tarwe en om de
„ Gerſt: want de Oogſt des Velts is ver-
„ gaen. De Wynſtok is verdort, de Vy-
„ geboom is flaeuw: de Granaet-Appelboom
„ en ook de Palmboom, en de Appelboom;
„ alle Boomen des Velts zyn verdort; ja de
„ vrolykheit is verdort van de menſchen kin-
„ deren. Omgort u, en rouwklaegt, gy
„ Prieſters, huilt gy Dienaers des Altaers,
„ gaet in, vernacht in zakken, gy Dienaers
„ myns Gods: want Spysoffer en Drankof-
„ fer is geweert van den Huize uwes Gods.
„ Heiligt een Vaſten, roept een Verbods-
„ dag uit, verzamelt de Outſten en alle Inwo-
„ ners dezes Lants ten Huize des HEEREN
„ uwes Gods: en roept tot den HEERE.
„ Ach dien dag! want de dag des HEEREN
„ is naby, en zal als eene Verwoeſtinge ko-
„ men van den Almagtigen. Is niet de Spys
„ van onze oogen afgeſneden? blydſchap en
„ verheuginge van den Huize onzes Gods?
„ De Granen zyn onder hunne kluiten ver-
„ rot, de Schathuizen zyn verwoeſt, de
„ Schuuren zyn afgebroken: want het Koorn
„ is verdort. O! hoe zucht het Vee! de
„ Runderkudden zyn bedwelmt; want zy
„ hebben geene weide: ook zyn de Schaeps-
„ kudden verwoeſt. Tot u, ô HEERE,
„ roepe ik: want een Vuur heeft de Weide
„ der Woeſtyne verteert, en een Vlam
„ heeft alle de Boomen des Velts aengeſte-
„ ken. Ook ſchreeuwt elk Beeſt des Velts

tot

„ tot u: want de Waterſtroomen zyn uitge-
„ droogt, en een Vuur heeft de Weiden
„ der Woeſtyne verteert. Blaeſt de Bazui-
„ ne te Sion, en roept luide op den Berg
„ myner Heiligheit; laet alle Inwooners des
„ Lants beroert zyn: want de dag des HEE-
„ REN komt, want hy is naby. Een dag van
„ duiſternis en donkerheit, een dag van Wol-
„ ken en dikke duiſterheit, als de Dageraed
„ uitgeſpreid over de Bergen: een groot en
„ magtig Volk, desgelyks van outs niet ge-
„ weeſt is, en na het zelve niet meer zyn
„ zal, tot in Jaren van vele Geſlachten.
„ Voor het zelve verteert een Vuur, en
„ achter het zelve brant een Vlam: Het Lant
„ is voor het zelve als een Luſthof; maer
„ achter het zelve een woeſte Wildernis, en
„ ook is 'er geen ontkomen van het zelve.
„ De Gedaente deszelven is als de Gedaente
„ van Paerden, en als Ruiters zullen zy loo-
„ pen. Zy zullen daer henen ſpringen als
„ een gedruiſch van Wagenen, op de
„ hoogten der Bergen; als het gedruiſch ee-
„ ner Vuurvlam, die ſtoppelen verteert: als
„ een magtig Volk dat in Slagörde geſtelt
„ is. Van het aengezigte deszelven zullen
„ de Volken in pyne zyn; alle aengezigten
„ zullen betrekken als een pot. Als Helden
„ zullen zy loopen, als Krygslieden zullen zy
„ de Mauren beklimmen: en zy zullen daer
„ henen trekken, een iegelyk in zyne we-
„ gen, en zullen hunne paden niet verdraeien.
„ Ook zullen zy de een den anderen niet
„ dringen: Zy zullen daer henen trekken een
„ iegelyk in zyne bane: en al vielen zy op een

„ Ge-

„ Geweer, zy zouden niet gewond worden.
„ Zy zullen in de Stad omloopen, zy zullen
„ loopen op de Muuren, zy zullen klimmen
„ in de Huizen: Zy zullen door de Venſte-
„ ren inkomen als een Dief. De Aerde is
„ beroert voor deszelven aengezigte, de He-
„ mel beeft: de Zon en de Maen worden
„ zwart; en de Sterren trekken haren glans
„ in. En de HEER verheft zyne Stemme
„ voor zyn Heir henen: want hy is magtig,
„ doende zyn Woort: want de Dag des HEE-
„ REN is groot en zeer vreeſlyk, en wie zal
„ hem verdragen?

§ 12. Toen PLAUTIUS HYPSEUS en FULVIUS FLAKKUS te Rome Burgemeeſters waren, dat is in het Jaer der Scheppinge 3879. of in het Jaer 125, voor de Geboorte van CHRISTUS, (*a*) woedden de Sprinkhanen in Afrika, voornamelyk in de Lantſchappen van Numidie en Libye. Zy verteerden alle de Gewaſſen, tot dat zy eindelyk door een ſtorm in Zee geworpen werden, daer zy allen omkwamen. Nu meende men 't gewonnen te hebben. Doch de Golven dreven de doode Sprinkhanen weder naer Lant, waer door de Lucht zoo ſtinkende wert, dat 'er een hevige Peſt ontſtont. In Numidie ſtierven Achthondert duizent Menſchen, aen de Kuſten Tweehondertduizent Menſchen; by de Stad Utika Dertigduizent Soldaten. En op eenen dag,

(*a*) Volgens de Tytrekening van ALMELOVEEN, in *Faſtis Roman. Conſularium.* Lib. I. pag. 51.

dag, werden 'er Vyftienhondert Lyken, uit de Poorten van Utika uitgedragen (*a*).

§ 13. Na de Geboorte van JEZUS CHRISTUS vinden wy noch menigvuldiger Voorbeelden van de bedroefde Verwoeſtingen der Sprinkhanen, in den omtrek van eenige vreemde deelen der Werrelt. Het Eerſte ontmoet ons onder de Regeering van NERO, en wel ten tyde van MEMMIUS REGULUS, Burgemeeſter te Rome (*b*), of in den Jare 63, na de Geboorte van den Zaligmaker. In dien tyt liet VOLOGESES, Koning der Parthen de Armeniſche Veſting *Tigranozerta* belegeren Hier van moeſt hy eindelyk afzien, dewyl 'er onder anderen geen Gras voor de Ruitery was; want een groote Menigte Sprinkhanen had alles, wat Groen was, opgegeten (*c*).

§ 14. De Heilige HIERONYMUS, die in de Vierde Eeuw geleeft heeft, bericht wat 'er in zyne dagen in het Joodſche Lant gezien wert. Want by de aengehaelde Woorden van JOEL (§ 11): *Zy zullen daer henen trekken, een iegelyk in zyne bane*, verhaelt hy het volgende (*d*):

„ Dit

(*a*) Dit getuigt PAULUS OROSIUS, Lib. V. c. 11. p. 276 gelyk ook AUGUSTINUS *de Civitate Dei.* Lib. III. c. 31. die dit voorbeelt den Heidenen voor oogen ſtelt, om te bewyzen, dat door het Chriſtendom den Menſchen geene Plagen overkomen,

(*b*) Volgens ALMELOVEEN in *Faſtis Romanorum Conſularium.*

(*c*) Volgens 't getuigenis van TACITUS, *Annal.* Lib. XV. p. 344.

(*d*) Over het II. Hooftſt. van JOEL.

„ Dit hebben wy onlangs in dit Lant onder-
„ vonden. Want toen de Sprinkhanen aen-
„ kwamen, en de ganſche Lucht vervulden,
„ vlogen zy in zulk een nette Orde, dat, in
„ ieder Hoop, ieder Sprinkhaen zyne plaets
„ behielt, en 'er geen hairbreed van afweek
„ . . . . . Niets is 'er, daer zy niet in-
„ dringen. Zy komen niet alleen op de Vel-
„ den, op het Gezaei en de Boomen; maer
„ zy begeven zich ook in de Steden, in de
„ Huizen en in de Kamers . . . . Eindelyk
„ wert het Joodſche Lant van deze Plage
„ bevryd, wanneer de Prieſter en het Volk
„ zich in den Gebede tot God keerde. Want
„ toen verhief zich een Wint, die de Sprink-
„ hanen in Zee wierp; zoo wel in de Doo-
„ de Zee, als in de Zee, waer aen Gaza, Af-
„ kalon en Azot liggen, en van waer men
„ naer Egypten zeilt. Wanneer hier door de
„ Oever met doode Sprinkhanen bedekt wert,
„ welke door de Golven op 't Strant geſlagen
„ werden, ontſtont 'er zoo zwaer een Peſt,
„ dat 'er Menſchen en Vee van ſtierven.

§ 15. In het Achtſte Jaer van den Grieksſchen Keizer KONSTANTINUS POGONATUS, dat is in het Jaer 677, trokken de Sprinkhanen door Syrie en Meſopotamie en veroorzaekten groote ſchade (*a*).

§ 16. In het Driehondert Zeventiende Jaer na de Vlugt van *Mahomet*, of in den Jare 929,

(*a*) PAULUS DIACONUS in Lib. XIX. *Rerum Romanarum.*

929, na de Geboorte van CHRISTUS, kwamen de Sprinkhanen nochmaels, „ in zulk eene „ menigte naer Egypten, dat de Zonneſtralen „ daer door weêrhouden werden om de Aer- „ de te kunnen verwarmen. Zy verteerden al „ het Koren, al het Geboomte en den Wyn- „ ſtok (*a*).

§ 17. In de Dagen der Griekſche Keizerin ZOE, ontrent het Jaer 1028, rechtten de de Sprinkhanen zulke Verwoeſtingen aen, dat velen hun Lant verlieten en nieuwe woningen zochten. Eindelyk werden ze door den Wint in den Hellespont geworpen. Wanneer zy nu eenigen tyt aen den Oever gelegen hadden, begonnen zy als te herleven; en woedden Drie Jaren in Thracie, tot dat zy te Pergamus omkwamen (*b*). Het ſtryd tegen alle andere Ondervindingen, dat de Sprinkhanen weder levendig geworden zyn: of de Wint moet hen aen den Oever van den Hellespont geworpen hebben, daer zy in 't leven gebleven zyn; of in de Drie volgende Jaren moeten Drie nieuwe Heiren naer Thracie overgekomen zyn.

§ 18. In het Jaer 1029, toen men voornemens was Jeruzalem den Ongeloovigen te ontrukken, kwamen 'er uit het Weſten naer de Lantſtreken van Konſtantinopolen zulke groote

(*a*) Volgens het getuigenis vnn GEORG ELMAZIN in *Hiſtoria Saracenica*. p. 82. volgens de Latynſche Overzetting van THOMAS ERPENIUS.

(*b*) Dit getuigt CEDRENUS, die in het einde dier Eeuw geleeft heeft. in *Annalib* p. 607.

groote Menigte Sprinkhanen, dat zy 'er, in 't vliegen niet anders uitzagen dan dikke Wolken, die het Zonnelicht verhinderden. Dewyl 'er nu, in Vier Jaren daer na, mede uit de Weſterſche Landen geheele Krygsheiren naer Konſtantinopolen kwamen, om van daer naer Jeruzalem te trekken, hielt men, volgens het Bygeloof van dien tyt, deze Sprinkhanen als Voorboden van deze Legermagten (*a*).

§ 19. In het Jaer 1586, kreeg men ze weder by Konſtantinopolen. „ Namelyk, in de „ Maent Juny, had men aldaer een zeer zwa„ ren Nevel; na dat deze was opgeklaert, re„ gende het en, met den Regen, kwamen de „ Sprinkhanen. Zy verteerden al het Koren, „ en aten alle de Bladeren der Boomen af (*b*)". Men geloofde dat ze met den Regen uit de Wolken gevallen waren; maer veel eer kan men denken, dat zy in den Regentyt uit een ander Geweſt kwamen.

§ 20. In den Jare 1654, „ kwam 'er een „ groote Menigte Sprinkhanen naer het Ei„ lant Formoſa en wel uit het Noortweſten. „ Zy bedorven alle de Veltgewaſſen, waer „ uit zulk een Gebrek van Levensmiddelen „ ontſtont, dat 'er Achtduizent Menſchen „ ſtierven. Zy hadden gelyk als kragen om „ den hals en eenen Helm op 't Hooft. Zy „ maek-

(*a*) Volgens het getuigenis van ZONARAS Lib. III. *Annal.* p. 179 *in Corpore Hiſtoriæ Byzantinæ.*

(*b*) JOANN LEUNCLAV. in *Annalib. Sultanorum Othmanidarum.* p. 180.

„ maekten in het Vliegen een gegons, even-
„ eens als de Wint, die door de Boomen
„ ruiſcht (*a*)". Formoſa legt onder China, en heeft dit Ryk aen het Noortweſten. Waer uit lichtelyk te begrypen is, dat deze Sprinkhanen uit China derwaert over de Zee gekomen zyn. Want in China, en voornamelyk in het Landſchap Ghenſi, zyn zy zeer menigvuldig en worden 'er ook gegeten (*b*).

§ 21. Wy hebben nu genoegzame Bewyzen en Narichten, dat de Landen in Azia en Afrika door de Sprinkhanen deerlyk geplaegt worden. Maer ook ons Europa kan van tyt tot tyt Voorbeelden genoeg opleveren, dat deze gruwzame *Inſecten* vele Verwoeſtingen in zynen ſchoot hebben aengericht. Indien wy van alle Landen in dit Werreltdeel de oude en nieuwe Hiſtorien wilden nagaen, wy zouden, naer myne gedachten, een geheele reeks van droevige Voorbeelden aentreffen. Doch eenigen zullen genoeg zyn, en wel die, welke my by den Eerſten opſlag bejegenen. Het Eerſte vinde ik onder de Regeering van den Roomſchen Keizer AURELIUS ALEXANDER, in den Jare 232. Toen hebben de Sprinkhanen in Italie, by Bologne, den Wynſtok zoo zeer opgegeten, dat de Inwoners dezer Stad, hunne Feeſtmalen langen tyt, zonder Wyn, moeſten houden (*c*). Zy kwamen hier gewiſſelyk uit Afrika (*d*).

(*a*) J. NIEUHOF *Tweede Gezantſchap naer China.*
(*b*) J. NIEUHOF *Beſchryving van het Koninkryk China.*
(*c*) WOLFG FRANTZII *Hiſt. Animalium.*
(*d*) Volgens 't Getuigenis van PLINIUS hier te voren aengehaelt (§ 4.)

§ 22. In het Tiende Jaer van den Griekſchen Keizer MAURITIUS, dat is in het Jaer 592, kwamen naer Italie, vermoedelyk uit Afrika, Vyf Heirlegers Sprinkhanen, die alles wat Groen was, wegäten (*a*). In het zelfde Jaer deden zy groote Schade in het Bisdom van Trente (*b*), waer henen zy uit Italie zullen gekomen zyn. Ontrent dien tyt, wert ook Karpitanie, of de Lantſtreek van Madrid, Vyf Jaren, door deze *Inſecten* geplaegt, waer uit zy naer eene andere Lantſtreek vlogen (*c*).

§ 23. Italie, werwaerts de Sprinkhanen lichtelyk over de Middelantſche Zee kunnen komen, is in 't byzonder het uitvaegſel van dit *Inſect*. Hier van hebbe ik reets Twee Voorbeelden aengehaelt (§ 21. § 22.) en zal 'er noch andere bybrengen. Het Derde is van het Jaer 864. Want in BOTHONS *Brunswykſche Kronyk* (*d*), vinde ik het volgende: „ In het Jaer Achthondertvierentzeſtig, „ regende het in Lombardye, Drie dagen en „ Vier nachten, Bloet van den Hemel; en „ in Walliſerlant kwamen Wormen, die *Sta-* „ *pels*, in het Latyn *Locuſtæ*, genoemt worden. „ Deze waren harder dan Steen en verdorven „ vele Vruchten. Hier uit volgde een groote Hongersnoot, waer door vele Menſchen „ zyn omgekomen". Ongetwyfelt wort hier op

(*a*) CENTUR. MAGDEBURG. Lib. VI. *p.* 86.
(*b*) Volgens 't Getuigenis van PAULUS DIACONUS.
(*c*) GREG. TURON. Lib. VI. c. 44.
(*d*) LEIBNITII *Script. Brunsvic.*

op hunne Tanden gezien, die zoo hard als Steenen zyn, gelyk wy nader zien zullen.

§ 24. In het Jaer 873, of, naer de Rekening van anderen, in 't Jaer 874, moeſten Italie, Duitſchlant en Vrankryk ondervinden wat de Sprinkhanen kunnen uitrichten. Eerſt waren zy in Italie. De Venetianen en Milanezen werden in den beginne deerlyk geplaegt. Van Vicenza trokken zy naer Breſcia, en van hier keerden zy zich in het Milaneeſch naer Kremona en zelfs naer Milanen. Zy maekten een grooten Hoop uit en bleven ſteets by malkander. De Schade, die zy veroorzaekten, was zeer groot. De Heer LODEWYK ANTONI MURATORI beveſtigt dit (*a*), en verhaelt ook uit de Geſchiedeniſſen der Biſſchoppen van Napels (*b*), welke JOHANNES DIACONUS uitgegeven heeft, dat zy by Rome geweeſt zyn. Hier vint men, dat, in de dagen van Biſſchop ATHANASIUS den Tweeden, in Kampanie, zulk eene Menigte van Sprinkhanen geweeſt is, dat alle Korenlanden, alle Gewaſſen en Boomen afgegeten werden, zoo dat 'er niets overig bleef. Uit Italie drongen zy in Duitſchlant. „ Eerſt", ſchryft een Oude Monnik (*c*): „ vont men ze in „ Frankenlant. Zy hadden Zes Pooten en „ Vier Vleugelen en bedekten, eveneens als „ Sneeuw, den Aertbodem. Zy aten de „ Weiden en Velden geheel kael. Zy had-

 „ den

(*a*) *Italiaenſche Geſchiedeniſſen*, in V. *Deelen*. p. 119.
(*b*) *Script. Rerum Italicarum*, Lib. I. p. 2.
(*c*) *Annal Franc.* ap. P. PITHOEUM.

„ den een wyden Mont met Twee Tanden,
„ die harder waren dan Steen, met welke
„ zy de hardſte zoo wel als de zachtſte Schors-
„ ſen der Boomen konden afknagen. Zy wa-
„ ren iets langer en dikker dan een Mans
„ Duim. Hun Zwerm was zo groot, dat zy
„ by de Stad Mentz in een Uur Hondert
„ Morgen Lants afäten. Wanneer zy vlo-
„ gen, vervulden zy eene Ruimte wel van een
„ Duitſche Myl, waer door het geheel dui-
„ ſter wert". Toen zy, in Vrankryk kwa-
„ men", ſchreef 'er de Benediktyner Abt van Prume, REGINO, het volgende van (*a*):
„ Zy kwamen met groote Zwermen aenvlie-
„ gen. Ook ſcheen het als of zy hunne
„ Heirvoerders eenen dag vooruit zonden;
„ als om een bekwame plaets uit te zoeken.
„ Het Heir volgde den anderen dag even in
„ den Avontſtont, en zy verlieten de inge-
„ nomene Plaets eerſt kort voor Zonnen-op-
„ gang. Zy konden in een Dag wel Vyf
„ Mylen vliegen. Eindelyk kwamen zy tot
„ aen de Brittanniſche Zee, waer in zy door
„ een hevigen Wint werden henen gedre-
„ ven, als of zy aen Lant niets meer te
„ doen hadden. Maer de ongeſtuime Baren
„ ſloegen de doode Sprinkhanen weder op 't
„ ſtrant, daer zy als geheele heuvelen bleven
„ leggen en door de Zon verrotten. Hier
„ uit ontſtont een zware Peſt". Men deed Ommegangen en de Reigers, Ojevaers en Ra-

(*b*) REGINO. ad ann. 874. Lib. II. p. 420. Zie ook JOANN. AVENTIN. Lib. IV. p. 439. en ANDR: BRUNNERS *Annal.*

Ravens atenze by Duizenden op. Maer alles was vrugteloos.

§ 25. In het Jaer 885, in den aenvang der Regeeringe van Paus STEPHANUS den Zesden, waren zy echter weder in Italie, en wel in 't byzonder by Rome. Deze Paus deed alle moeite, om ze te verdelgen. Hy liet aen allen, die hem een zekere Maet Sprinkhanen leverden, Vyf of Zes Denarien geven. Doch hier mede vergenoegde hy zich niet; maer liet ook het Velt met Water beſprengen, 't welk hy zelve gewyd had, waer door, gelyk men voorgeeft, de Plaeg geheel ophielt (*a*).

§ 26. In het Jaer 1084, kwamen deze Roeden van het Menſchelyke Geſlacht ook ſterk in de koude Geweſten, welke zy anders vlieden. Zy drongen in Ruslant of liever werden door den Wint derwaerts uit warmer Landen gedreven. Zy vernielden hier insgelyks het Gewaſch even als in de zachte en aengename Luchtſtreken (*b*).

§ 27. Een van de ſmertelykſte Overtogten der Sprinkhanen is die, welke in de Twee volgende Jaren gebeurde (*c*). Zy trof Po-

 len,

(*a*) Volgens MURATORI, in zyn *Italiaenſche Geſchied.* Lib. V. p. 198.

(*b*) JOHAN HAZENTÖTER *Chronyk in Hoogd. Verzen.* 1569.

(*c*) Die Twee Winters moeten of zeer zacht geweeſt zyn, dat de Sprinkhanen dezelve konden uitſtaen; of Drie Jaren achter een moeten 'er nieuwe Heirlegers overgekomen zyn, 't welk eer te gelooven

len, Ooſtenryk, Bohemen en byna geheel Duitſchlant. Karel, die naderhant Keizer en toen KAREL de IV. geheeten wert, wilde de Uitgeſtrektheit van dit Leger van Sprinkhanen gaerne weten en vont het Zeven Mylen breed; maer de Langte was onafmeetbaer. Een Zwitzerſche Minderbroeder, die te dier tyt leefde en, naer zyne Geboorteplaets *Winterthur*, JOANNES VITODURANUS genoemt wort, beſchryft ze in zyne Zwitzerſche Kronyk aldus (*a*): „ In Duitſchlant waren ongelooflyk „ vele Sprinkhanen, wier Koppen 'er uitza„ gen, als of zy Helmen ophadden. Zy vlo„ gen in byzondere Zwermen met veel Or„ der henen, en maekten een groot Gedruiſch „ in de Lucht. Door hunne groote Menigte „ wert het ſomtyts donker, wanneer zy on„ trent ter hoogte van de Boomen vlogen. „ Zy hadden zich menigmael in de laegte „ gelegert, in zekere verdeelingen. Alle Krui„ den, Boomen en Gras aten zy af. Alle „ Lantſtreken, daer zy geweeſt waren zagen „ 'er dor en verbrant uit, als of ze door de „ vlammen gezengt waren. De meeſte Ste„ den, gelyk ook Winterthur, hielden Om„ megangen, om hier door van deze Plage „ te mogen bevryd worden. Velen waren „ in vermoeden dat deze Dieren een Voorbo„ de waren van den Jongſten Dag. In ee„ nige Lantſtreken woededen zy dermate dat „ 'er niets van 't Koren of van den Wyn„ ſtok

(*c*) JOANN VITODURANUS ad Ann. 1337. JOANN AVENTINUS handelt 'er insgelyks van in *Annalib. Bojorum* ad eundem. Annum.

„ ſtok overbleef. Zy bedekten overal den „ Gront zoo hoog, dat zy, wanneer men door „ hen henen liep, tot boven de enklaeuwen „ reikten. Zy werden uit de Huizen en in „ 't Water geveegt, op dat hun vuile ſtank „ de Lucht niet mogt beſmetten en de Peſt „ veroorzaken". In 't Jaer 1338, in den Zomer, kwamen 'er vele Reigers, Gieren, Ravens en andere Vogels, die groote Hoopen doodden. Het gene 'er van overig bleef wert in den aenvang van den Winter, door den hoogvallenden Sneeuw bedekt, waer onder zy ſterven moeſten (*a*).

§ 28. Niet lang hier na, namelyk in het Jaer 1353, heerſchten deze Dieren in alle de Deelen der Werrelt. In Afrika, in Azie, in Cyprus en zelfs in eenige Lantſtreken van Europa, zag men niets dan Sprinkhanen, die de Landen kael en derzelver Inwoners arm en bedroeft maekten. Zy vlogen zelfs over de Alpen, en verwoeſtten de vruchtbare Gronden van Zwitzerlant (*b*). In deze afgryſelyke Overſtrooming der Sprinkhanen gebeurde het mede, dat zy den Grooten Timur of Tamerlan en zyn Leger voor Jeruzalem zoo krachtig ontruſtten, dat hy de Belegering moeſt opbreken (*c*).

§ 29. Meer dan Hondert Jaren later, te

(*a*) J. H. Hottingeri *Hiſt. Eccleſiaſt.* Lib. II. p. 657.

(*b*) J. Hazentöter in zyn aengehaelde Kronyk op 't Jaer 1353. A. Bzovius *in Continuat. Ann. Baronii.* ad ann. 1365.

(*c*) Volgens het ſchryven van Albert Krantzius.

weten in 't Jaer 1475. plaegden deze ſpringende Vyanden de Koninkryken van Hongarye en Polen, als mede Moravie en Silezie (*a*). „ Door deze beide laeſtgenoemde Landen, kwa„ men zy uit Hongarye, in het zelfde Jaer, „ dieper in Duitſchlant. Zy hadden de Lang„ te van een Vinger en Koppen byna als „ Vledermuizen. Hun Zwerm was ongemeen „ groot, namelyk Drie Mylen lang en ander„ half Mylen breed. Zy waren in kleinere „ Hoopen verdeelt. Daer zy nedervielen a„ ten zy alles weg: daer zy geweeſt waren, „ zag men niets dan de bloote Aerde en de „ vuiligheit, die zy hadden nagelaten. Zy „ vlogen zoo dicht by en op malkander, dat „ 'er de Zonneſtralen niet doorheen konden „ dringen (*b*)".

§ 30. In het Jaer 1527, kwamen zy al weder in het Koninkryk Polen. „ Een hevi„ ge Ooſte Wint dreef hen uyt Turkye „ derwaert. Hun getal was verbazende groot. „ Hunne Kleur was Goutgeel met Graeuw „ vermengt. Zy hadden Vier Vleugelen. „ De Schade, welke zy veroorzaekten, „ was groot en algemeen (*c*).

§ 31. Kort naderhant, in 't Jaer 1535, verwoeſtten zy Polen (*d*), „ en in het vol„ gende Jaer 1536, woei 'er een ſterke Wint „ uit

(*a*) J. H. HOTTINGERI *Hiſt. Eccleſiaſt.* Lib. V. P. 9.
(*b*) HOTTINGERUS *loc. citato* en in 't Byvoegſel op de Urſperſche Kronyk.
(*c*) JOBUS FINZEL *de Prodigiis.*
(*d*) ALDROVANDUS *de Inſectis*, Lib. IV. c. 1. p. 167.

„ uit de Lantſtreek aen de Zwarte Zee, „ die zulk een Menigte Sprinkhanen in Hon- „ garye bracht, dat 'er in Twintig Mylen „ niets Groens overbleef. Hier op volgde, „ by gebrek van Voeder, een Sterfte onder „ het Vee. Zy bleven den geheelen Zomer, „ tot dat zy eindelyk in den Winter door „ den Vorſt gedoot werden (*a*)".

§ 32. Hier op kreeg men wederom, in het Jaer 1541, en in de Drie volgende Jaren, byna eenen algemeenen Overloop van Sprinkhanen door geheel Europa. „ Zy hadden in „ den beginne geen Vleugels, maer bewo- „ gen zich met ſpringen van de eene plaets „ naer de andere. In dezen ſtant bleven zy „ echter niet lang, maer kregen wel haeſt Vier „ Vleugelen, en vlogen aldus met een groo- „ ten Hoop, dicht in een geſloten, zoo dat „ zy een Vierkant van Twee Mylen, ter „ hoogte van een Elle uitmaekten: Hier „ door weêrhielden zy overal, waer zy vlo- „ gen, het Zonnelicht van het Aertryk af. „ Die dezelve in hunne Landſtreken gehad „ hebben, kunnen de elende, welke zy ver- „ oorzaekten, niet genoeg beſchryven. Toen „ hunne Vleugels derzelver volkomenheit „ gekregen hadden, waren deze Dieren on- „ trent een Vinger lang, en gulziger dan te „ voren. In den Zomer wert 'er alle vlyt „ aengewend om ze te verdelgen; maer alle „ moeite was vruchteloos. Eindelyk werden „ zy in den aenvang des Winters door de

 „ Kou-

(*a*) ALDROVANDUS *de Inſectis*, loco citato.

„ Koude gedoot. Zy lieten echter een Zwart
„ Zaet na, uit het welk in het volgende Jaer
„ Jongen voortkwamen (*a*). De Zwynen
„ aten deze doode Sprinkhanen zeer gaerne,
„ en zy hadden 'er geen hinder van. (*b*) In
„ het volgende Jaer 1542, vertoonden zy
„ zich weder op nieuw. Zy kwamen uit Lit-
„ tauwen af, doorvlogen Polen, drongen in
„ Silezien, en van daer verder in Meiſſen (*c*).
„ In Silezien kwamen zy tegen het einde van
„ de Maent Auguſtus (*d*), en hadden een
„ ſoort van Kroonen op het Hooft (*e*) Uit
„ Silezien vertrokken zy door Ooſtenryk naer
„ Italie, daer zy in Auguſtus en September
„ veel ſchade deden (*f*). Deze Italiaenſche
„ Sprinkhanen waren ten deele Graeuw, ten
„ deele Zwart, ten deele Groen, en eeni-
„ gen hadden op hunne Vleugels eenige Tee-
„ kenen, die uit eenvoudigheit, voor vreem-
„ de Letteren werden aengezien (*g*) De Her-
„ tog van Milanen wendde inzonderheit vele
„ vlyt aen om ze uit te roeien, en op zyn
„ bevel zouden 'er wel Twaelfduizent Zak-
„ ken vol Sprinkhanen gedoot zyn (*h*). In
„ Ooſtenryk en in 't byzonder by Lintz wa-
„ ren

(*a*) Dit ſchynt een misſlag, want in 't volgende Jaer kwam een nieuw Heir uit Littauwen.

(*b*) J. H. HOTTINGERI *Hiſt. Eccleſiaſt.* Lib. IV. p. 20. LAUR. SURIUS *de Locuſtis* p. 267.

(*c*) HAZENTÖTER op 't Jaer 1542. PETR. ANDR. MATTHIOLUS, *in Operibus*. p. 284.

(*d*) J. H. HOTTINGERUS, *loc. citat.*.

(*e*) Volgens ALDROVANDUS.

(*f*) Volgens JOBUS FINZEL.

(*g*) Dezelve.

(*h*) ALDROVANDUS *de Inſectis*.

„ ren zy noch in September des Jaers „ 1544 (*a*)"

§ 33. Kort naderhant, in de Maent July des Jaers 1547, vielen de Sprinkhanen in het Graefſchap Tirol. Over deze Dieren wert te Inſpruk een Bericht uitgegeven, waer in derzelver Geſtalte tevens wert afgebeelt. WILHELM ERNST TENTZEL deelde dit gedrukte Bericht mede aen den vermaerden JOB LUDOLF, die het in het Tweede Aenhangſel van zyne Ethiopiſche Geſchiedenis plaetſte. In dit Bericht vint men het volgende. „ Die ge- „ nen, welke onder deze Dieren vliegen, „ zyn zoo menigvuldig, dat ze het Zonne- „ licht bedekken; en het Getal der kruipende „ is zoo groot, dat men den Gront der Aerde „ niet kan beſchouwen, en zy vertoonen „ zich volgens de nevenſtaende Afbeelding": [die namelyk in dat Werk gevoegt is (*b*).] „ Ook heeft men 'er velen van den Gront op- „ geraept en de Burgers en Boeren door 't „ geheele Lant opontboden, om ze te van- „ gen. Dit heeft Drie Weken lang geduurt „ en men ving 'er ieder dag Tweeduizent „ Sexter Vol, 't welk zoo veel als Duizent „ Malder is. Op ieder Vierde deel van een „ Myl waren Driehondert Perſonen, zoo „ Vrouwen als Mannen, en ieder Hondert „ Per-

(*a*) Dit bewyſt HOTTINGERUS in de aengehaelde plaets uit een Brief van MARTIN FRECHT aen AMBROSIUS BLAURER.

(*b*) [Wy hebben eene Afbeelding van de Sprinkhanen, zoo als LUDOLF ze gezien heeft, en zoo als 'er zich eenigen in de Nederlanden en wel buiten Amſterdam vertoont hebben, hier achter gevoegt.]

„ Perſonen hebben 'er zoo veel opgevangen
„ als hier van aengeteekent wert. God de
„ Heer wil ons genadig en bermhartig zyn,
„ want tegenwoordig beleven wy den tyt,
„ waer in het toegaet, gelyk ten tyde van
„ Koning Farao. Ook zyn zy te Inſpruk
„ met zoo veel gewelt over de Brug geko-
„ men, als een Heirleger van Krygsvolk,
„ dat geweldig indringen wilde Hier gebood
„ de Overheit aen de Burgery, om ze voor
„ de Stad met keerbezemen af te weeren in
„ het water, 't welk zy door hunne menig-
„ vuldigheit bedekt hebben, en op dezelve
„ wyze zynze mede Drie Weken lang van de
„ Brug afgedreven."

§ 34. Een later Voorbeelt, waer door deze Roovers in 't byzonder in Duitſchlant bekent zyn, behoort tot het Jaer 1693. In dit Jaer vertoonden zy zich in verſcheidene Geweſten van Hongarye en Duitſchlant en richtten groote Schade aen. In dien tyt zyn deze Dieren en de Schade, welke zy veroorzaekten, beſchreven (*a*) in verſcheiden Verhandelingen, hier onder gemelt. Zy waren in

(*a*) Van deze Schriften noemt de Heer RATLEF de volgende:

ABRAHAM KLESEL, *Inſpector te Jauer, Bericht van den voorgevallenen Doortogt der Sprinkhanen* 1693. Quarto. *Hoogd.*

GOTFRIED ERHARD FESKEN, *Gods bedenkelyk Heir van Sprinkhanen. Leipz.* 1693. Quarto *Hoogd.*

GEORG CASP. KIRCHMAIERI *Diſſertatio epiſtolica de Locuſtis inſolitis.* 1693. Quarto.

GEORGE WOLFG. EBERLINI *Oratio de prodigioſo Locuſtarum agmine, quod in diverſis Pannoniæ & Germaniæ trac-*

in Voiglant, in het Altenburgſche, in Thuringen, te Weimar, te Jena en vele andere Plaetſen van Duitſchlant. De vermaerde LUDOLF, die met oogmerk om deze Dieren, waer over ieder verbaeſt ſtont, met zyne eigen oogen te zien, naer Jena en Weimar reisde, en kort naderhant eene byzondere Verhandeling hier over uitgaf, als een Aenhangſel van zyne Hiſtorie van Ethiopie, ſchryft van deze Sprinkhanen aldus (*a*) „ Het was „ reets in den Herfſt des Jaers 1693, wan„ neer men het Eerſte Naricht van den In„ val der Sprinkhanen hoorde. Zy waren „ den Derden Auguſtus naer Ooſtenryk uit „ Hongarye en verder uit het Ooſten over„ gekomen. Van hier gingen zy voort naer „ Bohemen, en trokken naer Voigtlant en „ in eenige Lantſtreken van het Altenburg„ ſche. Van daer vlogen zy over de Sale, „ en kwamen aldus, na verloop van Twintig „ dagen, in Thuringen. Zy waren in zulk een „ Menigte van Millioenen, dat zy als Zwarte „ Wolken aen de Lucht maekten, en wel „ in zulk een Orde, als of 'er een Krygsheir „ aen-

tractibus obumbravit Solem, Terramque operuit. Altorf. 1693. Quarto.

KRELS *Diſſertatio de Locuſtis, non ſine Prodigio in Germania conſpectis.* Leipzig 1693.

JOH. PAUL HEBENSTREIT, *Profeſſ. Jenæ Diſſertatio de Locuſtis immenſo agmine Jenenſem Academiam, 1693, pervagatis.* Jenæ.

Ejusdem *Diſſertatio de Remediis adverſus Locuſtas.* Jenæ.

(*a*) *Appendix ſecunda ad Hiſtoriam Æthiopicam* JOH. LUDOLPHI, *continens Diſſertationem de Locuſtis, anno præterito immenſa copia in Germania viſis.* Franc. 1694. Folio.

„ aenkwam. By dag, wanneer het warm be-
„ gon te worden, hieven zy zich van den
„ Gront op, en zochten naer nieuwe Wei-
„ den. Maer by nacht lagen zy een hant
„ dik, ja wel een halven Voet hoog op den
„ Gront, en aten alles, wat Groen was, weg.
„ Eenigen hechtten zich aen de Boomen en
„ wel in zulk eene Menigte, dat 'er de Tak-
„ ken van nederbogen tot op den Gront toe.
„ Een Vrient te Jena ſchreef my: Den Acht-
„ tienden Auguſtus, kwamen de Sprinkhanen
„ ook in deze Lantſtreken. In de Twee
„ Eerſte dagen kwamen zy al met vry groote
„ Zwermen, maer men merkte wel ras, dat
„ deze ſlechts maer Voorboden geweeſt wa-
„ ren. Den Twintigſten Auguſtus, trokken
„ zy op den Middag in eene onbeſchryfly-
„ ke Menigte voorby de Stad. Zy beſton-
„ den in Drie Hoopen, die op zekeren
„ Afſtant na malkander volgde, en wezen-
„ lyk met zulk een Gedruiſch als of men
„ een groote Stroom van een Hoogte naer
„ een Diepte hoorde nederſtorten. Wy wa-
„ ren zeer voor onze Wynbergen bekom-
„ mert. Toen het een weinig begon te re-
„ genen vielen zy op de Daken, en hon-
„ gen zoo vaſt aen de Wanden, dat men
„ ze bezwaerlyk met bezemen kon afvegen.
„ een Zuide Wind hief deze Dieren op en
„ voerde ze naer 't Noorden in onze naby-
„ gelegene Bergen, daer zy al het Gras
„ verteerden; maer toen verſchoonden zy
„ noch de Wynſtokken, de Druiven en de
„ meeſte Boomen. Des anderen daegs, ge-
„ lyk ook den Derden dag, na Negen Uu-

„ ren

„ ren, toen de Zon helder ſcheen, hieven
„ zy zich hier en daer op, 't welk een ge-
„ zigt gaf, als of 'er in den Winter groo-
„ te Sneeuwvlokken vlogen. In den Namid-
„ dag ten Drie Uuren, begaven zy zich al-
„ len by malkander en vlogen als in een
„ Heirleger weg. Eenigen bleven 'er ach-
„ ter, die mogelyk vermoeit van 't vliegen
„ waren, of zich te dik gegeten hadden.
„ Niemant durfde dezelve proeven, echter
„ werden ze door de Hoenders en de Ver-
„ kens, gegeten met groote graegte. Naer
„ Weimar kwamen zy den Eenentwintigſten
„ Auguſtus tegen den Middag, en vielen
„ rontom die Stad ter hoogte van Twee han-
„ den dik neder. Wanneer ik kort naderhant
„ naer Weimar reisde, zag ik 'er weinigen
„ in 't Lant. Deze hielden zich of tegen de hek-
„ ken op, of huppelden over den Akker.
„ Hoe ik nader aen de Stad kwam, hoe ik
„ ze menigvuldiger aentrof, zoo dat myn
„ Bediende ze by geheele handen vol grypen
„ kon. Zy vlogen niet weg, gelyk de Vo-
„ gels, wanneer zy menſchen zien aenko-
„ men, ook byten zy niet. Het Hooftleger
„ was echter reets weggevlogen en die ik
„ zag waren ſlechts eenige van de achterſte
„ Benden. Toen ik verder naer Jena reisde,
„ zag ik de Boomen zoo zwaer bedekt, dat
„ men onmogelyk de Schors kon bekennen.
„ Ik hielt een tamelyk groote Mand aen een
„ Boom, en ſtreek 'er met myn hant, in Eéne
„ ſtreek, zoo veel in, dat de Mant geheel vol
„ wert. Na Acht dagen, vont ik ze allen
„ noch in 't leven; hoewel zy een Voet hoogte

„ op

„ op malkander lagen. Hier van hebben ook
„ anderen de Proef genomen. Men kan der-
„ zelver Geſlacht uit hunne Kleur en Grootte
„ onderſcheiden. De Mannetjes zyn kleiner
„ en lichter, zoo dat zy van hunne Wyfjes
„ bekwamer kunnen gedragen worden. Ik
„ vont ze ook in eene groote Menigte aen
„ malkander, zoo dat ik de Sprinkhanen voor
„ de vruchtbaerſte Schepſels dacht te moe-
„ ten houden. Zy waren allen Geelachtig,
„ doch de Mannetjes helderer en de Wyfjes
„ donkerer van Kleur. Ik liet ze afteekenen
„ en in Plaet brengen, om der zelver
„ ware Grootte aen anderen te vertoonen.
„ Men heeft op vele Plaetſen bemerkt, dat
„ zy door de Zwanen, Eenden en Hoenders
„ gretig worden ingeſlokt, gelyk ik zelve
„ mede hebbe waergenomen. Zy aten ze ech-
„ ter niet anders dan levendig, want die
„ lang doot geweeſt waren, lieten ze leg-
„ gen. De Katten, 't welk ons als iets by-
„ zonders toeſcheen, hadden mede een wel-
„ gevallen in deze vreemde Spyze. Want,
„ wanneer men ze hen voorwierp, vielen ze
„ 'er op toe eveneens als op een Vogel, en
„ gromden als men ze haer weder wilde ont-
„ nemen. Ook wert my verhaelt, dat een
„ Hont dezelve gegeten had en 'er zeer vet
„ van geworden was. Dat ze van de Ver-
„ kens gegeten worden is volkomen zeker.
„ De Boeren waren in den beginne bekom-
„ mert dat ze voor de Verkens nadeelig mog-
„ ten zyn, maer naderhant verheugden zy
„ 'er zich over. Ik geloove echter niet, dat
„ zy behalven van de Verkens, als die meer

„ ge-

„ gewoon zyn Vleeſch te eten, door Oſſen
„ of ander Vee gegeten worden; ook hebbe
„ ik hier nimmer van gehoort Ik was nieuws-
„ gierig om een proef te nemen, of deze
„ Sprinkhanen, zoo wel, als die in de Ooſter-
„ ſche Landen, eetbaer waren, en of zy
„ hier zoo goed als daer ſmaken. Derhalven
„ poogde ik myn knecht te overreden om ze
„ te proeven. Na dat ik door vele voorbeel-
„ den aengetoont had, dat de Joden voor-
„ maels deze Dieren plagten te eten en dat
„ de Inwoners van Barbarye en de Ooſter-
„ ſche Landen dezelve noch hedendaegs voor
„ Spyze gebruiken, liet zich een jonge Doch-
„ ter bepraten om 'er den mont aen te zet-
„ ten. Zy getuigde dat ze goed ſmaekten;
„ hier op taſtten ook alle de anderen, die 'er
„ by waren, toe en prezen ze even zeer. Ik
„ had ze laten gereed maken op de wyze als
„ my door een Jood uit Barbarye beduid
„ was. Ik wierp ze levendig in een Ketel
„ met kookend Water, waer in Zout gedaan
„ was, en liet ze als Viſch en Kreeften, een
„ half Uur kooken. Zy werden eenigszins
„ Root en hadden een goeden Reuk. Zy
„ werden met Olie, Azyn en Peper gege-
„ ten. De Pooten, Vleugels en de Kop
„ werden weggeworpen, en men drukte
„ het Lyf met den Vinger uit de Schalen of
„ Doppen der Sprinkhanen, gelyk een Vrucht
„ uit de Schillen. Toen myne Bedienden
„ den ſmaek dezer Dieren prezen, at ik 'er
„ zelf eenigen, en bevont my naderhant zeer
„ wel. Zy ſmaekten gelyk de Garnalen in
„ Hamburg en Bremen. Maer, om weder

„ tot de verdere Omſtandigheden dezer „ Sprinkhanen te keeren; zy konden door „ den verder toenemenden Herfſt, door den „ kouden Regen en invallenden Vorſt niet „ wederkomen ; zoo dat zy van tyt tot tyt, „ te Naumburg en in andere Lantſtreken aen „ de Sale, ſtierven, na dat zy zich hier, over „ de Vier Weken, hadden opgehouden: of „ daer zy eenigzins dikker op malkander la- „ gen, werden zy door de Boeren byeen „ gebracht en in Kuilen geſmeten, welke „ zy weder met aerde toedekten: of de „ Verkens, het Pluimgediert en de Roof- „ vogels aten ze op, onder anderen werden „ ze door de Ravens en Kraeien by ontelbare „ menigte ingeſlokt: In tegendeel vlogen de „ Leeuwrikken voor hen weg en zochten „ nieuwe Velden. Velen waren bekommert, „ dat 'er in de volgende Lente, uit de in „ den Grond geleide Eieren nieuwe Sprinkha- „ nen voor den dag zouden komen, en groo- „ ter Schade dan nu in den Herfſt veroorza- „ ken. Doch ik trooſtte hen hier mede dat „ deze Eieren in onze Geweſten de Vocht en „ langdurige Koude niet weêrſtaen konden: „ Ook heeft men in het Voorjaer van geene „ nieuwe Sprinkhanen gehoort.

§ 35. Na verloop van Twintig jaren, namelyk in den Jare 1712, kwamen deze omzwervende Vyanden aller Vruchten en Veldgewaſſen op nieuws in eenige Geweſten van Duitſchlant, in 't byzonder zag men in Silezie een groot aental derzelven, die dit heerlyk Lant door hunne Verwoeſtingen plaeg-

den

den ; waer van eenige Berichten zyn, die met de voorgaende en volgende overeenkomen. Men heeft ze ook noch vroeger in den Jare 1629, in Vrankryk gehad (*a*), en later, in 't Jaer 1730, en naderhant in het Markgraeffchap Brandenburg en by Berlyn (*b*)

§ 36. Van den Inval der Sprinkhanen in Europa, in onze tegenwoordige dagen, te weten in de Jaren 1748, en 1749, heeft men noch weinig andere Narichten dan uit de gewoone Nieuwstydingen, doch aen welker Geloofwaerdigheit in dezen opzigte weinig te twyfelen is, om dat ze door de mondelinge Verhalen der genen, die de Landen bewonen, daer ze nedergevallen zyn, worden beveſtigt en in vele Omſtandigheden veelal met de vorige Verhalen overeenſtemmen. Zy zyn in Zevenbergen, Hongarye, Polen, Silezie en verder in Engelant geweeſt.

§ 37. Eer de Sprinkhanen in Zevenbergen kwamen, hadden zy Drie Jaren te voren in Tartarye vele Verwoeſtingen aengericht, tot dat zy ontrent het midden des Jaers 1748, by Kronſtat over een ongemeen hoogen Berg, die ten deele met Sneeuw bedekt legt, in Zevenbergen overvlogen. Uit Klauſenburg werden, den 24 Juny, de volgende Omſtandigheden wegens deze Dieren gemelt. „ Dat

(*a*) Delrio *in Adagiis* Lib. II. p. 348.
(*b*) Joh. Leonh. Frisch *Beſchryving van allerlei* Inſecten, IX. D. Hoogd.

„ zy eene verbazende Menigte uitmaekten en
„ 'er Root uitzagen en Vier Vleugels had-
„ den Zy vielen inzonderheit neder aen
„ den Vloed Moraſch by Sasvoraſch in een
„ Omtrek van Vier Hongaerſche Mylen, en
„ konden niet uitgeroeit worden, niettegen-
„ ſtaende dat 'er meer dan Vierduizent Sche-
„ pels van dit Ongedierte waren gedoot en
„ verbrant. Dewyl zy alles afäten, voor-
„ ſpelde men een Duuren-Tyt; (*a*) doch uit
„ later Tydingen bleek, dat het Gebrek, 't
„ welk men door deze Schade te gemoet zag,
„ door een gezegenden Oogſt in de naby ge-
„ legene Lantſtreken, vervult wert.

§ 38 Ontrent den zelfden tyt, openbaerde zich dit Ongedierte in Hongarye, waer van men, volgens de dagteekening van den 28 Juny, deze Berichten kreeg. (*b*) „ Op de
„ Grenzen aen de Theis en den Donauw,
„ vertoonen zich zoo vele Sprinkhanen, dat
„ wy ons in de grootſte elende bevinden Zy
„ leggen een Span, een Voet, en een Knie
„ hoog en noch veel hooger op malkander.
„ Ter Breette en Langte van vele Mylen zyn
„ alle de Vruchten des Velts en al het Gras
„ des Aertryks opgegeten. Zy zien 'er Zwart
„ Bruin uit en men kan ze voor zich henen
„ dryven. Wanneer zy tot aen een Water
„ vervolgt worden, zwemmen zy 'er over
„ henen. Op een kleine Kamp Lants zitten
„ 'er

(*a*) *Hamburger onpartydige Korreſpondent* 111. Stuk. 1749. Hoogd.

(*b*) *Hamburger Korreſpondent* 117. Stuk.

„ 'er vele Duizenden, en als zy alles tot op
„ de Zwarte aerde hebben afgegeten, laten
„ zy een onverdraeglyken Stank na. De Oogſt
„ en de Hooibouw zyn geheel bedorven. Wan-
„ neer men met Drie of Vierduizent Men-
„ ſchen, te gelyk met het Vee, op dit On-
„ gedierte in Ryen en Gelederen losgaet om
„ het te verdelgen, zoo blyven 'er, voor ie-
„ der Tienduizent, die men heeft kunnen
„ ombrengen, wel Hondertduizent op de
„ plaets overig. Dit Ongedierte is hier uit
„ Turkye gekomen, en men merkt het aen
„ als eene der grootſte Lantplagen, die ons
„ immer getroffen hebben.

§ 39 In het Koninkryk Polen en de aenhoorige Landen zyn ook de Sprinkhanen in den Zomer des Jaers 1748 geweeſt. Uit Warſchouw, wert op den 13 July aldus geſchreven (*a*): „ Uit Kaminiek en Laticzew
„ wort bericht, dat de Veltvruchten, zoo
„ wel door de groote Droogte, (*b*) als door
„ de verbazende Menigte van Sprinkhanen,
„ een onwaerdeerbare Schade geleden heb-
„ ben, waer door in die Geweſten een groo-
„ te Duurte veroorzaekt wort, en de Inwo-
„ ners tot het bezorgen van de noodige Gra-
„ nen wyd en verre moeten reizen". Kort naderhant wert 'er wederom uit Warſchouw, den 31 Auguſtus, geſchreven (*c*): „ In Groot

(*a*) *Hamburger Korreſpondent.* 117 Stuk.
(*b*) Ten tyde van JOEL was 'er voor de Aenkomſt der Sprinkhanen mede een groote Droogte.
(*c*) *Ryks Poſtryder.* Hoogd.

„ Polen hebben de Kraenvogels, Reigers en „ Spreeuwen de Velden vry wel van de Sprink- „ hanen gezuivert". Men bekwam wyders het volgende Naricht (*a*) van den 17 July uit Pozen. „ In de Ukraine ryſt het Koren zeer „ in prys, wegens de gruwzame Menigte van „ van Sprinkhanen, die eene ondraeglyke „ Schade veroorzaekt hebben, naerdien zy, „ niet alleen al het Graen, maer ook het „ Gras afgegeten en bedorven hebben. Wes- „ halven de Ingezetenen zich van hier elders „ henen begeven moeten, om hun Voedſel „ te zoeken". Het einde van hun Woede in deze Geweſten, wort uit Pozen, den 21 Auguſtus, aldus beſchreven: „ Volgens de „ Berichten uit de Ukraine en uit Podolie „ hebben zich de Sprinkhanen, in Twee „ deelen verdeelt en zyn weder weggevlo- „ gen; na dat zy hier, niet alleen het Koren „ op het Velt, maer ook het Gras en het „ Loof van de Boomen hebben opgegeten; „ doch de Boekweit en de Erwten hebben zy „ laten ſtaen, zonder eenigszins te beſchadi- „ gen. Een gedeelte derzelven heeft zich „ naer het Noorden en een ander gedeelte „ naer Lublin gewent, zoo dat zy zich reets „ Zes Mylen van Krakau by Bochne vertoont „ hebben. Overal, waer zy geweeſt zyn, heeft „ de Lantman zynen Oogſt verloren, en „ moet zyn Volk afdanken, waer door men „ onbeſchryflyke klagten hoort". Uit Petersburg, wert van den 16 Auguſtus gemelt. „ Hare Keizerlyke Majeſteit heeft Bevel ge-

„ ge-

(*a*) *Hamburger Korreſpondent*, Hoogd.

„ geven, om aen den Nieſter, daer men geene
„ Sprinkhanen gehad heeft, een groote Me-
„ nigte Koren by een te brengen, en aen de
„ armen Inwoneren der Ukraine te zenden,
„ daer al het Graen, Gras en Loof door deze
„ Dieren is weggegeten".

§ 40. Van den Inval der Sprinkhanen in Engelant kreeg men in de Maenden van July en Auguſtus de volgende Berichten. Uit Londen wert in de Maent July geſchreven: „ Uit
„ het Graefſchap Shrops komen vele Berich-
„ ten van de Onheilen, welke door de Sprink-
„ hanen veroorzaekt worden. Zy hebben de
„ meeſte Bladeren van de zoete en zuure Ap-
„ pelboomen opgegeten. Het is merkwaer-
„ dig dat de Eikeboomen meer dan eenige an-
„ deren geleden hebben; want deze hebben te-
„ genwoordig al zoo min Bladeren als ontrent
„ Kerstyt. Te gelyk met deze Dieren zag
„ men een groote Menigte Ravens en Kraeien,
„ die dagelyks eene verbazende Menigte der
„ Sprinkhanen opëten". Naderhant wert 'er ook, van den 20 Auguſtus, uit Londen gemelt: „ Voor eenige dagen, heeft men by
„ deze Stad een groot aental Sprinkhanen
„ ontdekt, die zeer wel overeenkomen met
„ die ſoort van Dieren, welke dit jaer, in
„ Zevenbergen, zoo groote Verwoeſtingen
„ hebben aengericht. Giſteren ontfing men
„ Brieven uit de Lantſchappen van Nordfolk
„ en Stafford, dat zy aldaer in groote Menigte,
„ zoo wel als ontrent Edenburg, in Schotlant,
„ gezien worden". Andere Tydingen, mede van den 20 Auguſtus, gaven noch een om-

ſtandiger Verhael wegens den Inval dezer Dieren. „ Voor weinige dagen had men te Cheshire en Derbyshire een zwaer Onweer van „ Donder en Blikſem met een hoogen Watervloed. De Rivier Goit was in korten tyt „ zoo hoog gezwollen, dat alle Bruggen, „ Molens en verſcheidene Huizen waren weggedreven, en Veertien Lyken waren op het „ Kerkhof van Hawfield, uit de Kuilen opgeſpoelt. Twee Zuſters, die in de Deur ſtonden, waren door het Water weggerukt en „ verdronken. De Schade aen Hooi, Koren „ en de Landeryen is onbeſchryflyk groot (*a*). „ Vyf dagen naderhant, zagen ſommigen by „ Sint James eenige zeldſame Wolken, en „ werden eindelyk door Verrekykers gewaer, „ dat deze in Sprinkhanen beſtonden, waer „ van 's anderen daegs een groote Menigte „ in het Park van Sint James en aen verſcheiden andere Oorden nederviel. Zy „ hebben groote overeenkomſt met die, welke dezen Zomer door ganſch Engelant gezien zyn. Doch in Kleur verſchillen „ zy eenigermate, en, in plaets van Groen, „ zyn zy helder Bruin met Witte Streepen (*b*).

„ Zy

(*a*) Wy melden hier dit Onweer, om aen te toonen, hoe de Sprinkhanen naer Londen gekomen zyn. Gewoonlyk heeft men Donder, Storm en Regen, eer zy aenkomen, en zy naderen altoos met Wint. Indien hier aengeteekent was met welken Wint zy in Engelant aenkwamen, zou men naeukeuriger kunnen zeggen, uit wat Lant dit Ongedierte was overgewaeit.

(*b*) De Sprinkhaentjes of liever Stapeltjes, hier te Lande, zyn ook gemeenlyk Groen, doch de Vreemde Sprinkhanen zyn donker Geel of helder Bruin.

„ Zy hebben Twee Vleugels (*a*), die langer
„ zyn dan hun Lyf (*b*), en Vier Pooten, die
„ korter zyn dan de anderen. Wanneer zy
„ voortvliegen, maken ze een Gebrom als de
„ groote Hommels (*c*). Zy hebben eenen Voor-
„ ganger, die naer een Kreeft gelykt (*d*).
„ Onze Natuurkundigen doen veel moeite om
„ deze Dieren te onderzoeken (*e*), die met
„ reden voor dergelyk Ongedierte worden
„ gehouden, 't welk wel eer eene der Tien
„ Plagen van Egypten was. Men is hier over
„ dezelve zeer neêrſlagtig; want ſchoon het
„ Jaergety reets verre verloopen is, waer
„ door zy aen de Landen weinig Schade kun-
„ nen toebrengen, is men echter bekommert
„ dat hun Verblyf van langen duur zou kun-
„ nen

(*a*) Gewoonlyk hebben de vreemde Sprinkhanen Vier Vleugels, Twee Groote en Twee Kleine, die alleen te onderkennen zyn, wanneer zy vliegen: doch wanneer zy zitten, ziet men maer Twee Vleugels, dewyl de Twee Kleine door de Grooten bedekt worden. Mogelyk heeft de Schryver van dit Bericht dezelve alleen beſchouwt terwyl zy zaten.

(*b*) De Vleugels zyn maer weinig langer dan het Lyf, of het Achterlyf.

(*c*) Dit Gedruiſch maken zy met hunne Vleugels, waer mede zy de Lucht bewegen.

(*d*) Het is niet wel te begrypen, dat zy in het vliegen een Kreeft, en by gevolg een vliegenden Kreeft, tot een Voorganger zouden hebben. Dit vint men in geene andere Berichten en de Heilige Schrift ontkent dat zy een Koning hebben. En hoe heeft men onder het vliegen kunnen bemerken, dat zy een Voorganger hebben, en wel een Aenvoerder, die naer een Kreeft gelykt?

(*e*) Het was te wenſchen dat de Engelſche Natuurkundigen de inwendige en uitwendige Geſtalte dezer Sprinkhanen onderzochten en hunne Ontdekkingen bekent maekten.

„ nen zyn, en zy hun Geſlacht krachtig zouden „ kunnen voortplanten (*a*)". Naderhant wert het volgende noch, van den 30 Auguſtus, uit Londen gemelt: „ In het Weſten van Engelant „ heeft men noch geene Sprinkhanen verno- „ men. Doch in Staffordshire hebben zy al- „ les, dat noch Groen was, tot op den Wortel „ afgegeten. De Boomen ſtaen zoo dor en „ kael als of het in 't midden van den Win- „ ter was

§ 41. Eindelyk hebben de Sprinkhanen in den Jare 1748, ook hunnen Togt naer Duitſchlant genomen en zich in Opper-Silezie geopenbaert. Uit Falkenberg wert 'er, van den 15 Auguſtus, aldus over geſchreven. „ Op dit oogenblik zie ik iets, 't welk ik noch „ nimmer aenſchouwt hebbe, namelyk de „ Sprinkhanen, die uit Polen zyn overgeko- „ men, 't welk eene afſchuwlyke Vertoo- „ ning is, en zoo afgryſlyk als ik my nim- „ mer iets heb kunnen verbeelden. Wy heb- „ ben heden een heeten dag. Onverwagt „ ontſtont 'er een verſchrikkelyke Damp, „ als of het Boſch een Myl ver in den brant „ ſtont. Dit gebeurde op den Middag ten „ Twaelf Uuren. By dezen Damp ontſtont „ een

(*a*) Als men zagt Weer in den Herſſt heeft, kunnen zy aen 't gezaeide veel Schade toebrengen. Doch by de Eerſte Koude en Vorſt, moeten zy ſterven; dewyl hun Lichaem een warmer Geweſt gewoon is. Over het voortplanten van hun Geſlacht ſchynt men in Engelant weinig redenen van bekommering te moeten hebben, dewyl de Eieren zoo veel Nattigheit en Koude niet verdragen kunnen als men daer te Lande gewoon is.

„ een vreeſlyk Gedruiſch in de Lucht even
„ als of het een Storm woei. De Zon wert
„ verduiſtert, zoo dat men naeuwlyks Tien
„ treden van zich kon zien. Ontelbare Mil-
„ lioenen van Sprinkhanen maekten dezen
„ Togt uit. Men kan zich de Lucht nim-
„ mer zoo vol Sneeuwvlokken verbeelden,
„ als zy hier van deze Schepſelen is. Zy
„ trekken ook in eene zekere Orde voort,
„ zoo dat zy byna allen naer een zelfde Streek
„ vliegen. Zy zyn ontrent een Vinger lang,
„ hebben groote Koppen, en van de Oogen
„ tot aen den Mont breede Blaeuwe Stree-
„ pen. De Vleugels van eenigen dezer Die-
„ ren zyn ontrent Twee Vingeren breed (*a*);
„ eenigen hebben 'er Twee, anderen Vier.
„ Die hier nedervielen, hebben al het Ko-
„ ren tot op den Halm in een oogenblik af-
„ gegeten. Zy hebben zich hier niet lang op-
„ gehouden. Het is nu reets Drie Uuren
„ in den Namiddag en dit Schouwſpel blyft
„ noch duuren. Zy komen over Oppelen en
„ vliegen naer Neiſſe toe. Hun Zwerm is
„ niet breed; maer zy vliegen zeer laeg,
„ zoo dat 'er ook velen tegen de Huizen aen-
„ ſtooten. God zy de Landen, daer zy he-
„ nen trekken, genadig.

[§ 42. In het Jaer 1749. (*b*) hielt de Plaeg van dit Ongedierte noch niet op, maer openbaerde zich weder in verſcheiden Geweſten, voor-

(*a*) Te weten als zy vliegen, anders zyn de Vleugels zoo lang als 't Lyf.

[(*b*) De Vyf volgende Afdeelingen van § 42--46 zyn een Byvoegſel.]

voornamelyk in Duitſchlant. In Schotlant, daer men in den vorigen Winter te weinig Vorſt gehad had, om de Eieren der Sprinkhanen te kunnen doen ſterven, was men in de Maent Maert bekommert, dat deze Dieren zich in den Zomer op nieuws zouden vertoonen; dewyl 'er ontrent Aberdeen velen hunner Eieren gevonden werden. Ontrent, of in den beginne der Maent Juny, zag men rontom Briſtol eene groote Menigte van Sprinkhanen; doch de verdere Bericnten uit Groot-Brittannie melden genoegſaem niets meer van eenige Verwoeſting in dit Ryk veroorzaekt.

§ 43. In Hongarye en Moravie vertoonde zich het beginſel dier Plage reets in de Maent Maert, en om den Voortgang derzelve te ſtuiten, wert aen ieder Boer, die zyn Lant omploegde om hier door de Eieren uit te roeien Twee Dukaten vereert. By Keizersmark in Opper-Hongarye heeft men waergenomen dat uit een klompje Eieren, zoo groot als een Hazelnoot, 't Zeſtig Sprinkhanen zyn voortgekomen In Zevenbergen, werden alle Boeren rontom Hermanſtad verpligt, om, ieder Twee Dagen, een halve Maet met Eieren van dit Ongedierte op te brengen, waer door men zich vleide van derzelver Verwoeſting te zullen bevryd blyven. Ook melden de Tydingen, dat de Sprinkhanen deze Geweſten reets voor de Maent Juny hadden verlaten. Toen de jonge Sprinkhanen ontrent dezen tyt in de Ukraine, onder het Poolſche Gebied, uit de Eieren begonnen voor den dag te komen, wert 'er

alle

alle vlyt aengewent om ze op te zamelen en te verbranden Dit wert insgelyks by Presburg, daer ze later en in de Maent Juny voor den dag kwamen, in 't werk geſtelt. Men had, hier voor of vroeg in de Maent July, meer dan Hondert Vierdevaten dezer Dieren verbrant, en dagelyks werden 'er Driehondert Man uitgezonden om ze op de Velden te verpletteren. In Polen, daer de Sprinkhanen op ſommige plaetſen, als in Podolie, reets in de Maent Maert en op anderen in Mey, zich openbaerden, poogde men dit Ongedierte door den Rook van Groene Takken, die men in brant ſtak, uit den Lande te verdryven. Uit deze Berichten ſchynt men te kunnen afnemen, dat de Eieren der Sprinkhanen niet overal op den zelfden tyt zyn uitgekomen. Uit Pozen wort gemelt, dat ze in de Maent Auguſtus noch jong waren en niet konden vliegen; maer echter groote Schade veroorzaekten.

§ 44. Naderhant hebben de Vliegende Sprinkhanen verſcheide Lantſtreken overvallen. Te Swechat, Twee Mylen van Weenen, zag men ze, ontrent ter helfte der Maent Auguſtus, in groote Menigte; Kort naderhant werden 'er openbare Gebeden ingeſtelt om de afwending dezer Plage van den Hemel af te ſmeken. Zy vonden hier weinig goed Gras en deden aen den Wyngaert en de Tuinvruchten geringe Schade; ook zag men ze kort naderhant, met groote Zwermen, den Donauw overtrekken en geheel Ooſtenryk verlaten. Ontrent dezen tyt zyn ze ook in Polen, niet verre van Warſchouw

en

en in vele Plaetſen van Silezie geweeſt. Zy vielen met het begin der Maent September in Beieren en Bohemen. In Bohemen vielen de Zwermen neder in Schuttenhoven, Zugowitz en Pilſen. In Beieren vervulden zy de Lantſtreken van Wilshoven, Pfarkirchen, Landau, Landshut, Dengfelding en Trontenhauſen. Van verre vertoonden zy zich als als een zware Damp in de Lucht. Zoo ras zy zich ontrent Dengfelding lieten zien, werden alle de Klokken geluid; waer op zy zich op een Heide nederlieten en hier byna anderhalve Span dik lagen. De Boeren, ontrent Hondert in getal, begaven zich terſtont derwaert', gewapent met Knuppels en Dorſchvlegels, waermede zy een groot gedeelte van dit Ongedierte verpletterde, 't welk zy vervolgens begroeven. Uit Augsburg, had men, van den 15 September, wegens de Sprinkhanen in Beieren de volgende tyding. „ Deze Dieren zyn Drie Duim lang „ en zeer verſchillende van Kleur. Zy zyn „ Bruin, Geel of Groen, en men vint 'er ook „ eenige weinigen onder, die Zilverachtig Wit „ zyn. Zy vliegen in eene Wolk by malkander, ter lengte van van byna een vierde „ deel van een Myl. Wanneer zy op een „ Korenlant of Moes-Akker nedervallen, eten zy de Plek Lants, waer op zy ter hoogte van een halven Voet op malkander zitten, in weinig Uuren kael. Zy zyn in eene gedurige beweging en maken een ſchel „ onaengenaem geluit. Wanneer de Granen „ of Aertvruchten afgegeten zyn, verſlinden „ zy ook de Bladeren en Vruchten der Boomen. Men heeft vergeefs getracht dit

„ On-

„ Ongedierte door Trommels en ander Ge-
„ raeſch te verdryven: In den beginne we-
„ ken zy een weinig, doch kwamen naderhant
„ in veel grooter getale te rug. Des nachts
„ ruſten zy op de rykſte Akkers en vliegen
„ niet op, voor dat zy 'er geen Voedſel meer
„ vinden. Alle middelen om ze te verjagen
„ en te vernielen, zyn tot nu toe vruchte-
„ loos geweeſt. Uit Bohemen zyn de Berich-
„ ten niet minder beklaeglyk. Den 3 Sep-
„ tember, viel een verſchriklyk Heir te Bud-
„ weis neder; waer op de Klokken geluid wer-
„ den, en de Soldaten, Burgers en Boeren
„ met Acht Stukken Kanon en klein Geweer
„ uittrokken om ze te vernielen: gelyk zy
„ dan ook het Velt moeſten verlaten. Men
„ heeft bevonden dat men door Hantgeweer
„ een groot getal der zelven kan dooden:
„ doch hier van heeft men moeten afzien,
„ uit vreeze dat de yſelyke Stank een Be-
„ ſmetting zou veroorzaken. Zoo dat alle
„ Menſchelyke Middelen vruchteloos bevon-
„ den worden".

§ 45. Deze Dieren vielen ontrent op den zelfden tyt in Frankenlant neder, tuſſchen Ikkelheim en Windsheim, daer zy door hunne vervaerlyke Menigte ontrent Driehondert Morgen lants beſloegen. Zy verlieten echter in 't kort deze Lantſtreken; die ontrent den 20 September van dit Ongedierte bevryd raekten; maer zy vielen den 22 September, een half Uur van Wurtzburg in zulk eene Menigte neder, dat ze den Gront, ter Hoogte van een halven Voet en ter Breette van een Duitſche

Myl

Myl bedekten, en toen ze opvlogen wert 'er de Lucht door verduiſtert. Sedert begon men ook te Heidelberg voor hunne komſt beducht te worden. Naderhant zyn de Sprinkhanen in Silezie gevallen; waer over, den 3 Oktober de volgende Tyding uit Breſlau geſchreven wert. „ Eergiſteren Middag trok een „ Heirleger Sprinkhanen over deze Stad. Zy „ kwamen uit het Ooſt-Zuid-Ooſten en trok„ ken naer het Weſt-Noort-Weſten. Dit „ duurde van Elf Uuren tot Vier Uuren, in „ welken tyt deze Dieren by Duizenden ne„ dervielen. Onze Roofvogels azen op dit „ Gedierte, eten den Buik en het Ingewant „ op; doch laten het overige leggen. Giſte„ ren zag men wederom verſcheiden Zwer„ men langs dien zelfden Weg trekken. De„ zen nacht hebben wy hier een ſterken Weſt„ Noort-Weſten Wint met Koude gekregen, „ en ſedert ziet men geene Sprinkhanen meer „ vliegen. Op de Sweidnitſche Lantgoede„ ren, Vier Uuren van hier, is een Heir van „ dit Ongedierte nedergevallen, dat de Wei„ de geheel kael gegeten en vele Schade ge„ daen heeft". Zy kwamen ook, ontrent den 12 Oktober in de Nabuurſchap van Frankfort, maer niet in zulk een ontzaglyke Menigte, gelyk zy zich in andere Plaetſen hadden laten zien: ook gaf de Koude, die men ſedert gehad heeft, groote hope, dat men van deze Plage in andere Geweſten zou bevryd blyven.

§ 46. Wy kunnen niet nalaten Twee byzondere Gevallen, ter gelegenheit van dezen Inval der Sprinkhanen hier by te voegen. Uit

Leip-

Leipzig ſchreef men van den 1 Juny: „ De-
„ zer dagen was alles hier in rep en roer,
„ dewyl de Zon zeer ſchielyk verduiſtert
„ wert door een Wolk van Ongedierte, 't
„ welk over deze Stad vloog. Wy waren
„ niet weinig beducht, een ganſch Heirleger
„ van Sprinkhanen op onze Landen te zullen
„ krygen. Doch eindelyk wert men gewaer
„ dat het een ſoort van Haf was, 't welk in
„ Vrankryk aen de Seine zich in zulk een
„ Menigte in de Lucht opgeeft, dat dit On-
„ gedierte 's Morgens alom byna een hant
„ breet hoog op elkander doot gevonden
„ wort. Van deze Schepſels heeft men op-
„ gemerkt, dat ze niet langer dan een dag
„ leven". De volgende tyding, uit Brieg, den 20 September, is van eene andere Natuur. „ Een der Pruiſſiſche Granadiers, die
„ ſedert eenigen tyt ziek gelegen had en over
„ het kruipen van iets levendigs uit de Maeg
„ naer boven klaegde, nam daer tegen van
„ den Regiments Chirurgyn een Braekmid-
„ del in, waer door een Sprinkhaen uit des
„ Zieken Maeg kwam, ter grootte van een
„ Turkſche Boon, welke geoordeelt wert
„ door 't gebruik van Salade in zyn Lichaem
„ gekomen te zyn".]

§ 47. Tot dus verre zagen wy 't gene de Geſchiedenisſen en de latere Berichten wegens de Sprinkhanen melden, en hier uit kan men afleiden, dat de Sprinkhanen, waer door de Geweſten van Duitſchlant in de Twee laetſte Zomers geplaegt zyn, voor dezelfde ſoort moeten gehouden worden, die men in Afri-

ka en Azie beſtendig en by Menigten vint, en welke by tyden in ons Werreltdeel overkomen. Wy zullen dezelve echter noch nader beſchouwen. In de aengehaelde Berichten ontmoeten wy, hier en daer ſtukswyze en verſtrooit, wat tot eene rechte kennis der Sprinkhanen behoort. Thans is myn oogmerk om het verſtrooide by een en ieder op zyne plaets te brengen om aldus eene Afbeelding van de Sprinkhanen te geven. Het Ontleedkundige en de Inwendige Geſtalte dezer Dieren moet ik echter voor zulken overlaten, die gelegenheit hebben om ze onder het Ontleed-mes en onder hunne Vergrootglazen te brengen. Indien een naeukeurig Navorſcher der *Inſecten*, gelyk de Heer REAUMUR te Parys geweeſt is, dit ondernam; zou men mogelyk vele der oorzaken van hunnen Aert en Eigenſchappen kunnen ontdekken. Hier uit zou men, by voorbeelt, miſſchien kunnen weten, hoe deze Dieren geheele Zeeën van een groote uitgeſtrektheit met hunne teedere Vleugelen kunnen overtrekken; hoe zy by ſommige tyden vele dagen zonder ſpyze kunnen doorbrengen, en by andere tyden, in weinige Uuren, ruime Velden en Akkers kunnen kael eten; benevens noch vele andere merkwaerdige zaken. By gebrek van gelegenheit tot zulk een Onderzoek, ben ik verpligt om alleen by de uitwendige Geſtalte van dit Schepſel te blyven.

§ 48. Zy, die de gewoone Sprinkhanen in Duitſchlant, of liever de Stapels, gelyk

ze in de Nederlanden genoemt worden, gezien hebben, zullen dezelve ten aenzien der Ledematen en derzelver evenredigheit zeerna met elkander overeenkomstig vinden met die, welke in 't Jaer 1693 in Jena geweest zyn, en welke de Heer LUDOLF heeft laten afbeelden; alleen verschillen zy in Grootte. Alle de anderen, die sedert in Europa geweest zyn, mogen wy gerustelyk onderstellen met die van den Heer LUDOLF overeen te komen. De Kop, die ontrent het Negende gedeelte van hunne Langte uitmaekt, is van boven ront, met een lang naer beneden loopend Voorhooft, en lager met een Mont benedenwaerts; waer door hunne Koppen, in eenige oude Berichten by de Koppen der Vledermuizen en de Hoofden der Paerden (*a*) vergeleken worden. Hun Mont is zeer wyd, en bekwaem om veel te gelyk te kunnen aengrypen, waerom ARISTOTELES sommige Dieren, wier voornaemste werk bestaet in het Afknagen, een wyden Mont toeschryft (*b*). In dezen wyden Mont hebben zy Twee vooruitstekende Tanden, die zoo hart als Steen zyn. Boven hebben zy ter wederzyde een Oog, wiens oppervlakte, als men het door een Vergrootglas ziet, uit een ontelbaer getal van Zeshoeken schynt te bestaen (*c*): Achter

 bei-

(*a*) ALBERTUS. *c.* XXVI. *Caput habet figuram equi.* Waerom ze ook in 't Italiaensch *Cavallette* genoemt worden.

(*b*) ARISTOT. *de Partibus Animalium.* Lib III. c. 1.

(*c*) Indien namelyk het Oog dezer ongewoone Sprinkharen eveneens is als van onze *Stapels.* LEEUWENHOEK heeft

beide deze Oogen, hebben zy Twee om hoog ſtaende Hoornen, als tot beſchutſel hunner Oogen en Voorhooft, waerom men dezelve een Helm ſchynt genoemt te hebben. Met dit Hooft is het Voorſte gedeelte van hun Lyf verknocht, waer uit lager de Pooten te voorſchyn komen. Dit geheele voorſte Gedeelte, zoo wel dat verbonden is aen den Kop als aen het Achterlyf is van boven en ter wederzyde als met een Dekſel omvangen, 't welk in oude Berichten met een Kraeg of met een Monnikskap vergeleken wort, naerdien het als op de Schouderen dezer Dieren en ter weder zyde naer beneden hangt. Dit Dekſel dient ongetwyfelt tot beſcherming der teedere Verbinteniſſen van den Kop met het Achterlyf, gelyk dan ook de Vleugelen onder dit Dekſel hunnen oorſprong nemen, en zich over het Achterlyf uitſtrekken. Dit Achterlyf, dat ontrent Zeven deelen der geheele Langte uitmaekt, is ront en beſtaet in Zeven Afdeelingen, of Leden, of als harde Ringen, die vaſt in malkander ſluiten. Deze Banden zyn door een teedere Huid aen malkander gevoegt, waermede het Dier zich bewegen en buigen kan. En aen beide zyden zyn van onderen aen ieder Ring Twee nieuwe Samenvoegingen, door welke het Dier de Ringen nu naeuwer dan wyder kan maken, 't welk nootzaeklyk is, wanneer het veel gegeten heeft, en wanneer het zyne Eieren legt. Dit Achterlyf wort

heeft in het Oog van een *Schallebyter* 3181, en in dat van een Vlieg 8000 zulke Veelhoeken getelt. Zie H. Baker *Microſcoop, gemakkelyk gemaekt.* bl. 222.

wort door Vier Vleugelen bedekt, die, gelyk ik reets gemelt hebbe, uit het Halsdekſel voortkomen. Twee Vleugels zyn kleiner dan de anderen, en de kleinſte, als de onderſten, worden door de grootſte, welke boven leggen, bedekt. Zy zyn van een zeer teeder Weefzel, en Twee zulke Vleugelen zouden voor dit Dier niet beſtaen kunnen, om het Lyf opteheffen en in de Lucht te dragen of voort te voeren. Zy hebben Zes Pooten, die van onderen uit het voorſte Gedeelte van 't Lyf voorkomen. Ieder Poot beſtaet in Drie Leden, als in de Schenkelen, de Pooten zelven, en de Voeten, welke door Gewrichten aen malkander verbonden zyn. De Vier voorſte Pooten zyn klein en gelyken malkander volkomen, behalven dat de Twee voorſte voorwaerts en de Twee anderen achterwaerts gaen. De Twee achterſten zyn ongemeen groot, en wanneer zy uitgeſtrekt zyn, volkomen zoo lang als het geheele Achterlyf. Het Eerſte Lit, dat aen het Lyf verbonden is, en als de Dye verbeelt, is dik, met een ſoort van Schubben naer buiten voorzien, en reikt in de Hoogte ver over den Rug van het Dier heen. Het Tweede Lit, namelyk het Been zelve, het welk het Derde Gedeelte der Langte des Diers heeft, is dun en gaet lynrecht nederwaerts tot op den gront, daer het met het Derde Lit, als verbeeldende den Voet, verknocht is en rugwaerts ſtaet. De Vier voorſte Pooten zyn geſchikt, om het geheele Dier op den gront te kunnen dragen. Maer dewyl het Achterlyf van het Dier Zeven Deelen van zyn ganſche Lichaem beſlaet, zoo

zouden de Vier voorſte Voeten dit groote Achterlyf niet voorwaerts kunnen brengen indien de Twee achterſte groote Pooten niet als groote Hefboomen waren, die het Achterlyf, wanneer het Dier kruipt, ſteets verder voortrukten. Deze achterſte Pooten dienen ook om te ſpringen. Want dit Dier heeft zoo veel Kracht, dat het, wanneer het deze Pooten ſchielyk oprecht, wel Twee Ellen hoog kan opſpringen. Ook moeten deze lange achterſte Pooten tot verlichting in het vliegen dienen, gelyk aen de Ojevaers, die ze achterwaerts uitſtrekken, om het Lyf in de Lucht in Evenwigt te houden. Aldus ſtrekken ook de Sprinkhanen in 't vliegen de achterſte Pooten naer achteren uit, en dragen op dezelve hun zwaer Achterlyf.

§ 49. De Grootte dezer Sprinkhanen vinden wy insgelyks in onze Berichten. Sommigen derzelven melden dat zy een Vinger en ſommigen dat ze een Mans Duim lang zyn, 't welk echter op het zelfde uitkomt, dewyl de Handen der Menſchen zeer ongelyk van Grootte zyn, en alle deze Dieren ook niet even groot kunnen vallen. Deze opgegevene Grootte vinden wy mede in de Twee Sprinkhanen, welke de Heer LUDOLF heeft laten in Plaet brengen toen deze Dieren, in 't Jaer 1693, in Thuringen waren. Ook heeft deze Schryver aengemerkt dat het Mannetje iets kleiner is dan het Wyfje. Wanneer men Twaelf Duimen op een Voet rekent, dan is het Mannetje byna Derdehalf Duim, en het Wyfje zoo veel over de Der-

de-

dehalf Duim lang, als aen het Mannetje ontbreekt. Het Mannetje is in 't Midden Vyftehalf Achtendeel en het Wyfje Vyf Achtendeel van een Duim hoog. Dit onderſcheid heeft ARISTOTELES mede reets opgemerkt. Dewyl nu de Sprinkhanen, die in verſcheiden Jaren in Europa gezien zyn, malkander in Geſtalte gelyk, en beſtendig van een zelfde Grootte geweeſt zyn, mag men zeggen, dat hunne ware en gewoone Grootte ontrent een middelmatige Mans Duim lang is.

§ 50. Hun Kleur is, volgens myne Berichten, niet eenerlei. ALVAREZ heeft ze in Ethiopie met Geele Vleugelen gezien, doch de ſoort van het Geel noemt hy niet. THOMAS SHAW heeft in Barbarye waergenomen, dat hun Vleugels Bruin geſprenkelt en hun Lyf en Pooten een ſchoone Geele Kleur hadden. De Marokſche Jood ANANIAS bericht, dat 'er in die Geweſten eenigen Zwart, anderen Groen, en weder anderen Geel waren. De Poolſche Sprinkhanen waren Goutgeel met Graeuw vermengt. Die, welke, in 't Jaer 1541, in Italie waren, hadden ſommigen een Groene, ſommigen een Zwarte en ſommigen een Graeuwe Kleur. Zoo verſchillende worden ons deze Dieren ten aenzien van hunne Kleur voorgeſtelt. Ik geloove echter dat men dit kan overeenbrengen. Want de Mannetjes zyn donkerer van Kleur dan de Wyfjes, gelyk de Heer LUDOLF heeft opgemerkt. Hy ſchryft dat de Sprinkhanen, die in 't Jaer 1693, in Thuringen gezien zyn,

alle Geel waren, doch de Mannetjes donkerer, en de Wyfjes helderer van Kleur. Wy zien ook uit de gewoone Sprinkhanen hier te Lande dat zy'er op den Rug donkerer dan aen de Zyden en onder het Lyf uitzien. Het kan derhalven gemakkelyk wezen dat ALVAREZ of ANANIAS dit Onderſcheid niet bemerkt, en alleen die Kleur hebben gemelt, die hun duidelykſt voor 't Oog kwam. Ten minſten de Heer SHAW en de Heer LUDOLF noemen ze Geel, en dit Geel is nu helderer dan Bruiner, naer het Onderſcheid van hun Geſlacht of ook van hunnen Ouderdom.

§ 51. By de Kleur der Sprinkhanen moet ik tevens aen eenige der Figuren gedenken, die men voorgeeft aen dezelven te hebben opgemerkt. De Jeruzalemſche Jood SIMEON BEN JAKOB verhaelde aen den Heer LUDOLF, dat men in zyn Lant op de Borſt der Sprinkhanen, een Hebreeuwſche Letter had opgemerkt. Op eenigen zag men de Letter CHET (*a*) en op de anderen de Letter THET (*b*). De Sprinkhanen, welke met de Letter THET gemerkt waren, werden niet gegeten, dewyl men geloofde, dat hier door het Woort THAMEA of ONREIN wert beteekent (*c*). Die, welke in tegendeel met een CHET geteekent waren, werden gegeten, dewyl het de Eerſte Letter van het Woort CHAGAB is, 't welk een

(*a*) De Letter CHET wort aldus afgebeelt, ח.

(*b*) De Letter THET heeft deze Gedaente, ט.

(*c*) Dit Woort, 't welk met een THET begint, wort aldus in 't Hebreeuwſch geſchreven ממא.

een ſoort van Reine, tot Spyze geoorloofde, Sprinkhanen te kennen geeft (*a*). Doch wy ſtellen dit onder de Joodſche Beuzelaryen. Ik heb aen de Sprinkhanen hier te Lande op de Borſt Vier duidelyke ronde Punten opgemerkt, die een Vierkant vertoonen. Zelfs hebbe ik waergenomen, dat 'er dikwils van het eene Punt tot het andere een Vouw nu naer boven dan naer onderen gaet. Deze Punten en deze Streepen zal het Joodſche Oog nu voor een THET, en dan voor een CHET hebben aengezien (*b*). De Vleugels zyn ook aen ſommigen Hieroglyfiſch en vol Geheimenisſen voorgekomen. In Italie bemerkte men in 't Jaer 1542, eenige Teekenen, die men voor Letters hielt, welke niemant verſtont. Maer hoe kon men zulke Teekenen, die men niet verſtont, dan voor Letteren houden? Ongetwyfelt heeft men de Aderen, die in de Vleugelen der Sprinkhanen door malkander loopen voor Figuren en deze wederom voor Letteren aengezien. De Turken hebben insgelyks op de Vleugelen dezer Dieren Turkſche Letters gezien (*c*), en de Amerika-

(*a*) Het Woort תנב begint met een ת.

(*b*) De Heer REAUMUR in zyne *Memoires pour ſervir à l'Hiſtoire des Inſectes*, Livr. IV. Ch. 6. heeft aengemerkt, dat andere *Inſecten*, gelyk de Vliegen, even zulke Vier Punten op de Borſt hebben, die Vier Openingen of Leiders naer de Long zyn, om lucht te ſchepppen. Aldus zullen ook deze Vier Punten Toegangen tot hunne Long zyn. De Veelheit van lucht, die zy hier door in hunne Long kunnen brengen, moet hun ook het Vliegen gemakkelyker maken.

(*c*) J. LUDOLFI *Appendix Secunda*. p. 19.

nen zullen 'er mogelyk, door de kracht der Verbeelding, wel Amerikaenſche Letters van maken (*a*). Ja, in Engelant zou men op de Vleugelen dezer Dieren, deze Zes Romeinſche Letteren, IRA DEI, of DE TOORN GODS, opgemerkt hebben. Schoon men nu de Sprinkhanen als een Werktuig van Gods Toorn kan aenmerken, behooren 'er echter zeer ſcherpziende Oogen toe, om zulke Zes Letteren by malkander te brengen.

§ 52. Indien alles waerheit is, wat men van de Sprinkhanen leeſt, zouden 'er vele Soorten van Sprinkhanen moeten zyn. Men behoeft ſlechts het Arabiſch Woordenboek van JAKOBUS GOLIUS, of het Talmudiſch Woordenboek van JOHAN BUXTORF op te ſlaen, om vele Arabiſche en Joodſche Woorden te vinden, die een Sprinkhaen zouden beteekenen; waer uit men een Bewys wil trekken om vele Soorten dezer *Inſecten* te onderſtellen. SAMUEL BOCHART (*b*) meent Negen Soorten van Sprinkhanen in het Oude Teſtament te vinden, en by de Joden en Arabieren heeft hy 'er noch meer aengetroffen. De Jood ABRAHAM PERITZOL zou diep in Afrika ontelbare Soorten van deze Dieren gevonden hebben (*c*). ULYSSES ALDROVANDUS heeft in zyn groot Werk over de *Inſecten* Achtendertig Afbeeldingen van onderſcheidene Sprinkhanen.

(*a*) J. LUDOLFI *Appendix Secunda* p. 19.
(*b*) In *Hierozoico* T. II. Lib. IV. c. 1.
(*c*) In zyne *Reizen*, welke THOMAS HYDE onder den Titel van *Itinera Mundi* te Oxford uitgegeven heeft. p. 125.

nen. Maer ik vrees dat deze Man, buiten nootzakelykheit de Geſlachten der Sprinkhanen zeer vermenigvuldigt heeft. Waerom zullen wy zoo velerhande *Inſecten* den Naem van Sprinkhanen geven, daer men aen dezelven in hun eigen Vaderlant, aen ieder byzonder Soort een byzonderen Naem toevoegt? De Beſchryvingen, zoo wel als de Afbeeldingen, welke van de *Inſecten* gegeven worden, welken men met den Naem van Sprinkhanen wil genoemt hebben, zyn dikwils malkanderen zeer ongelyk; waerom moet men dan dat gene, 't welk God in de Natuur onderſcheiden heeft, op eenerlei wyze noemen? Waerom behouden wy de Namen niet, die 'er door de Volkeren, daer ze zyn, aen gegeven worden? Deze hebben geen algemeen Woort, dat zy op alle toepaſſen, en ook aen den anderen kant geen byzonder Woort voor ieder van derzelver Soort. Het ſchynt dat de Geleerde BOCHART te veel zich liet voorſtaen, wanneer hy in de Heilige Schrift Negen Soorten van Sprinkhanen vinden wil. Het ontbreekt hem aen Bewys, dat de Negen Woorden, die deze Negen Soorten van Sprinkhanen zouden beduiden, Negenderlei Dieren beteekenen, die niet volgens het Geſlacht, maer volgens de Soort onderſcheiden zyn. Een ARBEH, een SELAAM, een HARGOL, een HAGAD, die den Joden tot Spyze worden toegeſtaen (*a*), houd hy voor Vierderlei Sprinkhanen. Nu is het wezenlyk waer, dat een ARBEH juiſt het zelfde *Inſect* is, 't

(*a*) LEVITIKUS. XI. 22.

't welk wy in deze Bladeren beſchryven, en 't gene wy Sprinkhanen noemen. Maer dit Dier wort, volgens het Getuigenis van den Jeruzalemſchen Jood, SIMEON BEN JAKOB, tot op dezen tyt ARBEH genoemt. En waermede kan men doch bewyzen, dat door de Drie overige Namen insgelyks Sprinkhanen beteekent worden? Zou men niet beter doen, wanneer men zeide, dat de Joden onder de Vliegende Dieren een ARBEH, een SELAAM, een HARGOL, een HAGAD tot Spyze toegeſtaen worden; dat door het Eerſte dezer Dieren, 't welk zy tegenwoordig noch ARBEH noemen, de Sprinkhaen moet verſtaen worden, waer over wy handelen; dat de laetſte dezer Dieren, zelfs aen den Joden onbekent zyn geworden; Was dit niet beter, dan op onzekere Gronden, ook deze laetſte Drie tot Sprinkhanen te maken? In 't kort; dat Dier alleen, dat wy in deze Bladeren affchetſen, verdient den Naem van ARBEH, of Sprinkhaen, en aen de overige Dieren, die men tot nu toe voor Soorten van Sprinkhanen gehouden heeft, behoort men de Namen te geven, die zy in hun Vaderlant voeren.

§ 53. Wy komen nu wyders tot den Levensloop der Sprinkhanen; doch behooren ook te weten, hoe en wanneer zy voortkomen, hoe lang zy leven en op welk een tyt en wyze zy wederom ſterven. De Narichten, welke ons deswegens door ARISTOTELES PLINIUS en THOMAS SHAW gegeven worden, verſchillen in den Eerſten aenzien, zeer veel van malkander. Hier in komen zy allen overeen,

een, dat zy uit Eieren voortkomen (*a*). De Wyfjes dragen dezelve eenigen tyt in haer Achterlyf. Wanneer de Legtyt gekomen is, en zy zich dezen Laſt willen kwyt maken, zoeken zy een vlakken, droogen en lichten Gront. Na dat zy dien gevonden hebben, ſteken zy haer buigzaem Achterlyf zoo diep in de Aerde, als zy komen kunnen, en leggen hare Eieren in de gemaekte Opening. Hoe het minder op dezelve regent en hoe warmer Dagen hier op volgen, hoe het voordeeliger is voor de Eieren. Vervolgens nadert de tyt dat 'er Jongen uit deze Eieren voortkomen. Deze zyn Zwartachtig en hebben noch Vleugels, noch de gemeene Sprinkhanen Pooten. Zy kruipen derhalven; maer in dien kruipenden Toeſtant verzamelen zy zich in verbazende groote Hoopen, kruipen als Heirlegers voort en eten al het Groen op, daer zy bykomen. Wanneer zy tot hunne gewoone Grootte, namelyk de Langte van een Mans Duim gegroeit zyn, ondergaen zy eene Verandering. Zy hechten zich ergens aen Vaſt, maken met hun Lyf vele Buigingen, waer door het Oude Hooft openberſt, en brengen eerſt den Kop voor den Dag, en aldus vervolgens alle de Ledematen der Sprinkhanen, zoo wel de Pooten als de Vleu-

(*b*) De Oude Inwoners van Attika geloofden dat de Sprinkhanen gelyk andere Ongedierte, van zelf uit de Aerde groeiden; waerom zy, gelyk THUCYDIDES verhaelt, een Gouden Sprinkhaen in hunne Hairlokken droegen. *Algemeene Werrelt Beſchryving*. B. V. p. 36. Hoogd. Het is waer dat zy uit de Aerde voortkomen, dewyl de Ouden hunne Eieren in de Aerde leggen.

Vleugels. Met dezen Arbeid zyn zy eenige Minuten bezig, doch dezelve maekt hen zoo afgemat, dat zy in 't geheel zonder beweging zyn, of liever zy houden zich hierom ſtil en in ruſt, op dat hunne weeke Ledematen en vochtige Vleugels eerſt, door de Zon en en de Lucht, de nootwendige vaſtigheit en hardigheit mogen bekomen. Na dat zy aldus weder herſtelt zyn, kunnen zy vliegen, daer zy te voren ſlechts kroopen, en eten veel ſcherper en hongeriger dan in hunnen Eerſten toeſtant. Naderhant beginnen zy om de vermenigvuldiging van Geſlacht te denken en leggen zelf Eieren. Hier in ſtemmen ARISTOTELES, PLINIUS en SHAW overeen, zonder malkander tegen te ſpreken.

§ 54. In Twee Omſtandigheden verſchillen echter deze Schryvers van malkander. De eene Omſtandigheit betreft den tyt. ARISTOTELES ſchryft, dat de Moeders de Eieren Drie Maenden by zich dragen, in de Maenden Mei, Juny en July. Deze Stelling is tot nu van de Sprinkhanen verklaert, dewyl men de Overzettingen gevolgt heeft (*a*). Maer wanneer men het Griekſch naziet, vint men een geheel ander Dier, namelyk den Zeekreeft KARABUS (*b*), gelyk hy door PLINIUS (*c*) ook genoemt wort. Hier

(*a*) Het Woort, waer op dit gevoelen gegront is wort door THEOD. GAZA, *Locuſta* vertaelt

(*b*) Καραβος, 't welk mogelyk met het Hoogduitſche en het Nederduitſche *Krabbe* overeenkomt.

(*c*) PLINIUS in *Hiſt. Naturali.* Lib. IX. c. 31. daer hy melt dat de *Carabus* van de Kreeften door den Staert te onderſcheiden is.

Hier door vervalt de Tegenſtrydigheit geheel en al. Wanneer hy naderhant tot de gewoone Sprinkhanen komt, bericht hy wegens dezelven, dat zy hunne Eieren op het Einde van den Zomer (*a*) in de Aerde leggen, dat de Eieren den geheelen Winter in den Gront blyven, en dat de Jongen met den Zomertyt (*b*) uit dezelve voortkomen. PLINIUS teekent ook even dezelfde Tyden aen; doch met andere Woorden. Hy ſchryft (*c*): *De Sprinkhanen leggen hunne Eieren in den Herſſt*, dat is op het Einde van den Zomer, volgens ARISTOTELES. Hy voegt 'er by; *In den Winter blyven zy in de Aerde, en by het uitgaen van de Lente komen de Jongen te voorſchyn*; dat is, met den Zomertyt, gelyk het ARISTOTELES uitdrukt. Aldus komen dan beide deze Navorſchers der Natuur overeen. Maer beſchouwen wy daer tegen de Tyden, in welke THOMAS SHAW de Sprinkhanen in Barbarye heeft waergenomen, zoo ſtryd het zeer met de Twee anderen Filozofen. Hy ſchryft dat hy Tweemael; namelyk in de Jaren 1724 en 1725, had opgemerkt dat de Sprinkhanen ontrent het einde van de Maent Maert in Barbarye waren gekomen. Na dat zy aldaer ontrent Acht Weken hadden doorgebracht en het meeſte hadden afgegeten, zoo hadden zy in het Midden van Mei, op zekere Vlakte, hunne Eieren

(*a*) λήγοντος τοῦ θέρους.
(*b*) ἅμα ἐν τῷ θέρει.
(*c*) *Locuſtæ pariunt ova Autumni tempore. Ea durant Hyeme ſub terra. Subſequenti Anno exitu Veris emittunt parvas.*

ren geleid. Uit deze Eieren waren na Vier Weken in het Midden van Juny kruipende Sprinkhanen voortgekomen. Na dat deze wederom Vier Weken gegeten hadden en groot geworden waren, waren zy in Vliegende Sprinkhanen verandert. Deze hadden op nieuws met eten voortgevaren, naderhant Eieren geleid en zich eindelyk verſpreid. Wy kunnen op Tweederlei wyze, deze Tegenſtrydigheden wegnemen. In de aengehaelde Berichten hebben wy gezien, dat de meeſte Sprinkhanen in Azie en Afrika te vinden zyn. Dewyl nu de Saizoenen niet overal van gelyke Natuur zyn, en ook menigmael een geheel Heirleger van Sprinkhanen door een hevigen Wint opgeheven en weggevoert wort; zoo kunnen deze Dieren niet op gelyken Tyt, in alle Geweſten, hunne Eieren leggen, en de Eieren kunnen niet overal in een Maent hunne Jongen voor den Dag brengen. Aldus redeneert ARISTOTELES; doch PLINIUS, die hem volgt, ſpreekt van een ander Geweſt, en THOMAS SHAW ſchryft weder van een ander Geweſt, namelyk van Barbarye. ARISTOTELES ſpreekt ongetwyfelt van de Sprinkhanen in Azie, en hy heeft van het ver afgelegene Afrikaenſche Barbarye toen noch geen Naricht kunnen hebben. Het andere Middel om dezen Filozoof en zynen Navolger PLINIUS met SHAW overeen te brengen, is, dat wy zouden mogen zeggen, dat de Sprinkhanen Tweemael in het Jaer Eieren leggen, en dit kan uit het Verhael van den Heer SHAW zeer wel bewezen worden. Hy zegt dat de Sprinkhanen, die uit de Eieren, welke in het

Mid-

Midden van Mei geleid waren, voortkwamen, in het zelfde Jaer noch Eieren geleid hadden, en wel in het Midden van de Maent September. Want wy moeten een Maent voor het uitbroeien der Eieren ſtellen, een Maent voor den Kruipenden Staet der Jongen, en gelyk de Heer SHAW rekent, Twee Maenden voor het eten, voeden en groot worden. Aldus hebben wy dan voor het Zomerbroeiſel Vier Maenden, en by gevolg moeten wy voor het Tweede Broeiſel Acht Maenden rekenen. Door het wegwyken der Zonne in Barbarye, moet veroorzaekt worden dat de Eieren, die in 't Midden van September geleid zyn, by gebrek van noodige Warmte, langer moeten blyven leggen en in 't Voorjaer eerſt kunnen uitkomen. Zelfs PLINIUS ſchynt dit Tweederlei Broeiſel der Sprinkhanen te beveſtigen. Want na dat hy het zelfde gezegt heeft, 't welk ARISTOTELES ook verhaelt, zoo voegt hy 'er by (*a*): „ Anderen ſtellen een dubbel Broei-
„ ſel en een dubbelen Ondergang der Sprink-
„ hanen. Zy leggen, wanneer het Zevenge-
„ ſternte (*b*) opgaet. Daerna, wanneer
„ het Hontsgeſternte (*c*) opgaet, ſterven
„ zy, en dan komen ook de Eieren uit. Als
„ Arkturus zich aen den Hemel vertoont,

(*a*) PLINIUS *in Hiſt. Naturali*, Lib. XI. c. 29. De Heer LUDOLF heeft dit gevoelen van PLINIUS niet recht begrepen; waerom hy het verwerpt.

(*b*) Of de *Pleiades*, die zich in 't Midden van Maert aen den Hemel vertoonen.

(*c*) Het *Hontsgeſternte* komt in 't Midden van July te voorſchyn.

„ heeft men wederom Nieuwe Sprinkhanen". PLINIUS kon uit Afrika Narichten over de Sprinkhanen hebben, en hierom zeggen, dat zy Tweemael in 't Jaer Eieren leggen; naerdien hy wezenlyk eenige Landen en zelfs Afrika noemt, daer deze Dieren gevonden worden. Wy kunnen ook ARISTOTELES en den Heer SHAW aldus overeenbrengen, dat wy zeggen, dat de een ſpreekt van de Tyden van 't Winterbroeiſel, en dat de ander het Zomerbroeifel beſchryft, en wel in 't byzonder in Barbarye.

§ 55. De Andere Omſtandigheit, waer in de Berichten niet overeenſtemmen, betreft den Doot der Sprinkhanen. ARISTOTELES bericht, dat de Moeders by het leggen der Eieren ſterven, dewyl'er dan Wormen aen hunne Halzen groeien, en dat ook de Mannetjes ter zelfder tyt ſterven. PLINIUS volgt, naer zyne gewoonte, dit Verhael. Hy voegt 'er echter by, dat zy noch op eene andere wyze om 't leven komen, naerdien zy door den Wint worden opgevoert en in Zee geworpen. De Heer THOMAS SHAW verhaelt dat de Oude Sprinkhanen zich verſtrooien, na dat zy hun Eieren geleid hebben. Hy voegt hier noch by, dat de Arabieren de Zee voor het Graf van alle Gevleugelde *Inſecten* hielden. In andere Berichten vinden wy meer dan eens, dat zy ook in onze Werreltdeelen Eieren geleid, doch naderhant noch geleeft hebben, tot dat zy eindelyk door Storm weggevoert, of door den aenvang van den Winter door den Sneeuw of de Vorſt zyn gedoot ge-

geworden. Ik geloof dat onder deze verſchillende Berichten de Eerſte voor de Laetſten behooren te wyken. Dewyl PLINIUS ARISTOTELES gevolgt heeft, zoo zyn beider Verhalen ſlechts voor een enkel Verhael te houden. Hier tegen hebben velen aengemerkt, dat de Sprinkhanen, na het leggen der Eieren, noch in 't leven zyn gebleven. Het kan wezen, dat 'er een Ziekte onder deze Dieren is gekomen in dat Geweſt, waer uit ARISTOTELES zyne Berichten gekregen heeft. Het kan ook wezen, dat hy en zyn Navolger willen zeggen, dat dit Gedierte aldus ſterft, wanneer het tot zekeren Ouderdom is gekomen. Maer, volgens de gewoone wyze, ſterven de Sprinkhanen niet, na dat zyde Eerſte mael Eieren geleid hebben. Veel eer blyven zy in 't Leven tot dat zy, of hun gezetten tyt van ſterven bereiken, of geweldiger wyze omkomen.

§ 56. Hunne Menigte is verbazende groot. Dit ondervint men uit hunne wyd uitgebreide Zwermen of Heirlegers, die geheele Lantſchappen in korten tyt verwoeſten kunnen. Sommigen (*a*) hebben in een enkelen Sprinkhaen over de t'Zeventig Eieren gevonden, en hoe veel zou men 'er mogelyk niet wel ontdekken, indien men ze door een Mikroskoop beſchouwde. De Heer REAUMUR heeft in den Buik van een Vlieg over de Twintig Duizent kleine Maden door een ſchoone Mikroskoop waergenomen (*b*). Wanneer men

(*a*) J. LUDOLF *in Appendice Secunda.* p. 12.

(*b*) REAUMUR *Memoires pour ſervir à l Hiſtoire des Inſectes.* Liv. IV. Chap. 10.

nu overweegt, dat de Sprinkhanen, in een Jaer, Tweemael Eieren leggen, zal men tevens de ſpoedige en krachtige Vermenigvuldiging dezer Dieren begrypen. Wanneer Noach nu een Paer van deze Dieren in zyn Ark genomen heeft, zoo heeft dit Paer, na verloop van een Jaer, wel tot Twaelf Hondert Paer en na Twee Jaren wel tot Vyftienmael Hondert Duizent Paren kunnen vermeerderen. Dewyl nu dit *Inſect* zoo vruchtbaer is, kan men lichtelyk de reden vinden, hoe zy, in groote Heirlegers, die zich Mylen ver uitſtrekken en die tevens dicht in een gedrongen zyn, tot ons overkomen, en wanneer zy over onze Hoofden zweven, de Zonne verduiſteren. Ja men zal ook de reden vinden, hoe het Water of de Koude of de Sneeuw groote Heiren derzelven kunnen dooden, en dan noch op nieuws even groote Heirlegers kunnen wederkomen.

§ 57. Het Vaderlant der Sprinkhanen is Azie en Afrika, en wel de warme Landen dezer beide Werreltdeelen. Dit bewyze ik, voor Eerſt, hier uit, dat die genen, welke by tyden onder ons in Europa worden aengetroffen, by ons wel Eieren leggen kunnen; maer hier uit komen geene Jongen voort (*a*) en de Ouden ſterven by den eerſtvallenden Sneeuw en Koude. Hier uit blykt dat hun Lichaem niet voor onze Koude Geweſten, maer voor war-

[(*a*) De Tydingen in ons Bvvoegsel § 47. melden het tegendeel; doch de Heer Rathlef ſchreef dit in het Jaer 1748, toen men het uitbroeien der Eieren, in Europa, noch niet ondervonden had.]

warmer Landen, gelyk Azie en Afrika, geſtelt is. Myn ander Bewys neme ik hier uit af, dat men ze in Azie en Afrika heeft zien Eieren leggen en hier geſtadig aengetroffen. Op het Eilant *Lemnos*, dat tegenwoordig *Stalimene* heet, en tusſchen Europa en Azie legt, vint men ze ook dikwils En in Barbarye heeft ze de Heer SHAW dikwils jong en out in verſcheiden Omſtandigheden gezien. Myn Derde Bewys vinde ik in de Overtogten der Sprinkhanen naer onze Geweſten. Aldus heeft PLINIUS aengemerkt, dat zy over de Zee uit Afrika in Italie kwamen. In het Jaer 1475, trokken zy over Hongarye in Duitſchlant. In 't Jaer 1527, vlogen zy uit Turkye naer Poolen. In 't Jaer 1536 kregen de Hungaren deze Dieren over de Zwarte Zee. In 't Jaer 1693, ging hun Togt andermael over Hongarye in Duitſchlant tot in Thuringen. En ook die, welke in 't Jaer 1748, in Hongarye gezien zyn, waren uit Turkye gekomen. Hier uit en uit vele andere Voorbeelden, kan men weten dat de Sprinkhanen uit Azie en Afrika by ons in Europa komen, en dat men hun Vaderlant in deze Twee Werreltdeelen zoeken moet.

§ 58. Het valt echter moeilyker te bepalen in welke Geweſten van Azie en Afrika de Sprinkhanen hun verblyf hebben. Hier ontrent moet men nochmaels letten op de Togten, die zy in hun Vaderlant nemen. DIODORUS SICULUS geeft te kennen dat de Libyſche en Weſte winden deze Dieren toevoeren aen den Sprinkhaenëters, die in een Hoek van E-

thiopie by Mauritanie wonen. Zy komen aldus tot deze Volkeren met een Zuid-Weſten-Wint, en derhalven moet in de Weſtelyke Deelen der Libyſche Woeſtynen hun Geboorteplaets zyn. Volgens 't Bericht van den Heer SHAW, komen zy insgelyks uit het Zuiden naer Barbarye. Dewyl nu dit Land ten opzigte van het Lantſchap der Sprinkhaenëters tegen het Weſten legt, zoo moeten zy al wederom uit dezelfde Libyſche Woeſtynen naer Barbarye komen. Wy beſluiten derhalven, dat men hunne eigenlyke Afrikaenſche Verblyfplaetſen in het Midden van Libye moet zoeken. Wat de Sprinkhanen van Azie belangt, deze zullen wy nergens bekwamer naſporen dan in de Woeſtynen van Arabie. De Karmeliet ANGELUS VAN SINT JOZEF, die lang in Perſie geweeſt is, heeft ze ſteets derwaerts uit de Arabiſche Woeſtynen zien aenkomen. De Jeruzalemſche Jood SIMEON BEN JOZEF heeft aen den Heer LUDOLF verhaelt, dat zy insgelyks uit de Arabiſche Woeſtynen in 't Beloofde Land kwamen. Schoon nu, gelyk uit de Ondervindingen zeker is, de Afrikaenſche Sprinkhanen in Libye en de Aziatiſche in Arabie hun ware Vaderland hebben, zoo komen echter alle de Sprinkhanen niet uit deze Twee Geweſten. De Heer SHAW heeft opgemerkt, dat Sprinkhanen, die uit Libye in Barbarye gekomen waren, aldaer op de Vlakten van Mettyah Jongen hadden voortgebracht, die tegen het Noorden gevlogen waren. Uit deze Ondervinding volgt, dat de Sprinkhanen, die by geheele Zwermen uit hun Vaderland trekken, wanneer de tyt der

Voort-

Voortteling nadert, in andere warme Landen weder Jonge Heirlegers voortbrengen, die insgelyks, gelyk de Ouden, wyd en zyd henen trekken. Het ontbreekt ons aen genoeg omſtandige Berichten van de inwendige Deelen van Azie; om met zekerheit over alles te oordeelen. Maer het kan zyn, dat 'er in de warme Lantſtreken aen de Kaspiſche Zee, of in het wyd uitgebreide Ryk der omzwervende Tartaren, die onder geen Rechtsgebied behooren, aengenäme Velden voor de Sprinkhanen te vinden zyn, daer zy Jaerlyks Jongen voortbrengen.

§ 59. Maer hoe komen nu de Sprinkhanen, genoegſaem uit het hart van Afrika, uit Libye tot ons over? of hoe is 't mogelyk, dat deze Dieren, uit het zoo ver afgelegene Arabie, geheele Heirvaerten naer Duitſchlant ondernemen? Dit zal ons licht en mogelyk voorkomen, wanneer wy Twee Ondervindingen beſchouwen. De Eerſte Ondervinding is, dat men ze in Afrika en Azie van het eene Geweſt naer het andere ziet trekken. Men kan gemakkelyk bevroeden; dat in de Woeſtynen van Libye geen Voedſel genoeg voor zulke menigvuldige groote Heirlegers van Sprinkhanen te vinden is. Zy moeten zich derhalven verſpreiden en in de omleggende Geweſten den koſt zoeken. En dit doen zy zelfs in hunne nieuwe Volkplantingen, waeruit zy, volgens de Aenmerking van den Heer SHAW, wanneer zy alles hebben afgegeten, wederom weg en verder voorttrekken. Met de Arabiſche Sprinkhanen is 't eveneens gele-

gen. De andere Ondervinding is deze. Men heeft ſteets opgemerkt, dat zy met den Wint aenkomen. De Libyſche en Weſte Winden voeren hen in het Lant der Sprinkhaenëters. Naer Barbarye komen zy met een Zuiden Wint, en deze Zuide Wint dryft hen van daer naer het Noorden. Naer Italie komen zy met Winden, die uit Afrika waeien. De Wint voert hen naer Perſie en ook in het Joodſche Lant. Door den Wint kwamen zy, kort voor den Uittogt der Iſraëliten, naer Egypten, en een Wint voerde ze weder weg. Men leze alle de Berichten van de Togten dezer Dieren in Europa na, en men zal doorgaens bevinden dat de Wint hen van de eene Plaets naer de andere gevoert heeft (*a*). Het teeder Weeffel van hunne Vleugelen en hunne geringe Krachten zouden geenszins magtig zyn om tegen den Wint in te arbeiden. Zy bedienen zich derhalve van den Wint, als een Hulpmiddel om bekwamer en gemakkelyker voort te komen. En dewyl zy in groote Zwermen, die eenige Mylen beſlaen, zeer naeuw en byna in dicht aen een geſlotene Gelederen voortvliegen, zweven zy als in een Wolk, in de beneden Lucht en worden als Wolken van den Wint voortgedreven en over de groot-

[(*a*) Hoewel ik in het opſtel van de Togten der Sprinkhanen in den Jare 1749, zulks niet heb aengeteekent; is het echter waer, dat de Tydingen van hun aenkomſt meeſt al verzelt zyn van Berichten wegens zware Stormen en Onweer, die in deze of de Naburige Landen kort te voren geweeſt zyn: zoo dat de Aenmerking van den Heer RATHLEF hier zeer gegront is.]

grootſte Zeeën gedragen. Aldus zal men lichtelyk begrypen hoe de Sprinkhanen, uit de Zuidelykſte Deelen van Libye en uit de afgelegene Lantſtreken van Arabie tot ons overkomen. Zy doen deze Reize niet in een enkelen Togt. Wanneer zy hier tot zulke groote Zwermen zyn vermenigvuldigt, dat deze Lantſtreek hen niet langer onderhouden kan, zoo verſpreiden zy zich. Dan hangen hunne Togten van de Winden af. Heeft men in Libye een Zuiden Wint, dan voert hen deze tegen het Noorden van Barbarye. Heeft men een Zuid-Weſten Wint, zoo leid hen dezelve naer de Sprinkhaenëters, naer de Ethiopiers en naer Egypten. Hier en daer, gelyk in de Vlakke Velden van Mettyach, leggen zy, als de Legtyt gekomen is, hunne Eieren en vliegen verder voort, en de Jongen, die uit deze Eieren voortgekomen zyn, gaen ook verder, wanneer zy alles verteert hebben. Waeit 'er dan andermael een Zuide Wint, zoo dryft hen deze naer Zee, daer zy of omkomen, of zy worden, indien de Wint ſterk genoeg is, naer Vrankryk en Spanje gedreven. en naer gelegenheit der Jaergetyden en der Winden gaen zy verder naer Ierlant, Engelant en wel heel naer Schotlant. Maer heeft men in Libye meer Zuid-Weſte Winden, zoo voeren deze de Sprinkhanen meer naer de Kuſten van Afrika, die tegen over Italie leggen. Daer dryft hen dezelfde Wint in de Middelantſche Zee, wanneer zy door al te overvloedig Voedſel te zwaer geworden zyn; of hy voert hen ook over naer Sardinie, Sicilie en Italie. En uit

Italie kunnen zy, wanneer de Wint verandert, in Tirol en in Zwitſerlant komen Deze zyn de gewoone Togten der Libyſche Sprinkhanen. De Arabiſche moeten daerentegen andere Wegen nemen, wanneer zy in ons Werreltdeel komen zullen of geheel in het hart van Duitſchlant indringen. Indien 'er een Zuide Wint in Arabie waeit, zoo vliegen zy hier mede in het Joodſche Lant. Waeit de Weſte Wint, zoo bedienen zy zich van dezen om naer Perſie te komen. En deze zelfde Wint dryft hen ook in het uitgebreid Gebied van den Mogol, naer China en op het Eilant Formoſa. Hebben zy, buiten hun Vaderlant hun Geſlacht voortgeplant, zoo is 'er nu een Ooſte Wint noodig om hen naer Turkye of naer het aen Europa grenzende Tartarye te voeren. Wy vinden hierom, in de aengehaelde Berichten, dat zy nu eens uit Tartarye, dan eens uit Turkye, in Zevenbergen, Hongarye en Duitschlant komen. Uit Tartarye moet de Wint hen in Polen voeren. Uit alle deze Ondervindingen en Omſtandigheden kan men ontdekken, hoe de Sprinkhanen uit Libye en Arabie in ons Werreltdeel komen. Maer te gelyk ziet men dat die, welke in Italie en de Weſtelykſte Deelen van Europa vallen, uit Libye, en die, waermede Zevenbergen, Hongarye, Polen en Duitſchlant geplaegt worden, uit Arabie of andere, ons noch onbekende, Aziatiſche Verblyfplaetſen dezer *Inſecten* moeten overkomen. Over deze wyd uitgebreide Wegen behoeft men zich niet te verwonderen, dewyl de Ervarenis

renis leert, dat zy by ſtil Weer, in een enkelen Dag, Vyf Mylen in 't Vliegen kunnen afleggen.

§ 60 De Schade, die dit Gedierte veroorzaekt, durven we bezwaerlyk weder herhalen, dewyl alle de Berichten, welke wy deswegens te voren hebben bygebracht, hier van overvloedig getuigenis geven. Dewyl zy hun Onderhoud in Groene Gewaſſen zoeken, en met een wyden Mont en harde Tanden, en in eene volſtrekt ontelbare Menigte aenkomen, kan men lichtelyk nagaen, wat groote Schade zy aen de Gewaſſen toebrengen, waer uit anders Menſchen en Dieren hun Onderhoud moeten vinden. Overal, waer zy komen, verteren zy het Gras tot aen den Wortel, zo dat men in den Zomer geene Weiden en in den Winter geen Hooi voor het Vee kan bekomen, en dewyl zy zeer diep knagen, zoo beſchadigen zy ook alles voor het volgende Jaer. Zy vallen ook op de bezaeide Landen en verteren al het Graen, zoo dat 'er niets kan worden ingeoogſt. Hoe kan derhalven Menſch en Vee beſtaen, indien 'er Gras noch Hooi, Gezaei noch Oogſt gevonden wort? Moeten niet alle Dieren, die levendig of doot den Menſch en Spys en Drank verſchaffen, door gebrek vergaen? En moet niet de Menſch, die van zyn gewoone Voedſel berooft is, door Honger omkomen of vreemde Woningen zoeken? Zelfs taſt dit Ongedierte de Boomen aen, vernielt de Bladeren en Vruchten en knaegt de Schorſen af, waer door 't Geboomte moet ver-

verdorren. En dus verdwynt ook alles, wat het Onderhoud van den Menſch kan vermenigvuldigen, verwiſſelen en hem door een aengenaem genot verkwikken. Zelfs de Woningen der Menſchen, de Hoven, de Huizen, de Kamers, de Ruſtplaetſen, en het Huisraed zyn van dit razende Ongedierte niet bevryd. De Schade alleen, die zy nalaten, is noch gevoeliger, Honger, Duure Tyt en Armoede, het aenſchouwen der ſtomme Dieren, die om hun Voeder roepen, der Kindederen, die om Broot ſchreien, Vlugt, Krankheit en dikwils de Doot van vele Hondertduizenden van Menſchen, zyn de gewiſſe gevolgen dezer droevige Bezoeking. Ook moet de laffe en ongezonde Spyze en de Lucht, die door den Doot en Verrotting van geheele Heirlegers van Sprinkhanen bedorven is, nootwendig een Sterfte onder Menſchen en Vee veroorzaken. Een Krygsheir kan een Lant wel in een Jaer verwoeſten; maer in het volgende geeft het wederom zyne Gewaffen. Maer een enkel Heirleger van Sprinkhanen is oneindig verderflyker, en deszelfs Schade heeft een droeviger naſleep voor volgende tyden.

§ 61. Hoe grooter Schade wy door eenige Zaken lyden, hoe men meer op Middelen behoort te denken om 'er zich tegen aen te kanten of dezelve te verhoeden. Het zekerſte Middel tegen alle Rampen en Onheilen beſtaet wel in een deugtſamen Wandel, benevens een ernſtig Gebed tot God, dat hy ons Erfdeel, voor de Heirlegers der Sprinkhanen bewa-

ware. Een Chriſten, die aen een Godlyk Beſtier gelooft in alles wat hem bejegent, zal lichtelyk begrypen, dat ook het kwaet, 't welk dit Ongediert den Menſchen toebrengt, hem van den Heere wort toegezonden. Dewyl nu de Godzaligen zich op de Beloften van de Beſcherming en Genadegiften Gods meer kunnen verlaten dan de moedwillige Zondaer, zoo heeft ook een Lant, wiens Inwoners zorgvuldig trachten hunnen Schepper in oprechtheit des harte en getrouwlyk te dienen, de zoete hope, dat de Heer hen van deze Plage zal verſchoonen. Maer wanneer, na de betrachting van Deugt en Godtzaligheit, hunne Velden en Akkers echter met dit Verderf bezogt worden; kunnen zy dezen Laſt met groote Gelatenheit en Gevoel over hunne zonden verdragen: naerdien zy weten, dat zy zich deze Plage niet door hunne moedwillige Boosheden hebben op den hals gehaelt. Zy zullen veel eer deze Roede in Demoedigheit kuſſen, en ze als het werk van hunnen Schepper, die met Wysheit regeert, aennemen en vereeren.

§ 62. Zoo zeker als de Bekeering en het Gebed zyn, zoo iedel zyn eenige andere gewaende Geeſtelyke Middelen, waer van men zich wel eer tegen de Sprinkhanen bedient heeft. PLINIUS verhaelt van de Romeinen, dat zy by zware Plagen en de Aenkomſt der Sprinkhanen, hunne toevlugt tot de Boeken der Sibyllen genomen en dezelve opengeſlagen hebben. Wy weten de ware Omſtandigheden dezer Boeken niet, maer het is ze-

zeker, dat de Romeinen geloofden, door het opſlaen derzelven, een Teeken van de Goden te zullen vinden, om te weten wat Middel zy tegen de Sprinkhanen hadden te kiezen. In het Jaer 873, en ongetwyfelt ook op andere tyden, werden 'er tegen dezelve openbare Ommegangen ingeſtelt. Paus Stefanus de Zesde wydde zelve in het Jaer 885, het Wy-water en liet ze hier mede beſprengen. Wy hebben ook gezien dat men ze in Perſie met het Water uit zekere Bron beſproeit heeft, om zekere Vogelen derwaerts te lokken, die de Sprinkhanen doodden. In Armenie neemt men insgelyks het Water uit een Bron, in welke ten tyde der Vervolging, eenige Martelaren zyn omgebragt, en beſproeit 'er Drie of Vier dagen de Sprinkhanen mede, 't welk men voorgeeft die uitwerking te hebben, dat een ontelbare Menigte Vleeſchëtende Vogels hier op aenkomen, die in korten tyd de Sprinkhanen uitroeien (*a*) In de Roomſche Kerk heeft men zich niet enkel van het Wy-water, maer ook van den Ban en de Bezweering bedient. Men ging met hen te werk als met onreine Geeſten en Bezetenen, die men bezweeren moeſt, gelyk ALVAREZ in de Ethiopiſche Reize getuigt (*b*). Men handelde hen als hartnekkige Zondaren, die men van hun ongelyk overtuigen en verdoemen moeſt. Men heeft naer de gewoonte van den Ban, over den Sprinkhanen een Aenklager, Richter en Pro-

ku-

(*a*) TAVERNIERS *Reizen*. II. B. 3. H.
(*b*) J. LUDOLFI *Hiſt. Æthiop. App.* II. p. 57.

kureurs geſtelt, en Klaegſchriften aengenomen en beantwoort. De Franſche Rechtsgeleerde BARTHOLOMEUS VAN CHASSANEO heeft dezen Geeſtelyken Gerechtshandel beſchreven (*a*).

§ 63. Van de Geeſtelyke komen wy tot de Lichaemlyke Middelen. Onder deze zyn 'er, die zonder toedoen van Menſchen ontſtaen: namelyk de Vogelen, die dezelven verdelgen en uitroeien; want zekerlyk zyn 'er zulke Vogels, ſchoon ze niet door het Water uit de Bron der Martelaren of uit eenige anderen naer de Sprinkhanen worden henen gelokt; die men maer als Trekvogels, of zulken, die deze Dieren altoos volgen om hun Aes te zoeken, moet aenmerken. PLINIUS verhaelt, dat men by den Berg Kaſius den Vogel SELEUKIS vint, die op de Sprinkhanen aenvalt. Wy hebben gezien, dat de Ojevaers, Ravens en Kraeien deze Dieren verſlinden.

§ 64. Deze gelukkige Middelen volgen echter niet altyt op de Bezoekingen der Sprinkhanen; waerom men ze, gelyk wy gezegt hebben, door menigvuldig Geraes, heeft zoeken te verjagen; waer van wy noch een Voorbeelt uit den Heer LUDOLF zullen bybrengen, 't welk in China wert aengewent (*b*).

„ Een Boer neemt al zyn Gezin en al wie hy
„ verder bekomen kan, met zich en gaet 'er
„ mede naer zyne eigen Land; om 'er de
„ aen-

(*a*) J. LUDOLFI *Hiſt. Æthiop. App.* II. p. 17.
(*b*) J. LUDOLF. *ubi ſupra.* p. 16.

„ aenkomende Sprinkhanen van af te hou-
„ den, en men vint in dien tyt, wanneer
„ dit Ongedierte invalt, geen eenen Akker,
„ waer op de Lantman niet aen den arbeid is
„ om deze Vyanden naer zyn uiterſte vermogen
„ te ſtooren. Dan hebben zy allen lange ſta-
„ ken in de vuiſt, waer aen Vaendels of
„ Doeken gebonden zyn. Deze zwaeien zy
„ onophoudelyk in de Lucht, en maken hier
„ by zulk een Gedruiſch en Veltgeſchrei, dat
„ de Sprinkhanen, die met geheele Zwermen,
„ als dikke Wolken, aenzetten, door deze
„ Vertooning en dit Gerucht, verſchrikken,
„ en eenigszins langer, dan zy anders ge-
„ woon zyn, boven in de Lucht blyven en
„ hunne Vlugt verder voortzetten. En ſchoon
„ zy nu en dan door dit Middel van deze en
„ gene Akkers worden afgehouden, vallen
„ zy echter, na dat zy van den eenen naer den
„ anderen Akker gevlogen hebben, en ver-
„ moeit zyn, ergens daer zy de minſte tegen-
„ weer vinden, met zulk een Storm en Zwerm,
„ neder, dat zy by wylen een Voet hoog op
„ malkander leggen, daer zy dan de Vruch-
„ ten van dat Jaer geheel en al verder-
„ ven. De Boeren hadden in dien tyt"
(namelyk in July des Jaers 1656) „ zich
„ zoo dapper geweert, dat dit Ongediert,
„ met geheele Zwermen, over alle hun-
„ ne Akkers was heengevlogen en ein-
„ delyk in den Stroom nedergevallen".

§ 65 Het maken van Kuilen en Grep-
pels, die met Water gevult en waer in de
Jongen worden heen gedreven, gelyk wel
in

in Barbarye geſchied, kan alleen in't werk geſtelt worden, wanneer zy noch ſlechts Kruipende Dieren zyn en niet vliegen kunnen. Het verwekken van Damp en Rook, door aengeſtekene Brantſtoffen, kan tegen de Vliegende Sprinkhanen van grooter nut zyn.

§ 66. Het Middel van Damp en Rook te verwekken ſchynt dan het voordeeligſte om de Velden van eene geheele Verwoeſting te bevryden, en kan aengewent worden eer de Dieren zelve noch overkomen. Want men kan eenigzins nagaen, wanneer ze tot ons naderen zullen. Zoo ras zy zich by onze Naburen onthouden en de Wint van daer overwaeit, mag men beſluiten dat de Sprinkhanen hier door ook naer onze Landen zullen overgevoert worden. Dan is het tyt om zich tegen hen toe te ruſten. Door de Plaets, daer zy leggen, kan men den Dag ontrent nagaen, wanneer zy komen zullen. Ook is het bekent dat zy hunne Voorboden, Vier-en-Twintig Uuren vooruit zenden en wanneer wy deze bemerken, kunnen wy beſluiten dat de Vyanden zeer naby zyn. Maer al deze Raed is vruchteloos, wanneer, gelyk den meeſten tyt gebeurt, hun Heirleger zoo uitgeſtrekt is, dat zy door Menſchelyke Middelen niet kunnen worden overmeeſtert. En indien zy zelfs alle door den Damp verſtikten, zouden zy door de zwaerte van hunne ongelooflyke Menigte, het Gras en de Veltvruchten nederdrukken en bederven. Het nutſt dan zou zyn eenige Akkers, indien men konde, voor hunne Woede te beveiligen; waer toe wy het volgende in overwe-

ging geven. Men zou, terwyl zy bezig zyn met eten, om hen in't voortkruipen te beletten, tegen den Wint in, met welken zy aenkomen, langs den Akker heen een groot Vuur kunnen leggen, dat helder opbrandde en gedurig onderhouden wert, tot dat zy verbrant of voorby getrokken waren. Ook zou men eenige zware en lange Rollen kunnen maken, die door Paerden of Menſchen gins en weder bewogen werden, waer door de naderende Sprinkhanen zouden moeten gekwetſt worden. Men zou ook, met lange, hooge en naeuwe Netten aen zulk een Akker te ſtellen, een groote Menigte van deze kruipende en huppelende Dieren kunnen afwenden en opvangen, om ze in een Vuur, ten dien einde aengeleid of in een nabyleggend Water of in diepe Kuilen te werpen. Dit kon men voornamelyk doen in den Morgenſtont, wanneer hunne Vleugels door den Dauw noch vogtig zyn. Ondertuſſchen moeſten 'er weder eenige Luiden met andere Netten gereed ſtaen, om weder een trek tegens de op nieuws aenkomende Sprinkhanen te doen. Mogelyk zou men in dezer voegen eenige [weinige] Akkers kunnen beveiligen; [doch men moet bekennen dat dit genoegſaem niets zou zyn in vergelyking van de groote Streeken Lants, die door zoo vele Millioenen van Sprinkhanen worden afgegeten:] Ook zouden 'er maer eenige weinige Boomen, die men hoog waerdeerde, door dezelve met Netten te bedekken, kunnen behouden worden (*a*). § 67.

[(*a*) De Vraeg zou hier wezen, of deze Dieren, welke

§ 67. (*b*) De grootſte bekommering, die de Sprinkhanen nalaten, zyn de droevige Gevolgen hunner Verwoeſting, door Gebrek van Voedſel voor Menſchen en Vee. Ook komen zy gemeenlyk in een tyt, wanneer de Voorraed van 't Voorgaende Jaer ten grooten deele is opgebruikt, en de nieuwe Gewaſſen noch niet ingezamelt zyn, 't welk, gelyk wy gezien hebben, den armen Lantman nootzaekt zyne Woningen te verlaten, en zich naer andere Geweſten te begeven, om zich zelven en zyn Vee in 't leven te houden. Hier tegen is geen ander Hulpmiddel, ten zy, wanneer het Gevaer, door den Inval van dit Ongedierte in de Naburige Lantſchappen, ook onze Landen dreigt, alles wat ryp en Groen is terſtont worde afgemaeit en in Schuuren geborgen, om van het gene 'er goeds uit te halen is, een ſober gebruik te maken. By het aenhouden der Plage zou men ook Voorraedſchuuren en Pakhuizen kunnen oprechten, om Jaerlyks een gedeelte van den Oogſt op te leggen, en vroegtyts Hooi voor het Vee te winnen. Indien dit, by tyden, wanneer men van deze Plage vry is, ſlechts by gerin-

ke met zulke harde Tanden beſchreven worden, die de Schorſen van de Boomen kunnen afknagen, deze gebreide Netten niet zouden aen ſtukken kunnen byten.

Ik heb niet kunnen nalaten eenige der Hulpmiddelen, door den Heer RATHLEF opgegeven, hier by te voegen; doch derzelver gewigt en waerde laet ik over aen 't oordeel van den Lezer.]

(*b*) Deze en de volgende Afdeelingen hebbe ik meer by wyze van Uittrekſel dan Woordelyk uit de Verhandeling van den Heere RATHLEF overgenomen, om eenige wydloopigheden te vermyden.

ger Gedeeltens wert weggelegt, zou men in korte Jaren genoegzaem voorzien zyn om meer dan een enkelen Aenval der Sprinkhanen te kunnen weêrſtaen. Geviel het dat men langen tyt van deze Rampen bevryd bleef, dan behoefde men niet bezorgt te zyn dat de Oude Voorraed, door verderf, zou verloren gaen; dewyl de Lantman het Oude Hooi of de Granen die eenig verderf onderworpen zyn, kon te rug krygen, zoo ras hy het nieuwe leverde. Hier door zou men ook, in tyde van Oorlog, Magazynen in gereedheit vinden om de Legers te onderſteunen.

§ 68. Om de Ziekte en Sterfte voor te komen, die de Sprinkhanen veroorzaken; het zy door Menſchen en Vee van 't gezonde Voedſel te berooven, het zy door den Stank, die deze Dieren nalaten, wanneer zy ſterven en op de Velden verrotten; kan men ten aenzien van het Eerſte geene andere Hulpmiddelen aenwenden, dan die wy zoo even hebben aen de hant gegeven om het Gebrek van Levensmiddelen te vervullen. Indien zy door de Sneeuw of Koude op de Velden ſterven, is het veiligſt hen in Kuilen te graven en ze met aerde te overdekken, of de Akkers om te ploegen, wanneer ze zelfs voor Miſt kunnen dienen. Door dit laetſte kan men ook verhoeden, dat de Eieren eenige Jongen zullen voortbrengen; indien de Ondervinding leert dat dit Zaet der Sprinkhanen in de Geweſten van Europa, de Nattigheit en Koude der Luchtſtreek verdragen kan.

§ 69.

§ 69. Hier wydloopig te onderzoeken of deze Dieren, anders zoo ſchadelyk, hunne Nuttigheit hebben, en waer toe ze geſchapen zyn, gaet mogelyk het Menſchelyk Begrip te boven. Van velen, ja waerſchynlyk van de meeſte Dieren weten wy het oogmerk hunner Scheppinge niet, ſchoon 'er geene in de Natuur gevonden worden, of wy zien 'er de Wysheit en Magt van den Schepper in doorſtralen; wanneer wy beſchouwen, dat zy, ten aenzien van de Levenswyze, waer toe ze geſchikt zyn, alle Deelen in die volmaektheit bezitten, die geen Menſchlyk Vernuft zou kunnen uitdenken. Dit kan ons wel opleiden tot de Overdenking, dat deze, gelyk alle andere Dieren, niet vergeefſch of zonder eenig oogmerk geſchapen zyn, maer het oogmerk zelve blyft veelal eene Verborgenheit. Wy zagen, in deze Verhandeling, gelyk het ook in de Heilige Schrift geleert en aengetoont wort, dat ze den Menſchen, in de Ooſterſche Landen, tot Spyze dienen; ja dat geheele Volkeren in Ethiopie, volgens de Getuigeniſſen van DIODORUS SICULUS, STRABO en SOLINUS alleen van de Sprinkhanen leven. Aldus ſtrekken zy ook den Roofvogelen tot Aes, en de Ondervinding leerde in Europa, dat 'er velerlei tam Gedierte niet afkeerig van is, en het is geene verwerpelyke Aenmerking dat deze Dieren niet ongezond kunnen zyn, dewyl ze het gezondſte Voedſel voor Menſchen en Vee allergereedſt en gretigſt wegëten.

§ 70. Of nu de Inwoners der Landen in Europa, die met deze Plage op eene ongewoonewyze bezogt worden, het voorbeelt van anderen in Uitheemſche Geweſten behooren te volgen om de Sprinkhanen tot Spyze te gebruiken, en ze ten dien einde te droogen, in te zouten, te kooken en tot Meel te maken om 'er Broot van te bakken (*a*), is een Overweging, die veel voor en tegen heeft. Noot, Gebrek en Verlegenheit zyn droevige Leermeeſters voor den elendigen; maer het gezegent genot onzer aengename Lantvruchten ſchynt aen den anderen kant als een afkeer in te boezemen voor Schepſelen, die ons zoo deerlyk van ons heerlykſte Voedſel berooven. Gelukkig zyn de Landen, die door de Goddelyke Goedertierenheit, van deze Plage bevryd blyven, en hier om te wenſchen en den Heere demoedig te ſmeken, is het werk van welgeaerde Ingezetenen.

[(*a*) De Heer RATHLEF zoekt dit Nut voor het Menſchelyk Geſlacht uit de Sprinkhanen af te leiden. Wy ſtellen 't liever twyfelachtig.]

GODGELEERDE AENMERKINGEN OVER DE SCHRIFTUUR PLAETSEN,

Waer in, zoo volgens de GRONTTALE *als volgens de* OVERZETTINGEN, *van* SPRINKHANEN *gemelt wort.*

§ 1.

WY vinden van de SPRINKHANEN en hunnen Aert en Omſtandigheden allereerſt gemelt in EXODUS, *Hooftd.* X. 4-19. Hier in lezen wy onder anderen:

1. *Zy zullen het Gezigte des Lants bedekken, alzoo dat men de Aerde niet zal kunnen zien.* Wy hebben in onze vorige Verhandeling gezien, dat de Menigte van dit Gedierte zoo groot is, dat zy een Hant Dik en een Voet Hoog, ja hooger op de Aerde leggen, zoo dat men den Gront niet kan bekennen (§ 56).

2. *Zy zullen het overige afëten, dat ontkomen is van den Hagel.* De Hagel had eenige Vruchten des Velts ter nedergeſlagen, welke in de Nederduitſche Overzetting en volgens LUTHERUS, *Hooftd.* IX. vs. 31. *Vlaſch* en *Gerſt* genoemt worden; doch de *Tarw* en *Spelte*,

vs. 32. welke LUTHERUS *Rogge* noemt, waren goed gebleven, dewyl dit Graen later opkomt. Doch de Sprinkhanen eten alle Zaden op en verderven ze tot in hunnen Wortel toe (§ 60).

3. *Zy zullen ook al het Geboomte afëten, dat u uit het Velt voortkomt.* Uit de vorige Verhalen blykt in der daet, dat dit Gedierte somtyts eenige soorten van Boomen verschoont. Maer deze Sprinkhanen kwamen in zulk eene Menigte, dat zy geene verkiezing van Spyze maekten, maer alles aengrepen wat hun voorkwam (§ 34).

4. *En zy zullen uwe Huizen vervullen en de Huizen aller uwer Knechten en aller Egyptenaren Huizen.* Aldus kwamen zy, by Hoopen, in het Paleis des Konings, in de Woningen der Koninklyke Bedienden en in de Huizen aller Egyptenaren. Wy hebben Voorbeelden bygebracht dat de Sprinkhanen in de Steden en in de Huizen komen (§ 60). Dewyl nu derzelver Menigte in dien tyt zoo groot was, vielen zy overal in, om Voedsel te zoeken. By de Skythen, of de tegenwoordige Kozakken, komen zy met zulke groote Zwermen, dat zy in de Huizen, op de Bedden, op de Tafels en op de Spyze springen (*a*).

5, *Dergelyke uwe Vaders, noch uwer Vaderen Vaders niet gezien hebben van dien dag af aen, dat zy op den Aerdbodem*, of in dit Land, *geweest zyn, tot op dezen dag.* Hier door geeft MOZES te kennen, dat de Sprinkhanen dikwils in Egypten komen: Ook hebben wy Voorbeelden ge-

(*a*) JOANN. CLERICI *Dissertatio de Statua Salis* p. 335

genoeg bygebracht, dat dit Lant met dat Ongedierte bezogt wort (§ 16. § 57.).

6. *De* HEERE *bracht een Ooſten Wint, dien geheelen dag en den ganſchen nacht: het geſchiedde des Morgens dat de Ooſte Wint de de Sprinkhanen opbracht.* Wy hebben verſcheiden malen in onze Berichten gezien, dat deze Dieren met den Wint overkomen (§ 58. § 59.) ook zyn 'er Voorbeelden, dat zy 's Morgens komen. Maer onze Verhalen ſchynen met het Verhael van MOZES hier in te ſtryden, dat een Ooſte Wint dezelve naer Egypten gevoert heeft, dewyl zy uit Libye, als hun Vaderlant in Afrika, met een Zuid-Weſten Wint naer Egypten zouden moeten komen (§ 58). Deze Twyfeling kan op tweederlei wyze worden opgeloſt, In de Outſte Tyden had men, volgens het Getuigenis van BOCHART (*a*), maer Twee Hooftwinden, den Zuiden Wint en den Noorden Wint, en tot ieder derzelven rekende men die Winden, welke ter wederzyde aen dezelven het naeſte waren. Dewyl nu tot den Zuiden Wint ook de Zuid Weſte Wint behoort, zoo zyn de Sprinkhanen naer alle gedachten, uit Libye naer Egypten gekomen (*b*). Want het He-

(*a*) JESUS SYRACH. XLIII. 18.

[(*b*) Volgens de Stelling van BOCHART ſchynt de Heer RATHLEF hier zeer verkeert te redeneeren, dewyl 'er geen van de Acht Streken van 't Kompas verder van het Ooſten af is dan de Zuid-Weſte, die derhalven tot het Weſten en niet tot het Ooſten zou behooren. De Schryver had met de volgende Oploſſing kunnen volſtaen; of liever hier was in 't geheel geen Te-

breeuwſche Woort KADIM, dat MOZES gebruikt, beteekent nimmer den Noorden Wint; maer wel den Zuiden Wint, en gevolglyk beteekent het ook den Zuid-Weſten Wint. Of wil men, ten Anderen, den Ooſten Wint, in een engen zin behouden, zoo zyn de Sprinkhanen uit Arabie, over of langs de Roode Zee, naer Egypten gekomen. Want wy weten, dat het Vaderlant der Sprinkhanen, die in Azie vallen, in Arabie is (§ 58.) en dat zy over de Zeeën kunnen vliegen (§ 4).

7. *Zy bedekten het gezigte des ganſchen Lants, zoo dat het Lant verduiſtert wert.* Dit getuigen ook alle de bygebrachte Verhalen. (§56.)

8. *Daer bleef niet Groens aen de Boomen, noch aen de Kruiden des Velts.* Dit heeft ook de Ervarenheit beveſtigt: Want wy hebben gezien, dat zy het Gras en de Zaden tot aen den Wortel afëten, en aen de Boomen niet alleen geen Bladen overlaten, maer ook de Schorſſen geheel en al afknagen (§60).

9. *Toen haeſtte Farao om Mozes en Aäron te roepen en zeide: Bidt ieverig den* HEERE, *uwen God, dat hy ſlechts deze Doot van my wegneme.* De vorige Plagen konden het verſtokte hart des Konings niet vermurwen: maer deze geringe Dieren vermaelden het met hunne Tanden. God ging ook trapswyze te werk met zyne Bezoekingen. Beide ſtrekt dit tot Bewys dat de Sprinkhanen een groo-

genwerping noodig, om dat het niet noodzakelyk is, te ſtellen, dat de Sprinkhanen ten tyde van Farao uit Libye kwamen, dewyl de Woeſtynen van Arabie ook hun Vaderlant zyn.]

groote elende moeten veroorzaekt hebben. Dit wort meermael uit onze vorige Verhandeling beveſtigt, waer in wy vele Voorbeelden bygebracht hebben, dat groote Lantſtreken in zeer weinig dagen door de Sprinkhanen zyn verwoeſt (§ 60.)

10. *Toen keerde de* HEERE *eenen zeer ſterken Weſten Wint, die de Sprinkhanen ophief en ze in de Schelfzee wierp*: Dit wort insgelyks door de Ondervinding beveſtigt. Wanneer de Sprinkhanen in een Lantſchap zyn, 't welk aen Zee ligt, en de Wint Zeewaert in waeit, dan worden ze gewoonlyk in dezelve geworpen (§ 4, § 55;) MOZES noemt den Wint, die de Sprinkhanen had opgeheven en weggevoert, den Zeewint. Dewyl nu Egypten aen de Middelantſche Zee lag, en deze Zee aen het Noorden had, zoo moet de Zeewint den Noorden Wint of wel den Noortweſten Wint geweeſt zyn, dewyl dat Gedeelte van Egypten ook de Middelantſche Zee ten Noortweſten heeft. Een Noorde of Noortweſte Wint kon de Sprinkhanen in geene andere Zee werpen dan in de Arabiſche of de Roode Zee, die ook den Naem van *Suph* of de Schelfzee heeft, gelyk ze door MOZES genoemt wort.

Wanneer wy nu overwegen, dat deze Tien Omſtandigheden zeer naeukeurig overeenſtemmen met onze Berichten, en hier by bedenken, dat MOZES aen deze Vyanden der Egyptenaren den Naem geeft van ARBEH, die te dezer uur door de Joden, Arabiers en Perſen aen de Afrikaenſche en Aziatiſche Sprinkhanen gegeven wort; zoo is 't onfeilbaer zeker dat

Mo-

Mozes dezelfde ſoort van Sprinkhanen meent die in de voorgaende Verhandeling beſchreven worden. Hier mede ſtemt ook de Joodſche Hiſtoriſchryver Jozefus overeen, die het Woort gebruikt, dat de Grieken aen deze Dieren geven (*a*).

§ 2.

Men geloove echter niet, dat deze Sprinkhanen by toeval, of door de gemeene wegen der Goddelyke Voorzienigheit in Egypten gekomen zyn, gelyk deze Dieren nu herwaert dan derwaert gevoert worden. Veel eer vertoont zich hier in, by de gewoone Omſtandigheden, die ten allen tyde in de Sprinkhanen zyn opgemerkt, iets ongewoons, waer in de Goddelyke Arm gezien wort, gelyk uit het volgende kan blyken.

1. Beſpeurt men 'er niet iets groots in, dat de Sprinkhanen juiſt op den zelfden tyt komen moeſten, toen God den Egyptenaren reets bezogt had en hen noch verder wilde plagen?

2. Is het niet iets ongemeen en byzonders, dat Mozes aen Farao en zyne Knechten voorzegt, dat 'er zekerlyk Sprinkhanen in Egypten zouden komen? Het is wel waer, dat wanneer de Sprinkhanen in eenige naburige Lantſtreek zyn en een hevige Wint van daer overwaeit, men natuurlyker wyze kan giſſen, dat ze ook onze Landen zullen overvallen. Doch Mozes ſprak niet by giſſing, maer

(*a*) Fl. Josefus *Joodſche Outheden.* B. II. H. 5.

maer met volle verzekering, dat zy komen zouden. MOZES kon, ſedert de laetſte Plage, geen kundſchap hebben, of 'er in eenige aengrenzende Landen Sprinkhanen waren, wyl de Tydingen toen ter tyt zeer langſaem uit het eene Lant naer het ander kwamen. En indien MOZES al eenige kennis hier van gehad had, hoe kon hy weten of ook de Wint, uit dien Oort zou waeien, daer zich deze Sprinkhanen bevonden, en ze naer Egypten voeren? Men leeſt veel eer, dat de Wint, die deze nieuwe Plaeg den Egyptenaren aenbracht, eerſt daegs te voren had begonnen te waeien. Derhalven kon MOZES van te voren geenszins met zekerheit zeggen, dat Egypten, op den volgenden dag, met Sprinkhanen zou bezocht worden, indien God hem dit niet geopenbaert had.

3. Is het niet iets Goddelyks, dat de Sprinkhanen, overal, alle de Plaetſen daer de Egyptenaren woonden, geplaegt hebben, en dat in tegendeel de Woningen der Iſraëliten vry bleven? MOZES teekent deze laetſte Omſtandigheit wel niet met byzondere Woorden den aen; maer andere Omſtandigheden bewegen ons om dit als iets zekers te gelooven? Wanneer MOZES bekent maekte, wie door de Sprinkhanen zouden geplaegt worden, noemt hy ſteets de Egyptenaren. Tot dezen zegt hy: Uwe Boomen zullen zy eten, en in uwe Woningen zullen zy komen. Dewyl de Iſraëliten veel Vee hadden (*a*), en zy na deze Plaeg niet terſtont uittogen; zoo had-

(*a*) EXODUS, X. 9.

had, naerdien het in den Zomer (*a*) was, wanneer het Oude Voeder verteert was en het Nieuwe noch te Velt ſtont, het Vee der Iſraëliten moeten omkomen, indien de Sprinkhanen de Velden der Iſraëliten ook verwoeſt hadden. Dit onderſcheid tuſſchen de Egyptenaren en Iſraëliten (*b*) toont den Vinger Gods duidelyk genoeg aen.

4. Ook is het iets byzonders dat de Wint de Sprinkhanen zoodanig had weggevoert, *dat 'er niet een Sprinkhaen overbleef in alle de Lantpalen van Egypten.* Door de Ervarenis weet men, dat 'er hier en daer Sprinkhanen achternablyven, wanneer het geheele Heir weder wegtrekt (§ 34). Maer deze Wint moeſt ze allen opheffen, en geene dezer Dieren achterlaten, om den Egyptenaren aen te toonen dat het de HEER was, die hen plaegde.

5. Dat God dit Heirleger van Sprinkhanen had aengevoert, erkent eindelyk Farao en zyn Volk zelve. Had men toen, ten aenzien dezer Dieren, verder niets opgemerkt, dan 't gene men by andere tyden ontrent dezelve had ondervonden; zoo zou men zich niet tot MOZES gekeert hebben; op dat hy van zynen God een ſpoedige bevryding dezer Plage mogt afbidden.

6. Het blyft derhalven een Goddelyk Wonderwerk, dat de Egyptenaren door Sprinkhanen

[(*a*) Het was in de Lente en niet in den Zomer, want de Iſraëliten trokken uit op den 14 der Maent *Niſan*, die gedeeltelyk met Maert en gedeeltelyk met April overeenkomt, en de Plagen troffen den Egyptenaren vroeger.]

(*b*) EXODUS, XI. 7.

nen geplaegt werden. God had niet noodig eerſt Sprinkhanen te ſcheppen, hoewel hy dit even gemakkelyk als by de Eerſte Schepping had kunnen doen; maer hy bediende zich van de Sprinkhanen, die 'er reets waren, en voerde insgelyks door zynen magtigen Arm een Heir derzelve naer Egypten, om aldaer zynen wil uit te voeren. Hier in handelt God naer zyne Wysheit, die niets onnoodigs noch overtolligs onderneemt, of iets nieuws voortbrengt, wanneer het reets geſchapene genoeg is, om zyne Oogmerken uit te voeren.

§ 3.

Eer ik tot de overige Schriftuurplaetſen overga, moet ik ten opzigt dezer Eerſte noch iets aenmerken. Wy weten, dat 'er gewoonlyk een Peſt volgt, wanneer de Wint de Sprinkhanen in Zee werpt (§ 60.). Hier op zou men kunnen vragen, of men geen Naricht vint, dat 'er in dien tyt een Peſt onder de Egyptenaren gekomen is? Ook zou men kunnen denken, dat de Doot der Eerſtgeborenen, die terſtont op de Plage der Sprinkhanen volgde, die Peſt kon wezen, welke door de Sprinkhanen, die in de Schelfzee waren geworpen, wert veroorzaekt. Men zou zich hier by kunnen erinneren, dat die Peſt, welke in de laetſte dagen van David (*a*) door eene buitengewoone Schikking van God den Joden overkwam, onder het Zinnebeelt van een ſlaenden Engel wort voorgeſtelt, gelyk ook

(*a*) II. Samuel XXIV.

ook de HEERE verbeelt wort als omgaende door Egyptenlant om de Eerſtgeborenen der Egyptenaren te dooden. Men zou ook kunnen denken, dat God dikwils gewoone Middelen gebruikt om ongewoone zaken en die zyne Majeſteit betamen, te verrichten. Men zou ook de Uitdrukkingen van JOZEFUS (*a*) kunnen voorwenden, die in zyne Outheden zegt, dat de Eerſtgeborenen door een zware Plage ſtorven. Hoewel nu in deze Gedachten niets te vinden is, 't welk ſtryd tegen het Gezag der H. Schrift en Gods Grootheit by het ombrengen der Eerſtgeborenen; zoo zou men echter krachtige Tegenwerpingen te beantwoorden vinden. Men zou niet alleen vooraf den Tyt bepalen moeten, die 'er tuſſchen de Plage der Sprinkhanen en het ombrengen der Eerſtgeborenen was verloopen, en narekenen of 'er in dien tuſſchentyt een Peſt uit de Schelfzee tot den Egyptenaren komen kon. Maer voornamelyk zou men moeten aentoonen, waer het by toekwam dat die Peſt juiſt de Eerſtgeborenen onder Menſchen en Vee en wel op een zelfden tyt en in eenen Nacht heeft omgebracht.

§ 4.

In het Boek LEVITIKUS, *Hooftd.* XI. 22, vinden wy, dat het den Joden geoorlooft wert het Dier ARBEH te eten. Dewyl nu, onder dit woort ARBEH, 't welk in de Hoog en Nederduitſche Overzettingen Sprinkhaen vertaelt

(*a*) FL. JOZEFUS *Joodſche Outhed.* B. II. H. 5.

taelt wort, een Dier moet verſtaen worden, 't welk in het Joodſche Lant te bekomen en eetbaer was, moet het nootwendig een Sprinkhaen zyn. Want dit Gedierte komt dikwils en by Menigte in het Joodſche Lant (§§ 10, 11, 14, 58.) en wort ook van de Joden noch tegenwoordig aldaer gegeten (§ 8.) en door hen, te dezer Uur ARBEH, genoemt (§ 8.) Men heeft opgemerkt dat God zyne Goedheid tegen zyn Volk ook bewezen heeft, door zyne Bevelen ontrent het gene hun geoorlooft of verboden was te eten. Dit vinden wy ook in de Goddelyke Vergunning om Sprinkhanen te eten. Want zy worden by de Ooſterſche Volkeren voor een goed Voedſel gehouden, en de Arabiſche Medicynmeeſter AVICENNA toont derzelver Gebruik aen, in Waterzucht en andere Ziekten (*a*). Ik heb reets aengetoont (§ 52), dat de Dieren, welke MOZES, in het Vers van den aengehaelden Text, verder opnoemt, onderſcheidene Dieren zyn moeten, die in 't Beloofde Lant bekent waren.

§ 5.

In het Boek NUMERI, *Hooftd.* XIII. 33. lezen wy, dat de Verſpieders, welke door de Iſraëliten naer het Beloofde Lant waren afgezonden, gezegt hadden: *Wy hebben ook daer de Reuzen gezien, de Kinderen Enaks van de Reuzen; en wy waren als Sprinkhanen in onze oogen, alzoo waren wy ook in hunne oogen.* Het is wel

(*a*) AVICENNA, in *Operib. Venet.* edit. *Ao.* 1564. Lib. II. c. 396. p. 325.

waer, dat de Sprinkhanen, die niet groot zyn, noch zich hoog uit den Gront vertoonen (§ 38.), zeer bekwaem zyn om de evenredigheit tusſchen de Grootte der Iſraëliten en tegen de lange Nakomelingen van Enak uit te drukken. Maer wy moeten hier zeggen, dat MOZES hier het Woort ARBEH, dat is Sprinkhanen, niet gebruikt; maer een Woort, waer door een geheel ander Dier moet verſtaen worden; een Dier dat den Verſpiederen en den anderen Iſraëliten zeer wel bekent moet geweeſt zyn. De Verſpieders nu wilden gaerne den Iſraëliten doen gelooven, dat zy zeer klein waren in vergelyking der Enaks Kinderen, en nemen aldus een zeer klein Dier tot vergelyking hunner onderlinge Grootte. Zy willen, ten naeſten by, zoo veel zeggen: *Wy zyn ten opzigte der Enakiten minder dan kleine Kinderen, ja als Wormen*, te rekenen. MOZES telt dit Dier onder het Gevogelte, 't welk den Jooden geoorlooft is te eten (*a*).

§ 6.

MOZES dreigt in het Boek DEUTERONOMIUM, *Hooftd.* XXVIII. 38. den Joden: *Gy zult veel zaets op den Akker uitbrengen; maer gy zult weinig inzamelen, want de Sprinkhaen zal het verteeren.* Dit is het rechte werk van dit Gedierte (§ 60.) Het kon gemakkelyk uit Arabie in het Joodſche Lant komen (§ 58.), en God had zich van het zelve wel eer bedient om een Volk te ſtraffen.

In

(*a*) LEVITIK, IX. 22.

§ 7.

In het Boek der RICHTEREN, *Hooftd.* VI. en *Hooftd.* VII, worden de Midianiten en Amalekiten Tweemael by Sprinkhanen vergeleken. In de Eerſte dezer Schriftuurplaetſen ſtaet: vs. 3. *Als Iſraël gezaeit had, kwamen de Midianiten en Amalekiten, en verdorven de opkomſte des Lants . . . en lieten geen Leeftogt over in Iſraël; . . . want zy kwamen op met hun Vee en Tenten, gelyk de Sprinkhanen in Menigte, dat men hen en hunne Kemelen niet tellen kon, en zy kwamen in het Lant, om dat te verderven.* In deze Woorden ziet de Heilige Schryver op Twee Eigenſchappen der Sprinkhanen. Voor Eerſt, op hunne ontelbare Menigte (§ 56.) en vervolgens op hunne Gewoonte van alle Gewaſſen te verderven (§ 60.) Men had de Sprinkhanen in 't Joodſche Lant in groote Menigte als Lantverwoeſters gehad, en derhalven kan men, uit de Ondervinding, de Vyanden by hen vergelyken. De andere Schriftuurplaets luid: *De Midianiten en Amalekiten lagen in het Dal, gelyk Sprinkhanen in Menigte.* In het Bergachtig Joodſche Lant, vont men in de Dalen het beſte Gras en de ſchoonſte Vruchten, waerom de Sprinkhanen hier meeſt nedervielen. Dewyl nu de Vyanden der Joden zich in de Vlakten tuſſchen de Bergen nederſloegen, zoo wort hier hun Leger by Sprinkhanen vergeleken.

§ 8.

In het I. Boek der KONINGEN, *Hooftd.* VIII. 37. en in het II. Boek der KRONYKEN, *Hooftd.*

VI. 28. bid SALOMON aldus: *Als 'er Honger in het Lant wezen zal, als 'er Peſt wezen zal, als 'er Brantkoren, Honigdauw, Sprinkhanen, Keveren wezen zullen, als zyn Vyant in het Lant zyner Poorten hem belegeren zal, of eenige Plage, of eenige Krankheit wezen zal: alle Gebed, alle Smekinge, die van eenig Menſch, van al uw Volk Iſraël geſchieden zal; als zy erkennen een ieder de Plage zynes harte, en een ieder zyne Handen in dit Huis uitbreiden zal: Hoort gy dan in den Hemel!* SALOMON verhaelt hier alle de Plagen, waer aen zyn Ryk onderworpen was, en telt hier onder ook de Sprinkhanen. Dit wort door onze Narichten beveſtigt; waer uit wy leren, dat de Sprinkhanen de zwaerſte Plagen zyn, die een Lant treffen kunnen (§ 60), en dat zy dikwils in het Joodſche Lant gekomen zyn (§§ 9, 11, 14.) God antwoordde op dit Gebed aen SALOMON, volgens II. KRONYKEN, *Hooftd.* VII. 13. *Zoo ik de Sprinkhanen gebiede het Lant te verteeren en myn Volk zich zal verootmoedigen, . . . zoo zal ik uit den Hemel hooren en hunne zonde vergeven en hun Lant genezen.* Maer dewyl God hier het Woort ARBEH niet gebruikt, zoo moet 'er een ander Gedierte door verſtaen worden, dat insgelyks de Vruchten des Velts kan verderven.

§ 9.

In het Boek van JOB, *Hooftd.* XXXIX. 23. leeſt men, volgens de Nederduitſche Overzetting, *Zult gy het Paert beroeren als een Sprinkhaen?* of volgens de Hoogduitſche; *Zult gy het Paert doen verſchrikken als een Sprinkhaen?*

Vol-

Volgens de laetſte Vertaling, zou men kunnen denken dat hier op de Gewoonte gezien wort van de Sprinkhanen, door hoog opgehevene Vanen, Gedruiſch en Geſchreeuw van zyne Grenzen te rug te jagen (§ 64), en dan zal het zeggen willen; een moedig Paert kan aldus niet worden afgeſchrikt; 't welk niet kwalyk zou overeenſtemmen met het volgende, vs. 25, *het belacht de Vreeze en wort niet ontſtelt en keert niet wederom van wegen het Zwaert.* Doch, ten deele het oogmerk van Gods Aenſpraek, en ten deele het Hebreeuwſche Woort, dat in 't Hoogduitſch door *doen verſchrikken*, is overgezet, vereiſchen eene andere Uitlegging. God houd aen Job, in de geheele Aenſpraek, de Eigenſchappen van verſcheidene Dieren voor, en toont hun aen, dat zy die van Hem, hunnen Schepper hebben, en het onvermogen van den Menſch om hier iets te kunnen byvoegen. Wy zullen alleen nu by het Paert blyven. God vraegt insgelyks, voor onze Woorden: *Zult gy het Paert ſterkte geven? kunt gy zynen Hals met Donder bekleeden?* Hier voegt God te gelyk eene andere Vraeg by: *kunt gy het doen verſchrikken als een Sprinkhaen?* Deze Vraeg ſtemt, naer myne gedachten, volgens deze Vertaling, met de voorgaende niet wel overeen. In tegendeel is de Samenhang volkomener, als men den zin aldus neemt: *Zult* of *kunt gy een Paert ſpringend maken, gelyk een Sprinkhaen?* Dit Woort beteekent zoo veel als *zich zelven of iets anders bewegen*, of, gelyk wy in de Nederduitſche Vertaling vinden, *beroeren.* En het Hebreeuwſche Woort Hirisch, 't

welk God hier gebruikt, beteekent zoo veel als *maken, dat zich iets bewege, beroere.* Voor Eerſt, wil God dan zeggen: *Kunt gy, ô Job, wel maken dat het Paert zich beroere, bewege?* Doch de Gelykenis, die God hier byvoegt, toont aen welk eene beweging hy meent. God kan niet wel op de Vliegende Sprinkhanen zien, want vele andere Dieren bewegen zich ſneller. Ongetwyffelt ziet God op de beweging, die den Sprinkhanen in 't byzonder eigen is, namelyk het ſpringen in de hoogte. Aldus wil God dan zeggen: *Kunt gy het Paert wel doen ſpringen, gelyk een Sprinkhaen ſpringt?* en in deze Eigenſchap is een bekwame Overeenbrenging tuſſchen een Paert en een Sprinkhaen (§ 48).

§ 10.

De LXXVIII. Psalm behelſt een Optelling van Gods Wonderen en Weldaden aen Iſraël bewezen; en hier onder wort in vs. 46. gerekent dat God den *Arbeid* der Egyptenaren, of gelyk 'er in de Hoogduitſche Overzetting ſtaet, *hun Zaet aen den Sprinkhanen gegeven had.* Dit wort ook in den CV Psalm, vs. 34, tot Gods Eere gezongen. Van deze Werken Gods hebbe ik reets gehandelt.

§ 11.

In den CIX Psalm, vs. 23, zegt David: *Ik ga heen gelyk een Schaduw, wanneerze zich neigt, ik worde omgedreven als een Sprinkhaen.* Vele Omſtandigheden ontdekken, dat David de-

dezen PSALM gedicht heeft toen hy voor zynen Zone Abſolon moeſt vlieden. De Koning beelt hier deze Vlugt af. Niets is hier vlugger en onbeſtendiger, wil hier DAVID zeggen, dan de Schaduw, en aldus ga ik ook henen als een Schaduw. Hoe onbeſtendig is de Sprinkhaen, die van de eene Plaets naer de andere ſpringt? en even zoo ongeſtadig ben ik mede, terwyl ik gejaegt worde. Ja noch meer. Dewyl uit de Geſchenken, welke Barſillaï aen DAVID bracht, blykt (*a*), dat de Vlugt ontrent den tyt des Oogſts voorviel, en de Sprinkhanen ontrent dien tyt wel gewoon zyn vreemde Velden te zoeken, zoo kan het zyn, dat 'er in dien tyt, aen den Jordaen, daer DAVID gevloden was, Sprinkhanen uit Arabie gekomen waren. Men vint meermael in de Heilige Schrift, dat de Gelykeniſſen genomen worden van zaken, die op dien tyt tegenwoordig zyn.

§ 12.

SALOMON gedenkt aen de Sprinkhanen, in zyne SPREUKEN, *Hooftd.* XXX. 27. Hier zegt hy: *De Sprinkhanen hebben geenen Koning; nochtans gaen zy alle uit, zich verdelende* [*in Hoopen*]. Wy weten uit onze Verhalen dat dit Gedierte met groote Hoopen in een geſchikte en beſtendige Orde van de eene Plaets naer de andere voorttrekt, zonder een Aenvoerer of Vorſt te hebben, die hen in deze Ordening ſchikt. Daerom zyn zy *kloeker*

(*a*) II. SAM. XVII. 28.

dan de Wyzen, zegt de Koning, en der Menſchen Kinderen, die zelfs niet met Gewelt en door Wetten van hunne Overheden in Orde kunnen gebracht worden.

§ 13.

Volgens de Hoog-en Nederduitſche Overzettingen van den PREDIKER, Hooftd. XII. 5. lezen wy hier: *Als de Amandelboom zal bloeien en de Sprinkhaen zich zelven een laſt zal wezen.* Men vint echter, in de Gronttale van den PREDIKER, het Woort ARBEH niet, 't welk, gelyk wy meermael gezien hebben, eigenlyk Sprinkhaen betekent; maer het Woort CHAGAB, 't welk insgelyks een Soort van Gevleugelde Dieren is, dat den Iſraëliten geoorlooft was te eten (*a*). Koning SALOMON maelt in dit Hooftdeel, met levendige kleuren en onder vele Gelykeniſſen, de Oude Luiden af, 't welk veel Duiſterheit in het uitleggen van dit Hooftdeel veroorzaekt, dewyl het niet altyt even duidelyk blykt, hoe zyne Vergelykingen overeenſtemmen. Hier by komt, ten aenzien van deze Woorden, dat ons het Dier CHAGAB, en gevolglyk de Eigenſchap, waer in het den Ouden Luiden gelykt, onbekent is. BOCHART (*b*) vint hier geen Dier, maer de Arabiſche CHAGABA, welk Woort de Twee uitwendige deelen der Heupen te kennen geeft. Hierom gelooft hy, dat SALOMON hier door den moeilyken Gang der Oude Luiden verſtaet.

(*a*) LEVIT. XI. 22.
(*b*) S. BOCHART. in *Hierozoico*. Lib. II. p. 494.

ſtaet. Deze Uitlegging heeft echter hare bedenking, dewyl de Koning alle de overige Laſtigheden van den Ouderdom niet met klare Woorden, maer onder Gelykeniſſen, voorſtelt. De Uitleggers, die hier een Sprinkhaen verſtaen, zyn van Gedachten, dat de Koning den kromgebogen Rug der Oude Luiden, onder het Zinnebeelt van den krommen Rug der Sprinkhanen, voorſtelt. Hier in echter dwaelt men, dewyl dit Gedierte een rechten vlakken Rug heeft, en het bygevoegde Woort komt weinig te pas by deze Gelykenis. Dit Woort, in het Hebreeuwſch ISTABEL, (*a*) beduid zoo veel, *hy draegt zich zelven*, dewyl het van SABAL, *hy heeft gedragen*, afſtamt. Indien men zich aen de beteekenis van Sprinkhanen wil houden, zoo zou de Koning kunnen zinſpelen op die Twee groote en om hoog uitſtekende Achterpooten der Sprinkhanen; met welke zy zich, als met Krukken, in de Hoogte opheffen en voortſpringen (§ 48.) Eveneens, wil dan SALOMON zeggen, gaet het den Ouden. Zy kunnen zich zelven langer niet meer opheffen; maer moeten zich van Krukken bedienen en op die Hefboomen voortgaen. Aldus zou SALOMON eene Gelykenis gebruiken, die in zeer Oude tyden ook door anderen gebruikt is. Want van TITHON, die veel in Ethiopie, het Lant der Sprinkhanen geweeſt is, wort verhaelt (*b*), dat hy in zynen hoogen Ouderdom een Sprinkhaen wert,

(*a*) וסהבר komt van סבר.

(*b*) TZETZES in LYCOPHRON. vs. 18.

't welk niet anders beteekent, dan dat hy in zyne hooge jaren zoo zwak wert, dat hy zich van Krukken moeſt bedienen.

§ 14.

De Profeet EZAIAS melt, volgens de Hoogduitſche en ook volgens de Nederduitſche Overzetting, Tweemael van Sprinkhanen; maer in beide de Plaetſen wort het Woort ARBEH niet gevonden. De Eerſte Plaets vinden wy *Hooftd.* XXXIII. 4. alwaer volgens de Nederduitſche Vertaling gelezen wort. *Dan zal ulieden Buit verzamelt worden; gelyk de Kevers verzamelt worden, men zal daer in gins en weer huppelen.* Volgens de Hoogduitſche Overzetting ſtaet 'er. *Dan zal men u oprapen, gelyk een Buit, gelyk men de Sprinkhanen opraept.* In het Hebreeuwſch ſtaet het Woort CHASIL, waer van de Beteekenis moeilyk te bepalen is. Wy vinden andermael de Sprinkhanen in *Hooftd.* XI. 22, daer gezegt wort: *God zit boven den Kloot der Aerde en derzelver Inwoners zyn als Sprinkhanen.* In het Hebreeuwſch vint men wederom het Woort CHAGAB, waer van wy voorheen (§ 6.) geſproken hebben. Dit moet een zeer klein Schepſel zyn, dewyl het dikwils gebruikt wort, om eene geringe Grootte te beduiden, gelyk wy onder anderen gezien hebben, dat de Verſpieders van het Beloofde Land zich hier by tegen de Enaks Kinderen vergeleken. De Profeet ſpreekt hier in den zelfden zin, en wil zeggen, dat God zoo groot is, dat de Menſchen voor hem als CHAGABEN waren.

De

§ 15.

De Profeet JEREMIAS ſpreekt van den ARBEH of den Sprinkhaen; *Hooftd.* XLVI. 23. daer hy van de Vyanden der Egyptenaren zegt: *Zy zyn meerder dan de Sprinkhanen, zoo dat men ze niet tellen kan.* Vermoedelyk doelt de Profeet op de groote Heirlegers der Sprinkhanen, die naer Egypten gekomen zyn; dewyl nu dergelyk een Heir niet kan getelt worden (§ 56.), zoo vergelykt de Man Gods de groote Menigte der Vyanden by een Heir van Sprinkhanen.

§ 16.

Nu volgt een zeer merkwaerdige Schriftuurplaets over de Sprinkhanen, waer in derzelver Eigenſchappen op de levendigſte Profetiſche wyze worden voorgeſtelt. Wy vinden ze by JOEL in zyn I en II. *Hooftdeel.* Wy hebben dezelve in onze vorige Verhandeling (§ 11) reets aengehaelt, en zullen ze nu uit onze Verhalen, van ſtuk tot ſtuk ophelderen.

HOOFTD. I. VS. 2. *Neemt ter ooren, alle Inwoners des Lants: Is dit geſchied in uwe dagen? of ook in de dagen uwer Vaderen?* Het is ganſch niet onwaerſchynlyk dat dergelyk een groot Heir van Sprinkhanen noit te voren in het Joodſche Land gekomen is, inzonderheit op een tyt, wanneer even te voren een andere Plaeg, en kort daer na Twee Nieuwe Plagen dit Lant heb-

hebben aengetaſt. Want zy plagten noit ten len tyde in zulk een Menigte te komen.

vs. 4. *Wat de Rupſe heeft overgelaten heeft de Sprinkhaen afgegeten, en wat de Sprinkhaen heeft overgelaten enz.* JOEL gebruikt hier het Woort ARBEH, zoo dat wy deze Plaets van den eigenlyken Sprinkhaen verſtaen moeten.

vs. 5. *Waekt op, gy Dronkenen, en weent en huilt alle gy Wynzuipers, om den Nieuwen Wyn, dewyl hy van uwen monde is afgeſneden.* Wy weten, uit onze vorige Verhandeling, dat de Sprinkhanen menigmael den Wynſtok verſchoonen, ongetwyfelt om dat hy een wrang blad heeft. Maer, wanneer hunne Menigte zeer groot is, verderven zy ook den Wyngaert (§ 21). JOEL ſpreekt hier in 't byzonder van den Nieuwen Wyn of den Moſt, die zekerlyk zou ontbreken.

vs. 6. *Want een Volk is opgekomen over myn Land; magtig en zonder getal. Zyne Tanden zyn Leeuwstanden en het heeft Baktanden eens ouden Leeuws.* Wy gelooven dat men met reden dit en het volgende niet van een Krygsheir, maer van de Sprinkhanen moet verklaren, die de Profeet, om hunne afgryslykheit en ſchade levendig voor te ſtellen, by een Krygsheir vergelykt. Want wy vinden niet alleen overal alle Eigenſchappen der Sprinkhanen, maer wy ontmoeten ook zulke Woorden, die niet op een Krygsheir toepaſſelyk zyn, gelyk de Baktanden geenszins toepaſſelyk zyn op een Soldaet, maer zeer gevoeglyk op de Sprinkhanen. Ja in het volgende *Hooftdeel* vs. 25. ſpreekt JOEL nochmaels van de Sprinkhanen, met byvoeging

dat

dat God de ſchade vergelden zou, die deze Dieren hadden veroorzaekt. Dit nu, meene ik, is een vaſt bewys, dat de Profeet te voren van Sprinkhanen moet gehandelt hebben. Wy kunnen nu op vaſter gront met het ophelderen der Woorden van den Profeet voortgaen. Voor Eerſt ſtaet 'er *een magtig Volk is opgekomen.* Het is zeer gebruiklyk een talryke Menigte van Dieren een Volk te noemen. SALOMON noemt de Mieren en de Konynen, een *zwak*, een *enmagtig* Volk (*a*). Dewyl nu de Sprinkhanen groote Schade ververoorzaken, noemt de Profeet een *magtig Volk.* Hy zegt; *zy zyn opgekomen*, 't welk wederom den Sprinkhaen eigen is, die uit hun Vaderlant, als een groot Krygsvolk, optrekken. Het Joodſche Lant legt hooger, dan het laeg Egyptenlant, en andere aenpalende Ryken, waerom het Woort *opkomen* hier zeer wel gebruikt wort! Verder ſtaet 'er een Volk *zonder getal*, en hoe waer het mogelyk een Heir van Sprinkhanen te tellen (§ 56)? JOEL ſpreekt van hunne *Tanden* als van *Leeuwentanden* en als van *Baktanden eens ouden Leeuws.* Wy hebben van de harde en ſchadelyke Tanden der Sprinkhanen geſproken (§ 48).

vs. 7. *Het heeft mynen Wynſtok geſtelt tot een Verwoeſtinge en mynen Vygeboom tot ſchuim: het heeft hem ganſchelyk ontbloot en nedergeworpen, zyne Ranken zyn Wit geworden.* Hier zien wy wederom een Werk, den Sprinkhanen eigen, die alle Boomen aentaſten, de zoete Vygen verſlinden, van de Wynſtokken de Ranken en van de andere Boomen de Schorſen afknagen,

(*a*) SPREUK. XXX. 25, 26.

gen, zoo dat zy Wit worden en verdorren, dewyl de buitenſte Buisjes hunner Sappen worden afgegeten (§ 60).

vs. 8 en 9. *Kermt als een Jonkvrouw, die met eenen zak omgort is van wegens den Man harer jeugt. Spysoffer en Drankoffer is van den Huize des* HEEREN *afgeſneden. De Prieſters, des* HEEREN *Dienaers treuren.* JOEL wend zich van het Joodſche Volk in 't algemeen tot de Joodſche Kerk en derzelver Voorſtanders in 't byzonder, De Kerk vergelykt hy by eene Jonkvrouw, gelyk dikwils, beide in het Oude en Nieuwe Teſtament, geſchied Hy zegt dat zy reden heeft om te kermen of te weenen, dewyl haer Offer is afgeſneden. Men had menigerlei Soort van Offerhande. De Eerſtelingen der Vruchten moeſten opgeoffert worden en hoe zou deze Offerhande kunnen geſchieden, dewyl de Sprinkhanen alle de Vruchten verteert hadden? By de Offerhanden wert Meel, Olie en Wyn gebruikt. Hier tegen hadden deze Vyanden de Granen, den Olyfboom en den Wynſtok verwoeſt. Tot de Offerhanden werden gezonde en welgevoede Dieren geſlagt, en waer kon men die vinden als de Sprinkhanen het Voedſel hadden afgegeten? En al was 'er het Vee tot de Offerhande, volgens de Wet, echter kon het niet geoffert worden, dewyl de Wyn, Olie en het Meel, dat 'er toe behoorde, ontbrak. Derhalven mogt de Profeet met recht zeggen, dat de Joodſche Kerk door de Sprinkhanen van haer grootſte Sieraed, namelyk het Offer berooft wert. Hier om wend hy zich ook tot de Prieſters en beveelt hun te treuren. Want hoe kon het

hun

hun onverſchillig zyn, wanneer zy Gode geen Offer konden toebrengen? Dewyl God hun, by de Verdeeling van het Beloofde Lant, geen byzonder Lantſchap had gegeven, maer hen door het ganſche Lant verdeelt, en hun in plaets der Landeryen, de Tienden en Vruchten en hun deel aen de Offerhanden had toegewezen; zoo moeſten zy nootwendig gebrek lyden, als de Sprinkhanen de Vruchten, waer van Tienden gegeven wert, verwoeſt, of de Offerhanden vermindert hadden, of in 't geheel doen ophouden.

vs. 10. *Het Velt is verwoeſt, het Lant treurt; want het Koren is verwoeſt, de Moſt is verdroogt, de Olie is flaeuw.* Deze Woorden dienen tot Opheldering der voorgaende. Want hier toont de Profeet aen zyne Kerke en Prieſterſchap de oorzaken hunner Tranen. Namelyk alles, wat de Offerhanden en den Prieſter ontnomen wert, behoorde toen aen de Sprinkhanen. Hy noemt in 't byzonder Drie zaken, die tot de Offerhande noodig waren, het Koren tot Meel, den Wynſtok tot den Wyn, en den Olyfboom tot Olie; welke de Sprinkhanen nu alle verdorven hadden.

vs. 11, 12. *De Akkerlieden zyn beſchaemt, de Wyngaerdeniers huilen, om de Terwe en om de Gerſt; want de Oogſt des Velts is vergaen. De Wynſtok is verdort, de Vygeboom is flaeuw; de Granaet-appelboom, ook de Palmboom; alle Boomen des Velts zyn verdort, ja de vrolykheit is verdort van de Menſchen Kinderen.* Nu keert zich de Profeet tot hen, die met den Akkerbouw zich geneeren, en toont hun aen wat de Sprinkhanen op hunne Velden en in hun-

ne

ne Hoven hebben uitgericht. Hy noemt hier vele zaken, die dit Gedierte gewoon is op te eten. Hy zegt, dat ook de Palmboomen, die by Jericho wasſen, niet verſchoont worden, en ook ontrent deze Stad plegen de Sprinkhanen te komen (§ 8.).

vs. 13, 14. *Omgort u en rouwklaegt, gy Prieſters, huilt, gy Dienaers des Altaers; gaet in, vernacht in zakken, gy Dienaers myns Gods; want Spysoffer en Drankoffer is geweert van den Huize uwes Gods. Heiligt een Vaſten, roept een Verbodsdag uit, verzamelt de Outſten en alle Inwoners des Lants, ten Huize des* HEEREN *uwes Gods; en roept tot den* HEERE. Hier ſpreekt de Profeet andermael de Prieſters zyns Volks aen. Tot hier toe had hy de Ongevallen zelve voorgedragen, die hy eerſt aen het ganſche Volk (vs. 2-7.), vervolgens den Prieſteren (vs. 8-10) en eindelyk den Akkerluiden (vs. 11, 12.) voorhoud. In dit alles had hy van de Schade geſproken, die door de Sprinkhanen voortkomt. Nu komt hy tot het Middel, 't welk zyn Volk tegen dit Gedierte zou in 't werk ſtellen. De Profeten hebben hunne Boeken niet in een nette Tytorde opgeſtelt; maer nu en dan, by de gelegenheden, welke God hun aenwees. Aldus begint JOEL met het 13 Vers een nieuwe Redenvoering. Hy toont namelyk aen, hoe men zich tegen de Plage der Sprinkhanen zal gedragen. Hy keert zich tot het Prieſterdom, en raed hun een grooten algemeenen Boetedag in te ſtellen, om God te bidden, dat hy de Plage der Sprinkhanen en de Rampen, die 'er uit ſtonden te volgen, wilde afwenden. Want

men

men zal lichtelyk hebben kunnen ontdekken, dat die Plagen noch aenſtaende waren. Men had reets een groote Duurte gehad, gelyk, uit vs. 11., is af te nemen: maer de Rupſen, de Sprinkhanen en de Kevers en de Kruitwormen moeſten noch eerſt komen. Dit toonen eenige Spreekwyzen, welke wy reets gehad hebben, genoeg aen, en de volgende Woorden bewyzen het noch krachtiger. Maer JOEL doet noch meer. Hy vermaent niet alleen tot Vaſten, tot Boete en tot het Gebed: maer hy ſchryft ook voor, hoe men bidden zal. Dit Gebed volgt dan:

vs. 15. *Ach dien dag! want de dag des* HEEREN *is naby, en zal als een Verwoeſtinge komen van den Almagtigen.* Wy zien by den aenvang van dit Gebed; Voor Eerſt, dat de Dag des HEEREN, de Tyt der Bezoekinge, de Plaeg der Sprinkhanen noch komen zou. Ten anderen leert de Profeet den biddenden Joden, dat zy de gedreigde Plage, als een Werk des Almagtigen hadden aen te zien. Waerom zy verpligt waren, zich ook om de Afwending derzelve tot den HEERE hunnen God te keeren.

vs. 16. *Is niet de Spyze voor onze oogen afgeſneden? Blydſchap en Verheuginge van den Huize onzes Gods?* JOEL ziet hier op de groote Droogte, die 'er kort te voren geweeſt was. Hy wil, met den Joden, God bewegen om hen te verſchoonen, door hem de groote Hitte der Zonne als te erinneren: deze had hen genoeg geplaegt en eindelyk tot deze tegenwoordige Boetdoening aengezet. Het Volk moeſt dan bidden, dat het den

HEERE mogt behagen de gedreigde Sprinkhanen hun niet toe te zenden. De onverdraeglyke heete dagen hadden reets Gebrek onder de Menſchen en zelf in het Huis Gods en op zynen Altaer gebracht.

vs. 17. *De Granen*, of anders *de Zaden, zyn onder hunne Kluiten verrot, de Schathuizen zyn verwoeſt, de Schuuren zyn afgebroken; want het Koren is verdort*, of *bedorven*. Het verrotten is geen gevolg van een brandenden Zomer. Veel eer beteekent dit: Het Graen of het Zaet is onder de omgeploegde Aerde, door de groote Hitte bedorven en onbekwaem geworden om op te komen. Of het kan ook beteekenen; het Graen is in zyne Airen in zyne Schillen verdort en niet ryp geworden. Het overige behoeft geene Opheldering.

vs. 18. *O! hoe zucht het Vee! de Runderkudden zyn bedwelmt, want zy hebben geene Weide: ook zyn de Schaepskudden verwoeſt!* De ongewoone Hitte had naemlyk al het Gras in zynen groei te rug gezet.

vs. 19. *Tot u, ô* HEERE, *roepe ik: want een Vuur heeft de Weide der Woeſtyne verteert, en een Vlam heeft alle Boomen des Velts aengeſteken.* Tot dus verre hadden de Joden, in hun Gebed, aen God hunnen nood geklaegt. Nu volgt het Gebed zelve: Tot Uwe Hulpe, ô God, nemen wy onze toevlugt. By eene groote Droogte zien 'er de Weiden verbrant uit, en de Boomen vertoonen zich, als of zy door de Vlammen verzengt waren.

vs. 20. *Ook ſchreeuwt elk Beeſt des Velts*

tot

tot u; of volgens de Hoogduitſche Overzetting; *Ook ſchreeuwen de Wilde Dieren tot u. Want de Waterſtroomen zyn uitgedroogt, en een Vuur heeft de Weiden der Woeſtyne verteert.* De Profeet gaet in zyn Gebed by trappen. Eerſt draegt hy God de Elende der Menſchen voor, vervolgens komt hy tot den Nood van het tamme Vee; en eindelyk voegt hy 'er ook de Elende by, die de Wilde Dieren leden. Het uitdroogen der Waterſtroomen geeft genoeg te kennen, dat de reets geledene groote Droogte en niet de bekommering voor de Plage der Sprinkhanen in dit Gebed aen God voorgeſtelt wort. Het was niet nieuws dat in 't Beloofde Lant, de Waterſtroomen, by groote Droogten, uitdroogen. Dit was voorheen ook in de Dagen van Elias gebeurt (*a*).

Hooftd. II. vs. 1. *Blaeſt de Bazuine te Sion, en roept luide op den Berg myner Heiligheit; laet alle Inwoners des Lants beroert zyn; want de dag des* Heeren *komt; want hy is naby.* Dit behoort niet meer tot het Gebed; maer behelſt eene nieuwe Verkondiging van de Plage der Sprinkhanen. Het ſchynt hier uit, als of Joden op de Goddelyke Vermaningen van Joel geen acht gegeven hadden. Derhalven raed hy, dat men onder de Joden op nieuws en met aendrang bekent zou maken, wat God over hen beſloten heeft. Men moeſt op Sion met de Bazuine blazen, om het Volk te doen vergaderen, en het zelve met eene verhevene ſtemme toeroepen: Siddert

(*a*) I. Koning. XVII. 7.

alle gy Inwoners des Lants; de Dag des HEERREN, de Dag, op welken gy op nieuws met eene Plage zult bezogt worden, komt reets, en is zeer naby. Het was het Gebruik onder de Joden dat men op de Bazuine blies, wanneer het Volk moeſt te ſamen komen. Aldus liet Abſolon op de Bazuine blazen om het Volk by een te vergaderen (*a*). En Joab bracht het verſtrooide Iſraël door het geluid der Bazuine weder by een (*b*). Ook liet men door 't Geſchal der Bazuine het Volk, by de Aenkomſt der Vyanden, gelyk ook de Sprinkhanen waren, waerſchouwen (*c*).

VS. 2. *Een dag van duiſternisſe en donkerheit, een dag van Wolken en dikke duiſterheit, als de Dageraet uitgeſpreit over de Bergen: een groot en magtig Volk, desgelyks van outs niet geweeſt is, en na het zelve niet meer zyn zal tot in Jaren van vele Geſlachten.* Dit Vers en alle de volgende moeſt na het Geſchal der Bazuine, op den Heiligen Berg, worden uitgeroepen. Een groot Onheil wort in de Heilige Schrift wel by een duiſteren dag vergeleken: maer hier ziet de Profeet op de Sprinkhanen, die in zulke groote Zwermen zouden komen aenvliegen, dat het Licht der Zonne niet zigtbaer zou zyn. Zulke Duiſternisſen had men dikwils by de Aenkomſt der Sprinkhanen, volgens onze voorgaende Verhandeling (§ 56). Hy ſtelt vervolgens hunne komſt door eene Gelykenis voor en zegt; gelyk de Dageraet zich op

(*a*) II. SAMUEL. XV. 10.
(*b*) II. SAMUEL. XVIII. 16.
(*c*) EZECHIEL. XXXIII. 3.

op de Toppen der Bergen in het Joodſche Lant uitbreid, zoo zal ook een uitgebreide Zwerm Sprinkhanen over deze Bergen heen komen. Om de levendigheit dezer Gelykenis te doorgronden, moet men zich erinneren dat de Sprinkhanen, uit Arabie (§ 6 en § 58) en aldus uit het Ooſten, daer de Dageraet opkomt, in het Beloofde Lant aenkomen. JOEL noemt ze hier, gelyk in het voorgaende *Hooftdeel* een groot en magtig Volk, gelyk zy ten aenzien van hunne Menigte en de Schaden, die zy veroorzaken, ook waerlyk zyn (§ 56 en § 60). Wanneer de Profeet hier by-voegt: desgelyks van outs niet geweeſt is, en na het zelve niet meer zyn zal, tot in Jaren van vele Geſlachten, wil hy niet zeggen, dat'er nimmer een Heir van Sprinkhanen gezien was: maer hy wil 'er mede te kennen geven, dat 'er in het Joodſche Lant noit dergelyk eene Menigte Sprinkhanen gezien was, als 'er ditmael komen zou.

vs. 3. *Voor het zelve verteert een Vuur, en achter het zelve brant een Vlam. Het Lant is voor het zelve als een Luſthof, maer achter het zelve een Woeſte Wildernis, en ook is 'er geen ontkomen van het zelve.* Het verteerend Vuur dat voor de Sprinkhanen gaet, is de groote Droogte, die alle Vruchten verteert had. Door de brandende Vlam, die achter dezelve volgt, wort aengetoont, dat zy de Velden en Boomen zoo kael zouden eten, als of ze door Vuurvlammen weggezengt werden. Dit was ook de Uitwerking der Sprinkhanen in 't Jaer 1337 (§ 27). Wanneer de Profeet verder zegt, dat het Joodſche Lant

voorheen een Lusthof was; zoo ziet hy of op den toestant, waerin het Lant voor de Droogte geweest was, of hy wil te kennen geven dat het Lant na die Droogte weder in staet geraekt was. Dit laetste is zeer waerschynlyk; want wat konden de Sprinkhanen verwoesten, indien alles noch dor was en 'er geene Granen of eenige Groente aen de Boomen waren overgebleven? Wyders kunnen de Sprinkhanen een Paradys wel in eene Woestyne veranderen, en hunne Tanden verschoonen niets, gelyk de Profeet zegt,

vs. 4. *De Gedaente derzelven is als de Gedaente van Paerden, en als Ruiters zullen zy loopen.* Hier moeten geen eigenlyke Ruiters of het Krygsvolk dat te Paert zit, verstaen worden; maer hunne Paerden. In onze Verhandeling §48) hebben wy gezien dat de Kop van een Sprinkhaen veel gelykenis heeft met Paertshooft (*a*). Hun springen vergelykt de Profeet by het rennen van een Ruiter.

vs. 5. *Zy zullen daer henen springen als het Gedruisch van Wagenen, op de Hoogte der Bergen; als het Gedruisch eener Vuurvlam, die stoppelen verteert, als een magtig Volk, dat in Slagorde gestelt is.* JOEL vervolgt zyne Gelykenis afgenomen van een Krygsheir. Voor Eerst zegt hy; zy zullen daer henen springen over de Bergen. De Sprinkhanen, die uit Arabie in het Joodsche Lant invallen, moe-

(*a*) Dit bewyst ook BOCHART in *Hierozoico.* Lib. II. p. 474. En THEODORETUS schryft over deze plaets van JOEL: *Indien men den Kop de Sprinkhanen naeukeurig beschouwt, zal men zien dat ze veel gelykenis heeft naer een Paertshooft.*

moeten over vele Bergen derwaerts komen; en in dit Lant zelve moeſten zy vele Bergen overtrekken. In het Jaer 1748, zyn zy insgelyks uit Tartarye by Kroonſtad over de hoogſte en ten deele met Sneeuw bedekte Bergen in Zevenbergen ingedrongen (§ 73). In het Jaer 1336, vlogen zy ook van het Gebergte neder in de naby gelegene Valeien (§ 27). Hier op beelt JOEL het Gedruiſch der Sprinkhanen door Drieërlei Gelykenisſen af. Eerſtelyk vergelykt hy dit by het Gedruiſch der Ooſterſche Krygswagens, vervolgens by het Geluid van een krakenden Vuurvlam in de Stoppelen, en eindelyk by het Gedruiſch van een Ooſterſch Krygsheir, 't welk op den Vyant wil aenvallen. Dit wort ook door onze Narichten bekrachtigt, in welke dikwils van 't Gedruiſch van een naderenden Zwerm Sprinkhanen geſproken wort (*a*).

vs. 6. *Van het Aengezigte deszelven zullen de Volken in pyne zyn; alle Aengezigten zullen betrekken als een Pot.* Of korter volgens het Hoogduitſch: *De Volkeren zullen zich over hen ontzetten; alle Aengezigten zyn zoo bleek als Potten.* Dit wil zeggen; de Menſchen zullen 'er van verſchrikken en bleek worden. PLINIUS getuigt ook in welk een Schrik dit Gedierte de Menſchen brengt. FRANCISCUS ALVAREZ, die in Ethiopie de Sprinkhanen gezien had, ſchryft (*b*). „ Ik heb Mannen, „ Vrouwen en Kinderen onder de Sprinkha„ nen als half doot zien zitten. Ik vroeg hen:

(*a*) PLINIUS noemt het *Stridorem Pennarum.*
(*b*) J. LUDOLFI *Hiſt. Æthiop.* Lib. II. p. 174.

„ hoe zit gy dus, als ter doot verwezen?
„ waerom ſlaet ge deze Dieren niet doot,
„ want al wat doot is zal geen ſchade doen?
„ Doch hy bekwam alleen dit Antwoort:
„ Wy zyn t'eenemael wanhopend, en kunnen
„ deze Plage niet verzetten, die God ons om
„ onze zonden toezent".

vs. 7, 8. *Als Helden*, of, volgens het Hoogduitſch; *als Reuzen zullen zy loopen, als Krygslieden zullen zy de Muuren beklimmen; en zy zullen daer henen trekken, een iegelyk in zyne Wegen, en zy zullen hunne Paden niet verdraeien; Ook zullen zy de een den anderen niet dringen; zy zullen daer henen trekken elk in zyne bane, al vielen zy op een Geweer, zy zouden niet verwont worden.* Door het loopen als Reuzen of als Helden wort de Schielykheit, waer mede Sprinkhanen eten, aengetoont, 't welk de voor verhaelde Berichten beveſtigen. Dewyl JOEL hen ook by Krygsvolk vergelykt, zoo zegt hy ook van hen, dat zy de Muuren beklimmen. Zy komen namelyk ook in de Steden, om hier ook de Boomen en alle Groente op te zoeken; waer van ook Voorbeelden zyn bygebracht. Hier op toont de Profeet aen dat zy de grootſte Orde in hunne Togten waernemen, dat ieder Sprinkhaen zyne eigen plaets houd, dat zy niet door malkander loopen. Dit had ook HIERONYMUS van de Sprinkhanen in het Joodſche Lant opgemerkt (§ 14). Eindelyk voegt 'er de Man Gods by: *Al vielen zy op een Geweer, zy zullen niet verwont worden.* Dit beteekent dat, wanneer men hen met Wapenen te keer gaet, zy dezelve niet ſchuwen zullen; maer door dezelve

heen

heen vliegen. Men heeft de gewoonte gehad van tegen dit Gedierte met Wapenen op te trekken (§ 65). PLINIUS ſchryft uitdrukkelyk, dat men in Syrie, waer toe ook het Joodſche Lant gerekent wort te behooren, het Krygsvolk tegen de Sprinkhanen afzont, Mogelyk heeft men ook dit Gebruik reets in de dagen van JOEL gehad.

vs. 9 *Zy zullen in de Stad omloopen*, of, volgens het Hoogduitſch; *omryden; zy zullen loopen op de Muuren, zy zullen klimmen in de Huizen; zy zullen door de Venſteren inkomen als een Dief.* Indien men, volgens de Hoogduitſche Overzetting, *omryden* behoud, komt het zeer wel overeen met de Gelykenis der Sprinkhanen by Ruiters. Maer in het Hebreeuwſch ſtaet *ſpringen*. Wyders beveſtigen HIERONYMUS en anderen, dat de Sprinkhanen in de Huizen en in de Kamers komen.

vs. 10, 11. *De Aerde is beroert voor deszelven Aengezigte, de Hemel beeft; de Zon en Maen worden zwart, en de Sterren trekken haren glans in. De* HEERE *verheft zyne Stemme, voor hun Heir henen;* of, volgens de Hoogduitſche Overzetting: *de* HEERE *laet zyn Donder voor zyn Heir henen gaen, want zyn Leger is zeer groot: want hy is magtig, doende zyn Woort, of zyn bevel uitvoerende; want de Dag des* HEEREN *is zeer groot en zeer vreeſlyk, wie zal hem verdragen?* Zoo moeilyk als deze laetſte Woorden voorkomen, zoo gemakkelyk worden zy, wanneer men zich uit onze Berichten erinnere, dat de Sprinkhanen met Wint en Storm overkomen (§ 59). Schoon het wel waer is,

dat zy door hunne groote Menigte de Zonne verduiſteren (§ 56). zoo verdonkeren zy echter de Maen en de Sterren niet. De Woorden *voor deszelven Aengezigte*, dat eenvoudig beteekent, *voor hem*, bewyzen genoeg, dat de Profeet iets wil te kennen geven, dat voor de Aenkomſt der Sprinkhanen zou gebeuren. Dit namelyk, dat de Aerde zou beroert worden of ſidderen en de Hemel beven; dat de Zon, de Maen en de Sterren in haer ſchynſel zouden weêrhouden worden, dat de Heer zynen Donder of zyne Stemme zou laten hooren. Dit is een Beſchryving van een zwaer Onweer. By het zelve beven de Woningen en zelfs ſchynt de Hemel, by het woeden der Winden, te bewegen. Dikke Wolken vliegen by dag voor de Zon heen, en benemen dezelve haren Glans en Licht; by nacht kan men noch de Maen, noch de Sterren zien. Men hoort den Donder en geloei der hevige Winden, die beide des HEEREN Stem genoemt worden. De Profeet zegt dan, dat 'er, voor de komſt der Sprinkhanen, een zwaer Onweer ontſtaen zou, waer op de Zwerm der Sprinkhanen zou naderen. Nu weten wy, uit onze aengehaelde Berichten, dat deze Dieren met zware Winden komen, die hen als op hunne Vleugelen dragen (§ 57, 58, 59). De Man Gods wil derhalven zeggen: Eer de Sprinkhanen aenkomen, zal 'er vooraf een ſchrikkelyk Onweer ontſtaen, ſterke Winden zullen 'er waeien, en wel uit het Ooſten, uit Arabie, daer de Sprinkhanen zyn. Deze Winden moeten vooraf hunnen weg naer onze Landen nemen, en dan zullen zy dit Onge-

gedierte medebrengen. Een zeer groot en magtig Volk van deze Dieren zal in uwe Lantpalen komen, die den wil van hunnen Schepper onder u zullen uitvoeren. Deze Tyt der Goddelyke Bezoeking zal ook zeer hard en verſchrikkelyk zyn. Ach! wie kan dezelve verdragen!

§. 17.

In de Profeetſyen van AMOS, *Hooftd.* VII. 1. ſtaet: *De Heere* HEERE *dede my aldus zien; en ziet hy formeerde Sprinkhanen, in het begin des opkomens van het Nagras.* In 't Hebreeuwſch vinden wy hier het Woort ARBEH niet, 't welk anders den gewoonen Sprinkhaen beduid.

§ 18.

NAHUM ſchryft in zyne Profeetſye, *Hooftd.* III. 15, 16, 17. van de Stad Ninive: *Het Vuur zal u aldaer verteeren; het Zwaert zal u uitroeien, het zal u afëten als de Kevers: vermeerdert u als Kevers, vermeerdert u als Sprinkhanen. Gy hebt meer Handelaers als 'er Sterren aen den Hemel zyn, de Kevers zullen invallen en daer van vliegen. Uwe gekroonde zyn als de Sprinkhanen, en uwe Krygs-Overſten als de groote Kevers, die zich in de heiningmuuren legeren in de koude der dagen: Wanneer de Zon opgaet, zoo vliegen zy weg, alzoo dat hare plaetſen onbekent is, waer zy gelegert zyn.* Eerſtelyk zegt de Profeet, dat Ninive binnen zyne Muuren door het Vuur, en het Zwaert zal overvallen worden, als door Sprinkhanen. In deze Ge-

Gelykenis ziet hy gedeeltelyk op de ſchielyke Aenkomſt dezer Dieren en gedeeltelyk op hunne verſchriklykheit, die beide hun in onze voorgaende Berichten worden toegeſchreven. Vervolgens zegt de Man Gods, dat de Groote Luiden in Ninive in zoo groote Menigte waren als de Sprinkhanen, ſchoon 'er echter zoo veel in een Zwerm zyn, als 'er Sterren aen den Hemel of Zant in de Zee gevonden worden (§ 56). Wil men ook het laetſte op de Sprinkhanen toepaſſen, dat zy zich namelyk in koude dagen aen de Heggen legeren, en wanneer de Zon weder te voorſchyn komt, van daer vliegen, dit ſtemt ook met onze Berichten overeen (§ 34.)

§ 19.

In de Apokryfe Boeken van het Oude Teſtament, vinden wy insgelyks, eenige malen van Sprinkhanen gemelt. In de Geſchiedenis van JUDITH, *Hooftd.* II. 11, wort van het uitgebreide Krygsheir van Holofernes gezegt, dat het *het Aengezigte des Lants of den Aerthodem bedekte als Sprinkhanen, en als het Zant der Aerde, dat men het Volk niet tellen kon, van wegen zyne Menigte.* In het Griekſch, der tzeventig Overzetters vinden wy het Woort AKRIS, waer door wy de eigenlyke Sprinkhanen verſtaen. Deze Gelykeniſſen komen overeen met het gene wy meermael wegens de ontelbare Menigte dezer Dieren, in onze vorige Verhalen gezien hebben (§ 56)

In

§ 20.

In het BOEK DER WYSHEIT, *Hooftd.* XVI. 9. wort getuigt; dat de Egyptenaren, *door de Sprinkhanen en Vliegen gedoot werden, zoo dat 'er geene genezing voor hunne Zielen gevonden wert.* Hier ſtaet ook het Woort AKRIS. Een van de Plagen der Egyptenaren wort hier tegens de Weldaet overgeſtelt, die God aen den Israëliten bewezen had, dat zy in de Woeſtyne door de Tanden der Slangen niet beſchadigt waren. Mogelyk wort hier op eene byzondere Plage, buiten de Tien bekende Plagen gezien; want wy weten alle de Plagen niet, die den Egyptenaren in andre tyden zyn overgekomen. Maer, indien hier op eene der Tien Plagen, welke den Egyptenaren voor den Uittogt der Israëliten overkwamen, gezien wort, zoo kunnen wy onder dezelven ook die Plage vinden, welke hier beſchreven wort. MOZES getuigt (*a*), dat 'er een zware vermenging van Ongedierte in het Paleis van Farao en in de Woningen van alle zyne Onderdanen en Bedienden kwam, *waer door het ganſche Lant verdorven wert.* Het kan derhalven wezen, dat 'er onder dit Ongedierte, vele Dieren geweeſt zyn, die de Menſchen beſchadigt hebben, zoo dat ze 'er van geſtorven zyn. De Sprinkhanen kwamen aldus in alle Huizen, en zy kunnen, dewyl zy, voor hunne groote Menigte, geen Voedſel genoeg aentroffen, 't welk door den Hagel te

(a) EXODUS, VIII. 24.

te voren reets verdorven was, by Hoopen, op de Menſchen zyn aengevallen en hen tot der doot toe gekwelt hebben (*a*):

§ 21.

JESUS SYRACH, *Hooftd.* XLIII. 19, ſchryft: *Hy verſpreid de Sneeuw, gelyk de Vogelen, die nederwaerts vliegen, en dezelve daelt af, gelyk de Sprinkhanen, die zich nederzetten op eenig Lant.* Men behoeft zich alleen de vorige Verhalen te erinneren om de overeenkomſt dezer Gelykeniſſe te vinden.

§ 22.

Wy komen tot de Schriftuurplaetſen in het Nieuwe Teſtament; waer in Tweemael van de Sprinkhanen geſproken wort, namelyk in het Begin en aen het Einde. MATTHEUS, *Hooftd.* III. 4. en MARKUS, *Hooftd.* 1. 6. verhalen, dat JOANNES DE DOOPER Sprinkhanen gegeten heeft. Vele Uitleggers hebben zich over deze Plaets meer bekommert, dan noodig was; om dat zy niet hebben kunnen gelooven, dat de Sprinkhanen eene eetbare Spyze waren, en hebben hierom liever een ander Woort willen kiezen, ſommigen een Krab

[(*b*) Deze Onderſtelling, om de waerheit van de dezen Text te beveſtigen, ſchynt wat ver gezogt; te meer dewyl alle voorgaende Berichten bewyzen dat de Sprinkhanen de Menſchen niet byten, ſchoon zy door hen vervolgt en als beſchadigt worden: in welke gevallen alle Dieren, die eenige beſchadigende Middelen hebben, gewoon zyn zich te weer te ſtellen.]

Krab, ſommigen een Peer, ſommigen de uiterſte Toppen of jonge Spruiten van de Boomen. Doch 't is onnoodig om hier van de Woorden der Evangeliſten af te wyken. In beider Verhalen, vint men het Griekſche Woort AKRIS, 't welk JOZEFUS en andere Griekſche Schryvers van dien tyt gebruiken om den Sprinkhaen te beteekenen. Wy weten ook, uit onze Narichten, dat de Sprinkhanen in Afrika en Azia eene bekende en geene onaengename Spyze zyn (§ 69). En zelfs in het Lantſchap, waer in zich JOANNES te dier tyt bevont, namelyk aen de Jordaen (*a*), by Bethabara (*b*), tegen over Jericho, heeft men Sprinkhanen. Dit betuigde de Jeruzalemſche Jood aen den Heere LUDOLF (§ 6). En de Arabier, van wien PETER KIRSTEN het Arabiſch leerde, had dezelve aen de Jordaen genoeg gezien en zelfs gegeten (*d*). Het is derhalven eene zekere Waerheit, dat Joannes de Dooper eigenlyke Sprinkhanen gegeten heeft. Ik moet ten dezen opzigte, noch een byzonder Gevoelen van den Heere THOMAS SHAW aenhalen. Deze ſchryft, in zyne Reizen (§ 8.): „ Dewyl de Sprink-
„ hanen, in het Beloofde Lant, gewoonlyk
„ op den zelfden tyt aenkomen, wanneer
„ zy in Barbarye gezien worden, zoo kan
„ men hier uit opmaken, in welken Tyt des
„ Jaers de Heilige Joannes zyn Ampt heeft
„ aengevangen." Deze Gewoonte kan echter niet

(*a*) MATTHEUS. III, 6.
(*b*) JOHANNES. I. 28.
(*c*) P. KIRSTEN, *Aenmerkingen over* MATTH. III. 4.

Hoogd,

niet klaer bewezen worden, veel eer weten wy, dat de Sprinkhanen, nu vroeger, dan later aen de Jordaen komen (§ 6): en dikwils blyven zy geheel weg, wanneer 'er weinig Ooſte Winden zyn (§ 58). Maer indien men al onderſtelde, dat zy alle Jaren op den zelfden Tyt aen de Jordaen kwamen, zou men echter hier uit het Begin van het Leeraer-Ampt van Joannes niet bepalen kunnen; dewyl noch Mattheus, noch Markus zeggen, dat hy de Sprinkhanen by den Aenvang van zyn Ampt gegeten heeft. Zy ſpreken veel eer in 't algemeen van zyn verblyf aen de Jordaen. Hoe lang Joannes hier geweeſt is, kan bezwaerlyk bepaelt worden; dit heeft ten minſten langer geduurt dan de Sprinkhanen gewoon zyn ergens op een Plaets te blyven. Hy heeft derhalven, als 'er by zyn Predik-Ampt Sprinkhanen uit Arabie aen de Jordaen kwamen, gelyk andere Luiden, deze Dieren tot zyne ſpyze overgehouden en bewaert (§ 69); of hy heeft ook andere Sprinkhanen, welke hy hier en daer aentrof, en die, in de vry warme Landen aen de Jordaen, van de Zwermen der Arabiſche Sprinkhanen waren overgebleven, tot zyne Spyze gekoren.

§ 23.

De laetſte Schriftuurplaets is ongetwyfelt de merkwaerdigſte en heeft tevens de meeſte duiſterheit, welke ontſtaet dat hier in niet van wezenlyke Sprinkhanen wort gehandelt, maer onder derzelver Zinnebeelt

van

van zekere Perſonen geſproken wort. Wy vinden deze Schriftuurplaets in het Boek der OPENBARINGE van JOANNES, *Hooftd.* IX. 1. en volgende. In derzelver Verklaring is myn oogmerk meer op het Zinnebeelt, de Sprinkhanen, dan op de beduide zaek te zien.

VS. 1, 2, 3. *En de Vyfde Engel heeft gebazuint, en ik zag eene Sterre gevallen uit den Hemel op de Aerde, en haer wert gegeven den Sleutel van den Put des Afgronts. En zy heeft den Put des Afgronts geopent, en daer is Rook opgegaen uit den Put, als Rook eens grooten Ovens; en de Zon en de Lucht is verduiſtert geworden, van den Rook des Puts. En uit den Rook kwamen Sprinkhanen op de Aerde.* Als hier gezegt wort dat de Sprinkhanen in Rook komen, zoo wort 'er mogelyk hier op gezien, dat zy by tyden in Damp, Regen en Nevel komen aenvliegen, gelyk wy voorhenen een Voorbeelt by Konſtantinopel gehad hebben. En als 'er gezegt wort, dat de Damp, waer in de Sprinkhanen waren, de Zon en de Lucht verduiſtert hebben, zoo wort hier mede op hunne groote Zwermen gedoelt (§ 56).

VS. 3, 4, 5, 6. *En hun wert magt gegeven, gelyk de Scorpioenen op der Aerde magt hebben. En hun wert gezegt; dat zy het Gras der Aerde niet zouden beſchadigen, noch eenige Groente, noch eenigen Boom, dan de Menſchen alleen, die het Zegel Gods aen hunne Voorhoofden niet hebben. En hun wert magt gegeven, niet dat zy ze zouden dooden; maer dat zy ze zouden pynigen, Vyf Maenden lang; en hunne pyniging was als de pyniging van een Scorpioen, wan-*

neer het een Menſch geſteken heeft. En in die dagen, zullen de Menſchen den doot zoeken, en zullen dien niet vinden; en de doot zal van hen vlieden. Voor Eerſt, wort hier op de ſchadelyke uitwerking der Sprinkhanen gezien, dat zy alle Groente verderven (§ 50), Doch tevens wort 'er gezegt, dat zy, die onder de Sprinkhanen worden afgebeelt, de Boomen en Gewasſen niet moeſten beſchadigen; maer wel de Menſchen. Door de Vyf Maenden, wort te kennen gegeven, dat de Sprinkhanen wanneer zy lang woeden, ontrent Vyf Maenden of den geheelen Zomer gewoon zyn te blyven.

vs. 7. *En de Gedaenten der Sprinkhanen waren de Paerden gelyk, die tot de Oorlogen bereid zyn; en op hunne Hoofden waren als Kroonen, die van Gout ſchenen, en hunne Aengezigten als Aengezigten van Menſchen.* Menigmael worden de Sprinkhanen by Paerden vergeleken, zoo wel by JOEL, als ook in onze Narichten (§ 48). Dikwils worden hun Kroonen toegeſchreven (§ 32), waer door of op hunne Hoornen, of hunne Kappen (§ 48), die men by eenen Koninklyken Hooftbant kan vergelyken, of ook op een byzondere Kleur van hun Voorhooft (§ 50) gezien wort. Deze Kleur wort by Gout vergeleken, dewyl in de Narichten aen de Sprinkhanen een Geele Kleur wort toegeſchreven. Eindelyk wort hun Aengezigt by het Aengezigt van een Menſch vergeleken, dewyl 'er tuſſchen beiden eenige Gelykenis zou kunnen gevonden worden. Of, men wil hier door te kennen geven, dat 'er door

door deze Sprinkhanen Menſchen moeten verſtaen worden.

vs. 8. *En zy hadden Hair als Hair der Vrouwen, en hunne Tanden waren als die der Leeuwen.* Mogelyk wort 'er door het Vrouwenhair op de beide lange en dunne Hoornen aen hun Hooft gezien; die zy menigmael ſterk achterwaerts buigen (§ 48.) De Leeuwentanden worden hun ook door JOEL toegeſchreven.

vs. 9. *Zy hadden Borſtwapenen als yzere Borſtwapenen; en 't Gedruiſch hunner Vleugelen was als 't Gedruiſch der Wagenen, wanneer vele Paerden naer den ſtryd loopen.* Hier wort op Twee Eigenſchappen der Sprinkhanen gezien. Zy hebben een harde Schil aen de Borſt, die by een Borſtwapen of Pantſer vergeleken wort (§ 48.), en met hunne Vleugelen maken zy veel Gedruiſch, gelyk wy eenige malen in onze Narichten gevonden hebben.

vs. 10. *En zy hadden Staerten den Scorpioenen gelyk, en daer waren Angels in hunne Staerten; en hunne Magt was den Menſchen te beſchadigen Vyf Maenden.* Eenige Sprinkhanen, die in Europa gezien zyn, hebben Staerten, die eveneens zyn als om hoog gaende Angels. En aldus kunnen ook eenige Sprinkhanen in Azie, alwaer JOANNES ſchreef, ten minſten op zekere tyden zulke Staerten gehad hebben. De Tyt van hun verblyf wort andermael aengetoont.

vs. 11. *En zy hadden over hen, tot eenen Koning, den Engel des Afgronts. Zyn Naem was in 't Hebreeuwſch Abaddon, en in 't Griekſch had hy den Naem Apollyon.* Alhoewel men hun ei-

genlyk geen Voorganger of Aenvoerder kan toeſchryven, doet JOANNES dit echter om hunne groote Orde, en hy ſchryft hun eenen Koning toe, om de Bevelen, die hun gegeven werden.

Breeder behoeven wy deze Schriftuurplaets tot het Oogmerk dezer Bladeren niet te beſchouwen. Ook zouden wy veel te ver uitweiden, indien wy, in plaets van met de Sprinkhanen, ons wilden bemoeien met de Perſonen, die 'er door beteekent worden. Men heeft in dezelven nu eens de Lutheranen, dan de Hervormden, dan de Papiſten en inzonderheit de Jezuiten trachten te vinden. Voorheen heeft men ze als een Zinnebeelt der Arriaenen beſchouwt, of ook wel de Kruisvaerten der Kriſtenen naer Jeruzalem in dezelve gevonden. Dan houd men ze voor eene Afbeelding van de Gothen, en hunnen Abaddon voor Alarik, den Koning en Aenvoerder dezer Volkeren. Naderhant zullen 'er mogelyk nieuwe Menſchen geboren worden, die de Tegenbeelden van dit Zinnebeelt zullen heeten. Alle deze Gevoelens kunnen niet verworpen of aengenomen worden, voor dat men bepaelt heeft, of men in de OPENBARING van JOANNES de Lotgevallen aller Eeuwen der Kriſten Kerke, of alleen de Geſchiedenisſen der Kriſtenen kort na de tyden van den Zaligmaker moet zoeken. Die het Eerſte ſtaende houden, veſtigen zich inzonderheit op de Gelykheit tusſchen de Zinnebeelden van JOANNES en eenig Lotgeval der Kerke; waer door zich menigmael, tot hunne verwarring, meer dan eenerlei de Lotgeval der

Ker-

Kerke voordoet, dat eenige overeenkomſt heeft met het Zinnebeelt van JOANNES. Door deze wyze van de OPENBARING van JOANNES te verklaren, worden de Openbaringen niet weinig vermenigvuldigt en onzeker. Maer die eenen anderen weg kiezen, gelyk GROTIUS, HAMMOND, LIGHTFOOT, KNOR VON ROSENROTH, VON DER HARDT en LAKEMACHER gedaen hebben, die de OPENBARING door de eerſte Lotgevallen der Kriſtenen onder de Joden verklaren, deze moeten nootwendig uit JOZEFUS en andere Verhalen een volkomene Hiſtorie der Joden in de Eerſte Eeuwe opmaken en ze met de Zinnebeelden van JOANNES overeenbrengen. Die deze manier van Uitlegging volgen, maken niet alleen eene Overeenkomſt van de Zinnebeelden, maer verlaten zich op de duidelyke Getuigenisſen der OPENBARING, daer JOANNES ſchryft, *Hooftd.* I. 1; dat hy *aentoonen zou de dingen die haeſt geſchieden moeten*; daer hem, *Hooftd.* I. 19. bevolen wort: *Schryf het gene gy gezien hebt, en het gene is en 't gene geſchieden zal na dezen*; daer men leeſt, *Hooftd.* IX. 12 *het een Wee is weg gegaen; ziet daer komen noch Twee Ween na dezen*; daer, *Hooftd.* XVII, 10, verkondigt wort: *Vyf Koningen zyn gevallen, en de een is, en de ander is noch niet gekomen*; daer met de Belofte beſloten wort, *Hooftd.* XXII. 20; *Ja ik kome haeſtelyk.* Blyft men by deze laetſte manier van Uitlegging, zoo zal de Gebeurtenis, die JOANNES onder het Zinnebeelt van Sprinkhanen heeft voorgeſtelt, ten tyde toen hy 'er van geſchreven heeft, reets voorgevallen zyn. Want hy voegt 'er terſtont by: *Een Wee*, namelyk

het Wee der Sprinkhanen, *is weggegaen* of *voorby*. Zien wy nu de Joodſche Geſchiedenisſen ten tyde van JOANNES in, zoo zullen wy eenige Bedriegers aentreffen, die zich nu voor Profeten en Wonderwerkers, nu voor Beſchermers der Joden tegen de Romeinen hebben uitgegeven. Wy vinden eenen THEUDAS, die zich met zynen ſamengeraepten Hoop Volks achter de Jordaen in Tweeën zou verdeelen en tegen Jeruzalem aentrekken. Het is waerſchynelyk dat JOANNES op dezen Verleider ziet. De Doode Zee kon, wegens derzelver merkelyke Laegte, ongemeene Diepte en haren Damp, wel een Rookenden Afgront genoemt worden. Ook kwamen, by deze Zee, de Arabiſche Sprinkhanen, over de Jordaen, in het Joodſche Lant (§ 78). Dewyl nu Theudas met zyne Benden, uit deze Lantſtreek, aentoog, vergelykt JOANNES dezelve by eenen Zwerm van Sprinkhanen. Ook kan het wel zyn, dat 'er juiſt te dier tyt Sprinkhanen aen de Jordaen geweeſt zyn, die aen JOANNES gelegenheit tot zyne Gelykenis gegeven hebben. De Menſchen, die het Zegel Gods niet aen hunne Voorhoofden hebben, zouden de Romeinen wel kunnen zyn, dewyl de Joden de *Tophillin*, als een Goddelyk Zegel aen hunne Voorhoofden droegen. Deze Romeinen werden door Theudas eenigen tyt bevochten, 't welk de Vyf Maenden zyn, in welke de Sprinkhanen de Menſchen pynigden. En wanneer JOANNES eindelyk van den Overſten der Sprinkhanen zegt, dat hy, in 't Hebreeuwſch *Abaddon* heet; zoo zou hy willen te kennen geven,

dat

dat in beide de Woorden THEUDAS en ABADDON, wanneer men de Hebreeuwſche Letters van ieder Naem tot Getalletters maekt, een gelyke Uitkomſt van Getallen, by Optelling, zou gevonden worden. Want de Joden hebben in dien tyt hunne Letters tot Getalletters gebruikt, en zoeken eene Gelykheit van beteekenis in de Woorden, die by Optelling een gelyk Getal uitmaken. Zy noemen deze Kunſt GEMATRIA; waer van in het Nieuwe Teſtament, zoo wel in den Brief aen de Galatiers, als ook in de Openbaring van JOANNES in het Getal 666, Sporen te vinden zyn. En zoo kan ook tuſchen THEUDAS en ABADDON een Overkomſt gevonden worden, wanneer men, naer de wyze der Joden, de Letters tot Getallen maekt. Men kan (*a*) deze ge-

[(*a*) De Heer RATHLEF heeft de Overeenkomſt der Getallen in de Namen van THEUDAS en ABADDON op de volgende wyze getracht aen te toonen; welke ik aen de Hebreeuwſche Taelkundigen hebbe willen mede deelen, dewyl my bericht wort, dat men ze zonder zyne manier van Spelding te zien, niet ligtelyk zou ontdekken. Hy ſchryft:

VOOR THEUDAS		VOOR ABADDON.	
ט	9	ה	5
ו	6	א	1
ר	4	ב	2
ם	60	ד	4
	79	י	10
		ו	6
		ב	50
		א	1
			79.

geheele Uitlegging niet verder dan voor een Gisſing aen de hant geven, wyl by naeuwer Onderzoek der Joodſche Geſchiedenisſen ten tyde van JOANNES iets zou kunnen gevonden worden, dat met het Verhael van JOANNES netter overeenſtemt. Ten minſten behoort men aen zulken, die dit gisſen, even zoo veel Gront toe te ſtaen, als zich ſommigen toeëigenen, die de Sprinkhanen in de latere Geſchiedenisſen der Kerke meenen te ontdekken.

Doch hier op wort aengemerkt dat hy, om de Tellinge goed te maken, Letters heeft moeten byvoegen en veranderen, die eene geheele Verandering in de Namen veroorzaken. Voor den Nederduitſchen Lezer zal genoeg zyn dat wy hem zeggen, dat 'er aldus in plaets van THEUDAS, *Teudas* en in plaets van ABADDON, *Habdiona* gelezen wort. Zy die 't Hebreeuwſch verſtaen behoeven de Namen ſlechts te lezen, om dit onderſcheid aenſtonts te ontdekken.

EINDE.

AENHANGSEL,

BEHELZENDE EENE

VERHANDELING

OVER DE

SPYZE DER ISRAËLITEN

IN DE

WOESTYNEN;

GEWOONLYK KWAKKELEN OVERGEZET.

AENHANGSEL,

BEHELZENDE EENE

VERHANDELING

OVER DE

SPYZE DER ISRAËLITEN

IN DE

WOESTYNE;

GEWONNEN KWAKKELEN OVERGEZET.

AENHANGSEL.

§ 1. WY lezen in de Heilige Schrift, dat God den Israëliten, op hunne Reize uit Egypten naer het Lant der Belofte, Tweemael eene byzondere Spyze toegeſchikt heeft. Dit geſchiedde voor de Eerſte mael op den Vyftienden Dag der Tweede Maent na hunnen Uittogt. MOZES verhaelt 'er het volgende van in zyn Tweede Boek, in het XVI. *Hooftdeel.* Toen zy van Elim gereiſt waren, „ kwam de ganſche Vergadering der Kinde„ ren Israëls in de Woeſtyne Sin, welke is „ tuſſchen Elim en tuſſchen Sinai; aen den „ Vyftienden Dag der Tweede Maent, na „ dat zy uit Egyptenlant uitgegaen waren. „ En de ganſche Vergadering der Kinderen „ Israëls murmureerde tegen Mozes en te„ gen Aäron in de Woeſtyne. En de Kin„ deren Israëls zeiden tot hen: Och! dat wy „ in Egyptenlant geſtorven waren door de „ hant des HEEREN, toen wy by de Vleeſch„ potten zaten, toen wy tot verzadinge Broot „ aten! Want gylieden hebt ons uitgeleid „ in deze Woeſtyne om deze ganſche Ge„ meente door den Honger te dooden. En „ de HEERE ſprak tot Mozes? Ik hebbe der „ Kinderen Israëls Murmureeringen gehoort, „ ſpreekt tot hen: Tuſſchen de Twee Avon„ den zult gy Vleeſch eten, en aen den Mor„ gen zult gy met Broot verzadigt worden. „ En aen den Avont kwamen 'er KWAKKE-

„ LEN

„ LEN op en bedekten het Leger. En aen den
„ Morgen lag de Dauw rontom het Leger."
Ten Tweeden male gaf God deze Spyze aen den Israëliten in de Woeſtyne Paran, op den Twintigſten Dag der Tweede Maent na hunnen Uittogt. Mozes beſchryft deze Spyze, in het XI. *Hooftdeel* van zyn Vierde Boek aldus. „ Het gemeene Volk, dat in 't midden
„ van hen was, wert met luſt bevangen;
„ daerom zoo weenden ook de Kinderen Isra-
„ ëls wederom, en zeiden: Wie zal ons
„ Vleeſch te eten geven? Wy gedenken der
„ Viſchen, die wy in Egypten om niet a-
„ ten, der Komkommeren, der Pompoenen,
„ des Looks, der Ajuinen en des Knoflooks
„ . . . Mozes zeide tot den HEERE . . . . .
„ Van waer zoude ik het Vleeſch hebben,
„ om aen al dit Volk te geven? Want zy
„ weenen tegen my, zeggende': Geef ons
„ Vleeſch dat wy eten . . . . En de HEERE
„ zeide tot MOZES; . . tot het Volk zult gy
„ zeggen: Heiligt u tegen Morgen, en gy
„ zult Vleeſch eten: Want gy hebt voor de
„ ooren des HEEREN geweent, zeggende;
„ Wie zal ons Vleeſch te eten geven, want
„ het ging ons wel in Egypten? daerom zal
„ de HEERE u Vleeſch geven, en gy zult
„ eten. Gy zult niet eenen dag, noch Twee
„ dagen eten, noch Vyf dagen, noch Tien
„ dagen, noch Twintig dagen: tot eene ge-
„ heele Maent toe, tot dat het ten uwen neu-
„ ze uitga, en u tot eene walginge zy . . .
„ En MOZES zeide: Zeshondertduizent te voe-
„ te is dit Volk, in wiens midden ik ben;
„ en gy hebt gezegt, ik zal hun Vleeſch

„ ge-

„ geven, en zy zullen een geheele Maent
„ eten. Zullen dan voor hun Schapen en
„ Runderen geſlacht worden, dat voor hun
„ genoeg zy? Zullen alle de Viſſchen der Zee
„ voor hun verzamelt worden, dat voor hun
„ genoeg zy? . . . . Toen voer een Wint
„ uit van den HEERE, en raepte KWAKKELEN
„ van de Zee, en ſtroide ze by het Leger,
„ ontrent eene Dagreize herwaert en ontrent
„ eene Dagreize derwaert rontom het Leger,
„ en waren ontrent twee Ellen boven de
„ Aerde. Toen maekte zich 't Volk op,
„ dien zelven geheelen dag, en dien gan-
„ ſchen nacht, en den ganſchen ande-
„ ren dag, en verzamelden de KWAKKE-
„ LEN, en die minſt had, hadde Tien Homer
„ verzamelt, en ſpreidden ze voor hen van
„ malkander rontom het Leger. Dat Vleeſch
„ was noch tuſſchen hunnen Tanden, eer het
„ gekaeuwt was, zoo ontſtak den Toren des
„ HEEREN tegen het Volk, en de HEERE
„ ſloeg het Volk met een groote Plage. Daer-
„ om heet men den Naem derzelver Plaetſe
„ Kibroth Taaba, want daer begroeven ze
„ het Volk, dat beluſt was geweeſt". Na-
derhant wort 'er in de Heilige Schrift noch
Driemael van deze Spyze geſproken en wel in
de Pſalmen. In den LXXVIII. Pſalm, 26-29.
„ Hy dreef den Ooſten Wint voort in den
„ Hemel, en voerde den Zuiden Wint aen,
„ door zyne Sterkte; en regende op hen
„ Vleeſch als Stof, en gevleugelt Gevogelte
„ als Zant der Zee; en deed het vallen in 't
„ midden zyns Legers, rontom zyne Woning-
„ gen. Toen aten zy en werden zeer zad".

In

In deze Schriftuurplaets wort deze Spys in 't algemeen Vleeſch en Gevogelte; doch met geenen byzonderen Naem genoemt. Maer in eenen anderen, namelyk den CV Pſalm, vs. 40, wort het zelfde Woort, als by MOZES gebruikt: Want hier ſtaet: „ Zy baden en hy „ deed KWAKKELEN komen ". In den volgenden CVI. Pſalm, vs. 14, wort wederom, hoewel in 't algemeen, van deze Spyze geſproken: „ Maer zy werden beluſt met luſt in de „ Woeſtyne, en verzochten God in de Wil„ derniſſe. Toen gaf hy hun hunne begeer„ te, maer hy zont aen hunne ziele eene ma„ gerheit".

§, 2. Wy zullen ons in de Verhandeling over deze Schriftuurplaetſen alleen bezig houden met het Hebreeuwſche Woort, 't welk doorgaens KWAKKELEN wort overgezet. In den Gronttael wort dit Dier SELAV of in het Meervoudig Getal SELAVIM genoemt, welken naem wy in ons Onderzoek zullen behouden. In de alleroutſte tyden, waer in men zou denken het zekerſte beſcheid ten aenzien der beteekenis van dit Woort te zullen vinden, ontmoeten ons vele Duiſterheden. De Kaldeeuſche Overzettingen van de Boeken van MOZES zyn wel de outſte Uitleggingen over dezelven. Wy vinden in het Werk van Rabbi ONKELOS, dat hy het Woort SELAV heeft behouden; doch Rabbi JONATHAN heeft het door FAIZANTEN overgezet. In de vroegſte Griekſche Overzetting der Boeken van MOZES, die zekerlyk zeer out is, vinden wy het Hebreeuwſche Woort SELAV

door

door het Griekſche ORTYGOMETRA overgezet: gelyk wy ook dit Woort Tweemael in het BOEK DER WYSHEIT (*a*) aentreffen. Ontrent de tyden van den Zaligmaker hebben wy FILO en JOZEFUS, die van den SELAV ſpreken. FILO behoud, in het Leven van MOZES, het Woort der Griekſche Overzetting, ORTYGOMETRA, doch JOZEFUS gebruikt een ander, te weten het Woort ORTYX, (*b*) 't welk een KWAKKEL beteekent. Komen wy vervolgens tot latere tyden, daer zien wy dat de een dezen en een ander genen dezer Voorgangeren volgt. Zelfs in den Alkoran, daer deze Geſchiedenis verhaelt wort, behoud Mahomet het Woor SELAV (*c*), en de Perziſche Overzetter van den Alkoran zegt, dat het de Vogel KARK is (*d*). Rabbi DAVID KIMCHI en andere Joden zeggen in 't algemeen, dat het een Vleeſchige en vette Vogel was. Deze verſchillende Uitdrukkingen leeren ons Twee Zaken. Eerſtelyk toonen zy ons aen dat men reets in de tyden der Eerſte Overzettingen van MOZES niet meer geweten heeft wat een SELAV eigenlyk was; want indien het een bekent Woort geweeſt ware, men zou het op zulk eene verſchillende wyze niet overgezet hebben. Ten Anderen, zien wy 'er uit, dat wy, die noch zoo veel verder afzyn van de tyden van MOZES, noch veel minder met volkomene zekerheit kunnen nagaen, welke eene Spyze de

SE-

(*a*) BOEK DER WYSH. H. XVI. 2. H. XIX. 12.
(*b*) F. JOZEFUS *Outheden.* B. III. H. 1.
(*c*) Cap. II.
(*d*) J. LUDOLFI *Hiſt. Æthiop. in Commentario* p. 192.

SELAVEN geweeſt zyn. Aldus is 't ook gelegen met vele Woorden in de outſte Schriften des Ouden Testaments, voornamelyk, die zekere Dieren, Steenen, Boomen en Kleedingen beteekenen.

§ 3. Onder de Nieuwe Uitleggers vinden wy Tweederlei Gevoelens. Van een der zelven is de Geleerde BOCHART (*a*) een groot Voorſtander, die JOZEFUS volgt, en de SELAVEN door KWAKKELEN (*b*) overzet. Aen den anderen kant wil de vermaerde LUDOLF, dat men de SELAVEN voor Ooſterſche SPRINKHANEN te houden hebbe. Deze laetſte Uitlegging heeft my eigenlyk aenleiding gegeven om, aen het einde dezer Bladeren, van de SELAVEN te handelen. Ik zal de gedachten van beide deze Geleerde Mannen ter nederſtellen en tevens derzelver gewigt en zwakheit aentoonen. Het Gevoelen van BOCHART is het outſte, naerdien hy JOZEFUS volgt, en dezes Meening poogt ſtaende te houden. Hy gevoelt 'er het volgende van. God heeft uit de Lantſtreek aen het Arabiſche Meer of de Roode Zee, by welke zich vele Vogelen en onder anderen ook Kwakkelen onthouden, door een hevigen Wint een groote Menigte dezer Dieren gevoert ter plaetſe daer zich de Israëliten onthielden namelyk in de Lantſtreek aen den Vloed RHINOKOLURA, werwaerts deze Vogelen dikwils

(*a*) *In Hierozoico.*

[(*b*) Het zal mogelyk niet ondienſtig zyn hier aen te teekenen, dat een KWAKKEL, het zelfde Dier is, dat by anderen een KWARTEL of een WAGTEL geheeten wort, welk laetſte Woort met het Hoogduitſche Woort overeenkomt.]

wils by geheele Hoopen aenkomen. Deze Kwakkelen waren, na hunnen langen Togt, vermoeit geworden, en in het Leger der Israëliten wyd en zyd, by Hoopen van Twee Ellen hoog, nedergevallen. Hier had men ze aengegrepen, en buiten het Leger in groote Menigte opgeraept, om ze tot Spyze te gebruiken. Dit is ten naeſtenby de korte Inhout van 't Gevoelen van BOCHART, 't welk deze Geleerde Man met kracht poogt te bewyzen. Dit doet hy niet uit het Woort SELAV zelve; maer JOZEFUS en de meeſte Uitleggers der Heilige Schrift zyn zyne Leidsluiden. Om zyn Bewys te ſtaven, heeft hy ongetwyfelt, gelyk ook ieder Onderzoeker der Heilige Schriften billyk behoort te doen, nagezocht, of ook in de ongewyde Schriften de Gevallen bekrachtigt worden, die in de Gewyde Bladeren worden voorgedragen. Hy zal dan gedacht hebben, de Iſraëliten zworven tuſſchen Egypten en het Beloofde Lant: worden in deze Lantſtreken ook Zwermen van Kwakkelen aengetroffen? JOZEFUS nu getuigt (*a*), dat deze Vogels aen de Arabiſche Golf met groote Heiren gevonden worden. Ook leeſt men by DIODORUS SICULUS (*b*), dat de Kwakkelen in groote Hoopen van deze Zee aen den Vloed RHINOKOLURA komen, en hier menigvuldig tot Spyze gebruikt worden. Hier uit heeft de Heer BOCHART derhalven beſloten, dat de Kwakkelen zekerlyk de SELAVEN moeſten zyn, waer van

(*a*) JOZEFUS *Outhed.* B. III. H. 1.
(*b*) DIOD. SICUL. Lib. I.

van Mozes ſpreekt, en welke God den Iſraëliten tot Spyze gegeven heeft. Hier in beſtaet de kracht van 't Bewys van den Heere Bochart. Het overige, 't welk hy hier byvoegt, dient ſlechts om dit Bewys op te ſieren, of in zaken, die 'er niet toe behooren.

§ 4. Deze Redenen gaen, gelyk de Heer Saurin wel aenmerkt (*a*), niet verder dan dat ze ten naeſten by eene Betooging zyn. Ook doen zich by dezelve de volgende Zwarigheden op.

1. Waerom wykt de Geleerde Bochart van het Woort Selav af, om zich als enkel te bemoeien met de Overzetting van Jozefus, terwyl de Selaven in die tyden alreets niet meer bekent waren? Mogelyk had hy door zyne Taelkunde de Selaven in andere Talen kunnen ontdekken.

2. Indien de Kwakkelen in de Ooſterſche Landen zoo bekent waren, dan moeſten ook de Benamingen, die men aen dezelven gaf, bekent geweeſt zyn. Of heeft men ze mogelyk in de tyden van Mozes anders genoemt dan naderhant? Of indien zy altyt eenerlei Namen gevoert hebben, dan behoort men te zeggen, waerom men onder de Namen, die hun door de Ooſterlingen gegeven worden, het Woort Selav niet aentreft.

3. Volgens de Uitlegging van Bochart, moeten de Kwakkelen ten tyde van Mozes Selaven geheeten hebben. Dewyl zy nu

zoo

(*a*) Saurin *Diſcours Hiſtoriq. & Critiq.* T. I.

zoo dikwils aen den Vloed RHINOKOLURA, aen de Grenzen van het Beloofde Lant komen, hoe komt het dan dat men hier te Lande het Woort SELAV nergens heeft behouden? Of hoe heeft het zoo onbekent kunnen worden, dat men reets voor de tyden van den Zaligmaker oneens geweeſt is, hoe het overgezet moeſt worden?

4. MOZES ſpreekt in 't algemeen van den Wint, en in de Pſalmen wort uitdrukkelyk geſproken van den Zuid Ooſten Wint, die de SELAVEN aen de Iſraëliten heeft toegevoert. Indien men nu de Kaert van Azie voor zich neemt zal men kunnen ontdekken, of 'er met den Zuid-Ooſten Wint Kwakkelen kunnen komen van de Arabiſche Golf naer den Vloed RHINOKOLURA.

5. Indien men al een Voorbeelt had, dat de Kwakkelen by groote Zwermen trekken, zoo zal men echter noch niet kunnen aentoonen, dat zy in zulk een groote Menigte by malkander geweeſt zyn, om een Heir van Zesmaelhondertduizent Menſchen, Vier Weken lang, tot Spyze te kunnen dienen.

6. De Geleerde LUDOLF maekt noch meer andere Tegenwerpingen, of liever hy toont aen, dat de Beſchryving, welke MOZES van de SELAVEN maekt, weinig overeenkomſt heeft met de Kwakkelen; maer zeer wel kan toegepaſt worden op de Sprinkhanen.

§ 5. Het Gevoelen van LUDOLF beſtaet hier in. God heeft met eenen hevigen Wint uit Arabie een ongemeen groot Heir Sprink-

hanen aen den Iſraëliten toegevoert. Deze Sprinkhanen waren zoo menigvuldig, dat zy in het gantſche wyd uitgeſtrekte Leger van Zesmael hondert duizent Iſraëliten, Twee Ellen hoog, zyn nedergevallen. Alle de Iſraëliten, klein en groot, hadden toegegrepen, de Sprinkhanen opgevangen, hun de Koppen en Vleugels afgetrokken, en in groote Hoopen by malkander geworpen, en ze naderhant in de Zon gedroogt, waer na zy aen 't geheele Leger eenigen tyt tot Spyze konden verſtrekken. Laet ons nu, na het voorſtellen der gedachten van LUDOLF, zien; hoe hy tot dezelve gekomen is enhoehy ze beveſtigt heeft. Hy heeft het Woort SELAV, even als BOCHART, onaengeroert gelaten. Veel eer is PORPHYRIUS (*a*), gelyk hy zelf bekent, zyn eerſte Wegwyzer geweeſt. By dezen las hy dat een nootlydend Krygsheir in Afrika, een Zwerm Sprinkhanen heeft aengetroffen, welke hun tot Spyze hadden gedient. Hier uit beſloot hy, dat God ook aen de Iſraëliten, die om Vleeſch morden, Sprinkhanen kon toegezonden hebben. Om deze zyne Giffing te beveſtigen, zal hy gezogt hebben, of in de Lantſtreken, waer in de Iſraëliten zich toen ophielden, geene Sprinkhanen plagten te komen. Ook vont hy by Oude en latere Schryvers, dat deze Dieren geſtadig in Arabie worden aengetroffen. Hy vont dat zy dikwils in Egypten en dikwils in 't Joodſche Lant komen. Zoo dat hy mogt onderſtellen dat

(*a*) PORPHYRIUS de *Abſtinentia Carnis* Lib. I. c. 55.

dat zy ook in de Woeſtyne tuſſchen de Grenzen van beide deze Landen konden gevonden worden. Hy vont daerenboven dat zy door den Wint van de eene Plaets naer de andere gevoert worden; dat zy in dikke Wolken aenkomen, en ter hoogte van een Elle op de Aerde vallen; ook wiſt hy dat men ze kon droogen en eten. Uit dit alles ſtelde hy vaſt dat de SELAVEN zekerlyk Sprinkhanen moeſten wezen.

§ 6. De bekende Verzamelaer van velerlei Gevoelens, de Heer SAURIN (*a*), meent dat dit Gevoelen zoo wel gegront is, dat men het bezwaerlyk kan tegenſpreken. Wy zullen echter terſtont zien, dat men tegen het zelve veel meer kan inbrengen dan tegen dat van BOCHART. Deze zyn myne Tegenwerpingen.

1. Waerom verlaet met het Onderzoek van het Woort SELAV, en waerom begint men met de Stelling van PORPHYRIUS?

2. Indien de Sprinkhanen de SELAVEN en zoo menigvuldig in het Beloofde Lant geweeſt zyn, hoe komt het dan dat het Woort SELAV onder de Inwoners verloren is? Het kan geene zeldzame Soort derzelven geweeſt zyn, dewyl 'er zoo vele waren, dat zy voor een wyd uitgeſtrekt Heir tot Spyze dienen konden.

3, Is de Menigte dezer Soort van Sprinkhanen zoo groot, zoo moeſt hun Naem in de

(*a*) J. SAURIN als boven.

de Tael der Ooſterſche Volken SELAV zyn, doch dit Woort vint men by hen niet.

4. Indien de SELAVEN Sprinkhanen waren, die ter Hoogte van een Elle nedervielen, en zich zonder moeite lieten oprapen, zoo hadden de Iſraëliten geen Twee dagen en eenen Nacht noodig om ze by malkander te verzamelen.

5. MOZES ſpreekt in zyne Schriften verſcheide mael van de Sprinkhanen; doch noemt ze nergens SELAV, maer wel ARBEH. Derhalven moet het Woort SELAV iets anders beteekenen.

6. God vergunt de ARBEH aen den Iſraëliten tot Spyze. En indien de Drie andere Dieren, welke te gelyk met die Vergunning genoemt worden, Soorten van Sprinkhanen geweeſt zyn; zoo beſluiten wy hier uit, dat God de Vier voornaemſte en menigvuldigſte ſoorten van eetbare Sprinkhanen zal genoemt hebben. Dewyl nu de Sprinkhanen, die aen het geheele groote Heirleger der Iſraëliten een geheele Maent tot Spyze zouden gedient hebben, een voorname en talryke Soort van eetbare Sprinkhanen zyn moet; kan ik geen reden vinden, waerom God de SELAVEN mede niet onder de eetbare Sprinkhanen heeft laten ſtellen.

7. God zou wezenlyk den Iſraëliten door het zenden der Sprinkhanen aen den eenen kant een groote Weldaet bewezen hebben: Maer in anderen opzigte zouden zy voor hun de grootſte Plage geweeſt zyn. Want zy hadden hun Vee uit Egypten medegenomen, zy offerden in de Woeſtyne, waer toe zy allerhande

hande Dieren gebruikten. Mozes ſpreekt in zyne reden tot God van de Kudden der Iſraëliten, en zegt dat zy wel groot waren, maer niet konden toereiken om een Volk van Zeshondert-duizent Zielen te verzadigen. Mozes was hierom genootzaekt het Volk door zulke Lantſtreken henen te voeren, daer Gras en Voeder voor de Kudden te vinden was. Zou God dan niet, indien de Selaven Sprinkhanen geweeſt waren, die al het Gras opëten, den Menſchen hun Voedſel gegeven en het Vee zyn Voedſel onttrokken hebben?

§ 7. Deze Twyfelingen, welke men tegen de waerſchynlykſte Beteekeniſſen van de Selaven kan opwerpen, hebben my bewogen, om verder na te denken, of men aen dit Woort niet nader kan komen, en of men niet eene waerſchynelyke Giſſing wegens dezelve zou kunnen voordragen. Want dat men ontrent het uitleggen van dit Woort tot eene volkomene zekerheit zou kunnen geraken, moet men mogelyk als een vergeefſche Onderneming van de Uitleggers der Heilige Schrift aenmerken. Ik zal, gelyk Bochart en Ludolf, geene Gevoelens van anderen navolgen. Ik zal zelfs beginnen met het Woort Selav en daer ontrent de leiding volgen, waer my dit henen voert. Ik zal het zekere van het waerſchynelyke en 't gene maer Giſſing is, wel onderſcheiden. Voor Eerſt dan zal ik bybrengen wat zeker is.

1. Door de Selaven wort een Spys ver-

ſtaen, die uit Vleeſch beſtaet. Want de Iſraëliten begeerden Vleeſch. God beloofde hun Vleeſch. En zy aten de SELAVEN als Vleeſch.

2. De SELAVEN zyn een Soort van Vogelen. Want in de Pſalmen worden zy uitdrukkelyk Vogelen genaemt. In alle de Outſte Overzettingen, die het Woort SELAV zelve niet behouden hebben, heeft men het door een Woort overgezet, dat een Vogel beteekent.

3. De SELAVEN zyn Vogelen, die in de Lantſtreek, daer de Iſraëliten waren, hun Vaderlant niet hadden. Want God voerde dezelve uit een afgelegen Lant met den Wint naer hun Leger. Derhalven moeten de SELAVEN zekere omzwervende Vogelen zyn.

4. De SELAVEN zyn Vogelen, die zich zeer dicht by malkander houden, en in wyd uitgebreide Zwermen van de eene Plaets naer de andere trekken. Want zy ſtrekten aen Zeshondertduizent Menſchen, Vier Weken lang, tot Spyze. Dewyl nu dergelyke talryke Vogelzwermen aen eene Plaets het gevondene Voedſel ras verteeren moeten, zoo trekken zy naer een nieuwen Oort en zoeken nieuwe Spyze.

§ 8. Deze Vier Kenteekenen verpligten ons, om in Azie, daer de SELAVEN by de Iſraëliten kwamen, na te ſporen of men aldaer Vogelen aentreft, die in groote Zwermen om her trekken, en hun Voedſel volgen; en vervolgens moeten wy in de Oude Aziatiſche Talen omzien of wy onder de Benamin-

namingen der Vogelen, die in groote Heiren omzwerven, geen Benaming vinden, die eenige Gelykheit met het Woort SELAV heeft. Wy zullen Eerſtelyk de Vogelen, die in Azie met groote Heiren omzwerven, opzoeken. Voor Eerſt komen hier de Kwakkelen voor, die van de Arabiſche Golf in vele Lantſtreken van Azie in groote Zwermen rontom vliegen. Maer de Kwakkelen kunnen hier geen plaets hebben, gelyk ik reets heb aengetoont. (§ 4.) Derhalven moeten wy naer andere Vogelen vorſchen. Ten dien einde hebbe ik de Natuurlyke Hiſtorie van PLINIUS nagezien, of ik hier mogelyk eenig Bericht van dergelyken Trekvogel mogt vinden; ook vont ik hier 't gene ik zocht. Want hy ſchryft (*a*): „ SELEUKIDEN zyn Vogelen, „ die men by den Berg Kaſius, door Gebeden „ van Jupiter gewoon was af te ſmeken, als de „ Sprinkhanen de Veltvruchten willen vernie„ len. Het is onbekent van waer ze komen, of „ waer ze henen gaen, naerdien zy noit ko„ men, dan wanneer men ze noodig heeft". Men zal zeer lichtelyk toeſtaen, dat de SELEUKIDEN Vogels moeten zyn, die niet geſtadig by den Berg Kaſius gevonden worden, maer hier als door de Sprinkhanen worden heen getrokken, om dat zy ze gaerne eten. Men ziet tevens, dat zy in zeer groote Hoopen

(*a*) PLINII *Hiſt. Nat.* Lib. X. c. 27, *Seleucides Aves vocantur, quarum adventum ab Jove precibus impetrant Caſii Montis incolæ, fruges eorum Locuſtis vaſtantibus. Nec unde veniant, quove abeant, compertum, nunquam conſpectis, niſi cum præſidio earum indigetur.*

pen derwaerts komen, dewyl men ze hier voor het beſte Hulpmiddel tegen de Sprinkhanen aenmerkt. En hierom wort 'er ook gezegt, dat zy nimmer aen den Berg Kaſius komen, dan wanneer men ze van nooden heeft, of als 'er Sprinkhanen zyn, welke zy navolgen. Wat het Gebed aen Jupiter aenbelangt, hier uit leert men dat hier de Berg Kaſius aen de Grenzen van Egypten gemeent wort, daer Jupiter eenen Tempel had Ook kan het wel zyn, dat de Luiden, die aen dezen Berg woonden, by hunnen God hulpe tegen de Plagen der Sprinkhanen gezocht hebben, en dewyl zy zagen dat 'er Vogelen tot hen kwamen, die de Sprinkhanen opaten, zoo kan het zyn, dat zy hun Gebed ſteets weder herhaelt hebben; zoo dikwils als zy van deze Dieren werden aengevallen. Het ander Voorbeelt vinde ik in de Reizen van J. B. Tavernier. Hier leeſt men (*a*): „ Wanneer het „ Koren aen de Grenzen van Medie en Ar-

„ menie

(*a*) J. B. Tavernier T. I. Livr. IV. Ch. 3. „ Quand les Bleds commencent à croitre en les Quar„ tiers la (ſur les Frontières des Medes & de l'Arme„ nie) c'eſt une choſe prodigieuſe que de voir la quan„ tité de Sauterelles, dont tous les champs ſont cou„ verts. Les Armeniens n'ont point d'autre invention „ pour ſe defaire de cette Inſecte, que d'aller en pro„ ceſſion autour des champs en les arroſant d'une eau, „ qu'ils ont ſoin de garder dans leurs maiſons! Car cet „ eau vient de bien loin... Ces proceſſions & cet arro„ ſement d'eau durent trois ou quatre jours, après quoi „ on voit venir à grandes troupes les oiſéaux, qui reſ„ ſemblent à nos Merles; & ſoit qu'ils mangent ces „ Sauterelles, on qu'ils les chaſſent, en deux ou trois „ jours la campagne en eſt delivré".

„ menie begint te waſſen, kan men zonder
„ Verwondering niet aenzien, hoe vele
„ Sprinkhanen op alle de Velden leggen.
„ De Armeniers weten geen ander Middel,
„ om zich deze Dieren kwyt te maken, dan
„ dat zy in Proceſſien rontom hunne Velden
„ gaen; en dezelve met een Water beſpren-
„ gen, 't welk zy in hunne Huizen zorgvul-
„ dig bewaren. Want dit water komt van
„ zeer ver... Deze Proceſſien en Beſpren-
„ gingen duren Drie of Vier Dagen; waer
„ na men groote Zwermen Vogelen, den
„ Meerlen gelyk, ziet aenkomen, die of de
„ Sprinkhanen opeten of wegjagen; ten min-
„ ſten de Velden zyn in Twee of Drie Da-
„ gen van de Sprinkhanen bevryd." Met de Proceſſien en in Beſprengingen bemoeien wy ons niet, en beſchouwen alleen dat gene, 't welk tot ons oogmerk dient; namelyk dat 'er ook in Medie en Armenie zekere Vogels in groote Zwermen aenkomen, die de Sprinkhanen derwaerts navolgen. De Karmeliet ANGELUS VAN SINT JOZEF geeft ons het Derde Voorbeelt. Hy ſchryft van Perſie, daer hy eenige Jaren geweeſt is, het volgende (*a*): „ Tuſſchen Sciraz en I-
„ ſpahan is een Bron, welker Water de SE-
„ LEUKI-

(*b*) In *Gazophylacio Linguæ Perſarum.* p. 201. „ Fons
„ eſt inter Sciraz & Iſpahan, cujus aquam quocunque
„ tranſlatam aves Seleucidæ ſequuntur, qua per agros
„ aſperſa fulguris inſtar irruunt aves in Locuſtas eaſ-
„ que mactant & extirpant. Hinc Fonti nomen AB
„ MURGON, i. e. aqua avium: Avibus vero ADZR
„ MELAGH, i. e. exitium ſeu ruina Locuſtæ".

„ LEUKIDEN in groote Menigte (*a*) navol-
„ gen, men brenge het werwaerts men wil.
„ Wanneer men dit Water op de Velden
„ ſprengt, waer op een Zwerm Sprinkhanen
„ zit, zoo ſchieten zy, als een Pyl uit een Boog,
„ op deze Dieren, en dooden ze. Hierom noemt
„ men deze Bron AB MURGON, of het Vo-
„ GELWATER, en de Vogel wort ASER ME-
„ LAH genoemt, of de SPRINKHANENWOR-
„ GER.". Dit beſprengen is een onverſchil-
lige zaek. En wanneer de Karmeliet deze Vogelen SELEUKIDEN noemt, ziet hy op het Verhael van PLINIUS, en niet op den Naem die de Perſianen dezen Vogelen geven. Wy moeten 'er eigenlyk uit opmerken dat 'er groote Zwermen van Vogelen in Perſie den Sprinkhanen natrekken, om aldus hun Aes en Voedſel te vinden.

§ 9. Deze Drie Getuigeniſſen bewyzen, dat in Azie, gelyk by Egypten, in Perſie, en by Armenie zekere Vogels in groote Hoopen gevonden worden, die de Sprinkhanen, by welke zy leven, achter natrekken, en derhalven nu aen den eenen dan aen den anderen Oort, naer mate van den Trek der Sprinkhanen, aengetroffen worden. En tot dus verre komen de SELAVEN met deze Trekvogelen overeen. Want dat deze Dieren de Sprinkhanen navolgen, hindert ons in deze Beſchouwing niet, gelyk wy terſtont zien zullen. Nu moeten wy naer den Naem zoeken, dien men

(*a*) De Karmeliet zegt in zyn Franſche Overzetting: *Une infinité de petites Macroules.*

men deze omzwervende Vogelen in Azie gegeven heeft, of wy 'er mogelyk een aentreffen, die eenige Overeenkomſt met het Woort SELAVEN heeft. Hoe de Armeniers hen noemen wort by TAVERNIER niet gemelt. De Perſianen geven hun geenen byzonderen Naem, maer noemen ze, volgens het werk, dat zy doen, SPRINKHANENWORGER. PLINIUS noemt deze Vogelen SELEUKIDEN. Nu komt in bedenken of dit Woort eenige Overeenkomſt heeft met dat van SELAV of SELAVIM. In het naſporen van de Overeenkomſten der Woorden, moet men de Letteren niet tellen, noch op de Uitgangen aen derzelver Einde zien; maer op eenige der voornaemſte Medeklinkers letten. MOZES ſchreef Hebreeuwſch, en drukte derhalven den Naem van den Vogel, die den Iſraëliten in de Woeſtyne aengevoert wert, volgens den korten Hebreeuwſchen Tongval uit. Hy noemde ze SELAV en SELAVIM. Daer tegen geeft PLINIUS den Trekvogelen, die aen den Berg Kaſius komen een Griekſchen Naem (*a*). De Grieken nu maekten langer Uitgangen aen hunne Woorden dan de Hebreeuwen, en voegden 'er dikwils een Medeklinker by. Voor het overige komen beide deze Woorden ten naeſten by in klank overeen: SELEUKIDEN en SELAVEN of SELAIVEN; want de Kaldeeuwen zeggen in plaets van SELAV, SELAIV (*b*).

§ 10. Nu

(*c*) Σελευκις. Een SELEUKIS.

(*a*) Volgens eene Giſſing aen den Vertaler medegedeelt, zou men kunnen denken dat de Oorſpronkelyke Lezing

§ 10. Nu valt de Vraeg of men de SELEUKIDEN in die Lantſtreek kan plaetſen, daer de Iſraëliten Tweemael SELAVEN gegeten hebben. Dit geſchiedde voor de Eerſte maal by Elim, tuſſchen welke Plaets en den Berg Kaſius het kleine Sirbaniſch Meer lag. Dit geſchiedde aldus in de Nabuurſchap van dien Berg, naer welke de SELEUKIDEN gewoon zyn te komen. Voor de Tweede maal kregen de Iſraëliten de SELAVEN tot Spyze, wanneer zy van Sinaï waren weggetogen en op de Arabiſche Grenzen kwamen. Het Kaſiſche Gebergte ſtrekte zich uit tot in Arabie. De Iſraëliten kregen dan de SELAVEN aen den Berg Kaſius in de Lantſtreek werwaerts de SELEUKIDEN gewoon zyn te komen.

§ 11. De SELAVEN kwamen met een Zuid-Ooſten Wint tot den Iſraëliten. Nu is deze dezelfde Wint, met welken de Aziatiſche Trekvogels aen het Kaſiſche Gebergte en by de Iſraëliten moeſten komen. Men beſchouwe nu de Overeenkomſt der ſtrekking van Armenie en Perſie met het Geweſt van het Kaſiſche Gebergte, en dan zal men deswegens overtuigt worden.

§ 12. Hoewel deze Aziatiſche Trekvogels de

Lezing by PLINIUS niet moet zyn SELEUKIS, en in 't Meervoudig SELEUKIDES; maer SELEUIS en SELEUIDES of liever SELEVIS en SELEVIDES; 't welk dan genoegſaem eene volſtrekte Overeenkomſt heeft met het Hebreeuwſche SELAV en SELAVIM. De Naem van SELEUKUS, een der Koningen van Egypten, kan, om dat deze zoo zeer bekent was, den Uitſchryveren gelegenheit gegeven hebben om SELEUIS in SELEUKIS te veranderen.

de Sprinkhanen opzoeken; zoo volgt hier uit, niet, dat deze Dieren aen den Berg Kaſius waren, toen de SELEUKIDEN by de Iſraëliten kwamen. Deze Vogels konden juiſt onder weg geweeſt zyn, om een Zwerm Sprinkhanen op te zoeken; terwyl God dezelve op den weg door den Wint heeft opgeheven en den Iſraëliten toegevoert. Dat deze Vogels de Sprinkhanen vervolgen, dient noch meer tot Opheldering van myne Giſſing. Want de Iſraëliten kregen de SELAVEN beide de reizen in het Jaergety, wanneer zy uit Egypten getrokken waren (§ 1.), 't welk in den Zomer geſchiedde. In den Zomer nu zwerven de Sprinkhanenzwermen, en ter gelyker tyt worden zy van de SELEUKIDEN en andere Zwermen der Aziatiſche Trekvogels vervolgt.

§ 13. Tot een Toegift wegens myne Gedagten dient noch het volgende. PLINIUS zegt, dat de SELEUKIDEN wel eer niet by de Bewoners van den Berg Kaſius kwamen, dan wanneer zy hunnen Jupiter hier om gebeden hadden. Zou men hier uit niet mogen denken, dat het Bericht van dezen Schryver zyn Grontſlag heeft op een out zeggen; dat de Iſraëliten voormaels, ontrent dit Gebergte, na dat zy hunnen God hier om gebeden hadden, SELAVEN gekregen hadden. Miſſchien is uit dit zeggen het geheele Griekſche Woort SELEUKIS of SELEUKIDEN geboren worden. Miſſchien is SELAV of SELEU het begin van het Woort SELEUKIS; en het Einde van het Woort, te weten KIS, is mogelyk wel KUSCH, de Hebreeuwſche Naem van het Kaſi-

Kaſiſche Grontgebied. Aldus zal het Griekſche Woort SELEUKIS zoo veel beteekenen, als de SELAV van het Lant KUSCH.

§ 14. Indien wy nu van de SELEUKIDEN omſtandiger Berichten hadden, zoo zouden wy tevens de Eigenſchap en Aert der SELAVEN weten. Zyn deze, gelyk wy 'er niet aen twyfelen, de andere genoemde Aziatiſche Trekvogelen gelyk; zoo moeten de SELAVEN van Grootte en Geſtalte als een Meerl zyn. Want TAVERNIER vergelykt de Armeniſche Trekvogel by een Franſchen Meerl. ANGELUS van SINT JOZEF noemt de Perſiaenſche Trekvogelen *Petites Macroules*. OPPIANUS gedenkt aen dezelven in zyn Griekſch Gedigt van de Jagt, gelyk ook BASILIUS.

EINDE.

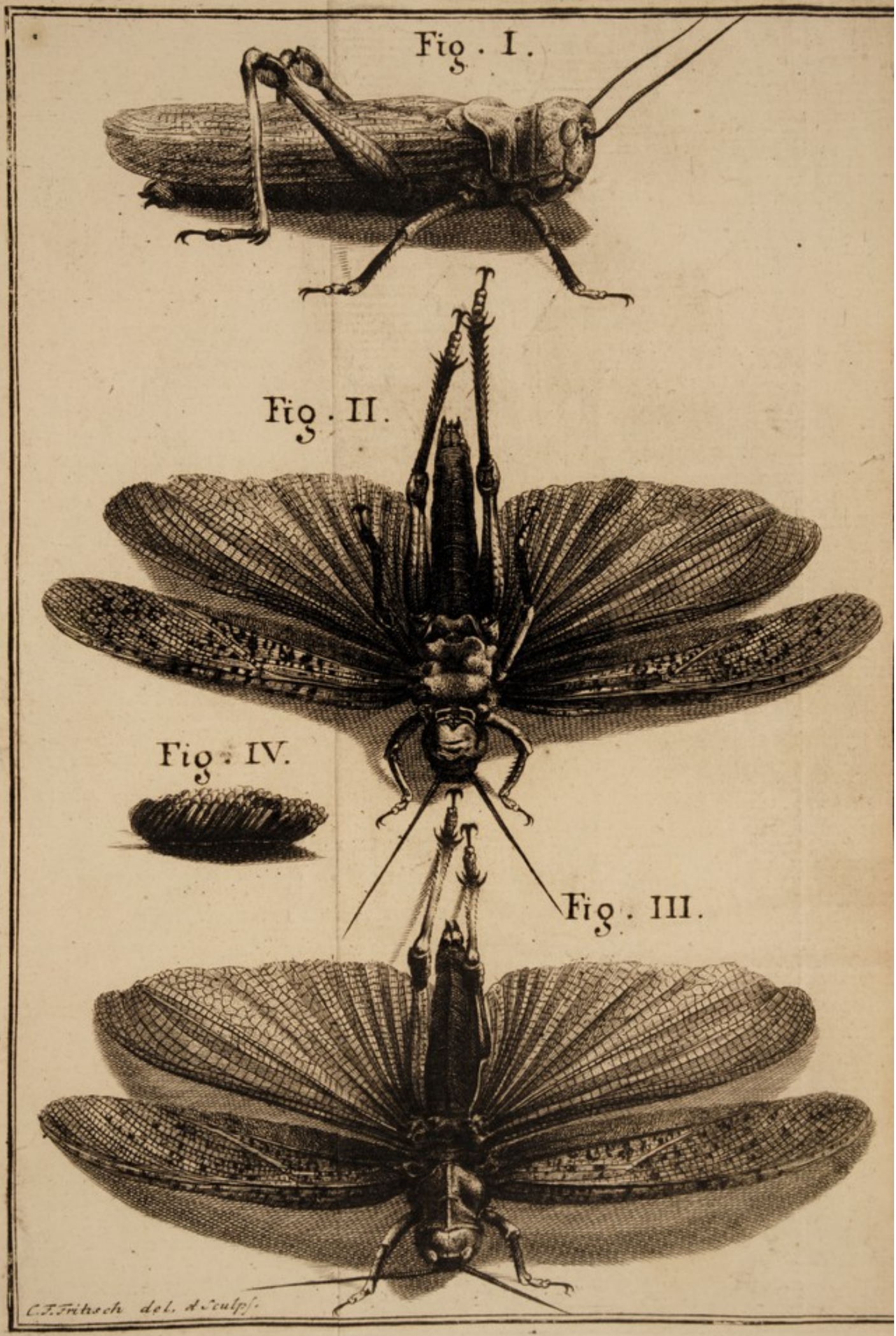
Fig. I.
Fig. II.
Fig. IV.
Fig. III.
C.F. Fritsch del. et Sculps.